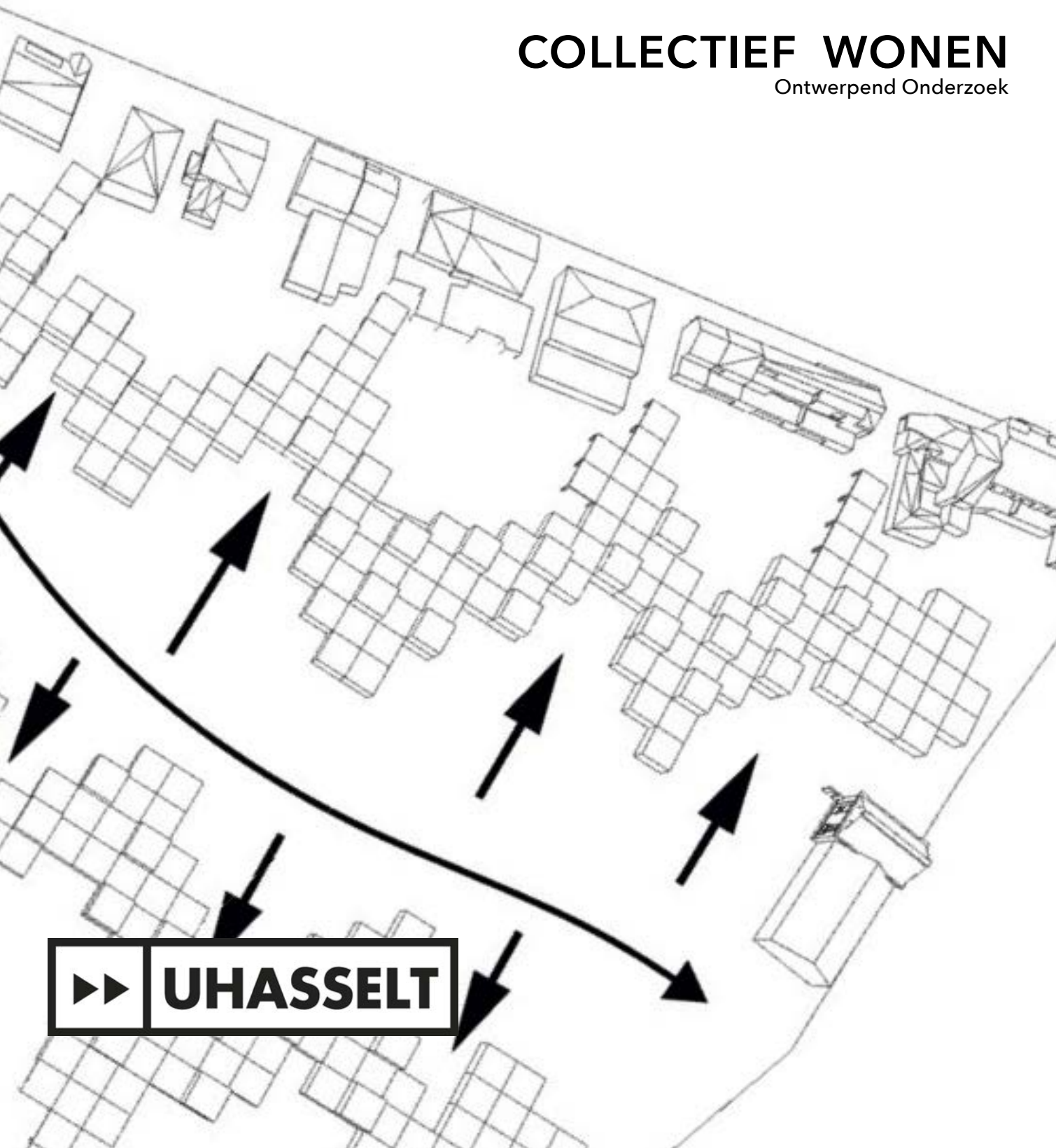

COLLECTIEF WONEN

Ontwerpend Onderzoek

▶▶ **UHASSELT**

COLLECTIEF WONEN

Ontwerpend Onderzoek

COLOFON

Collectief wonen

Copyright © 2018 [UHasselt]

Auteur: [Liesbeth Huybrechts & Karen Lens]

Druk: 2018

Omslagontwerp: [Karen Lens en Jef Wierinckx]

Vormgeving binnenwerk: [Karen Lens en Iwert Bernakiewicz]

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, door middel van druk, fotokopieën, geautomatiseerde gegevensbestanden of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Studenten Faculteit Architectuur UHasselt, gepresenteerd in de tentoonstelling in Sint-Lambrechts-Herk:

Chênée Andeweg, Rebecca Beliën, Steven Frenks, Tom Lambrechts, Jente Pauwels, Lien Reekmans, Mahya Rohani, Birgit Van de broek,,, Jord Lindelauf, Tim De Munck, Tom Demesmaeker, Koterba Dorien, Selina Schepers, Tom Schrijvers, Julie Reynders, Jef Wierinckx, Bo Westerlinck

Andere studenten Faculteit Architectuur UHasselt betrokken in het onderzoeksproces:

Lieven Baert, Ynias Beynens, Joachim Bomans, Charel Craps, Elise Convents, Louise Croux, Lauren De Baets, Kaan Dede, Tim De Munck, Ellen Didden, Thomas Franssen, Melanie Geerkens, Sander Hayen, Jan Ilsbroeckx, Bram Iven, Jelte Janssens, Bryan Joris, Lotte Kranzen, Ine Lemmens, Maarten Meukens, Arnaud Mewis, Roxanne Put, Marie-Line Ranschaert, Phaedra Rerren, Julie Reynders, Didem Sekban, Vincent Smulders, Jonas Vandecan, Laurens Van de Vel, Brent Vanheyst, Amber Vanspauwen , Alexander Verlaak, Elif Yilmaz, Zaitov Kurvantai

Docenten Faculteit Architectuur, UHasselt:

Jos Delbroek, Ronald De Meyer, Liesbeth Huybrechts, Karen Lens, Ludo Schouterden

Stad Hasselt:

Kevin Schouterden, schepen van Wonen; Koen Knevels, Anke Schwert, Gunter van Aert, Marjolein Eerdeken (dienst wonen), Stien Stassen, Bright Adiyia (dienst leefmilieu), Claire Driesen (dienst vergunningen), Erika Dekens (dienst wijkmanagement)

Senioren Genk:

Patrick Cams, Sabina Cops, Gerry Geelen, Mia Hendrickx, Georges Janssen, Karen Wieens, Christel Chorkawa, Suzy Vancraybex, Patrick Van Zundert, Marco Venturini, Anne Van Wambeke, Hubert Paruys, Hilde Goyens, Jo Scheepers, André Vanhaeren, Chris Goemans, Marcella Geerdens, Julienne Olaerts, Jo Achten, Michel Hilkens, Myriam Roggen, Els Willems, Herman Put, Regina Weeghmans, Betty Peeters, Marie-Thérèse Schreurs en vele anderen

OCMW:

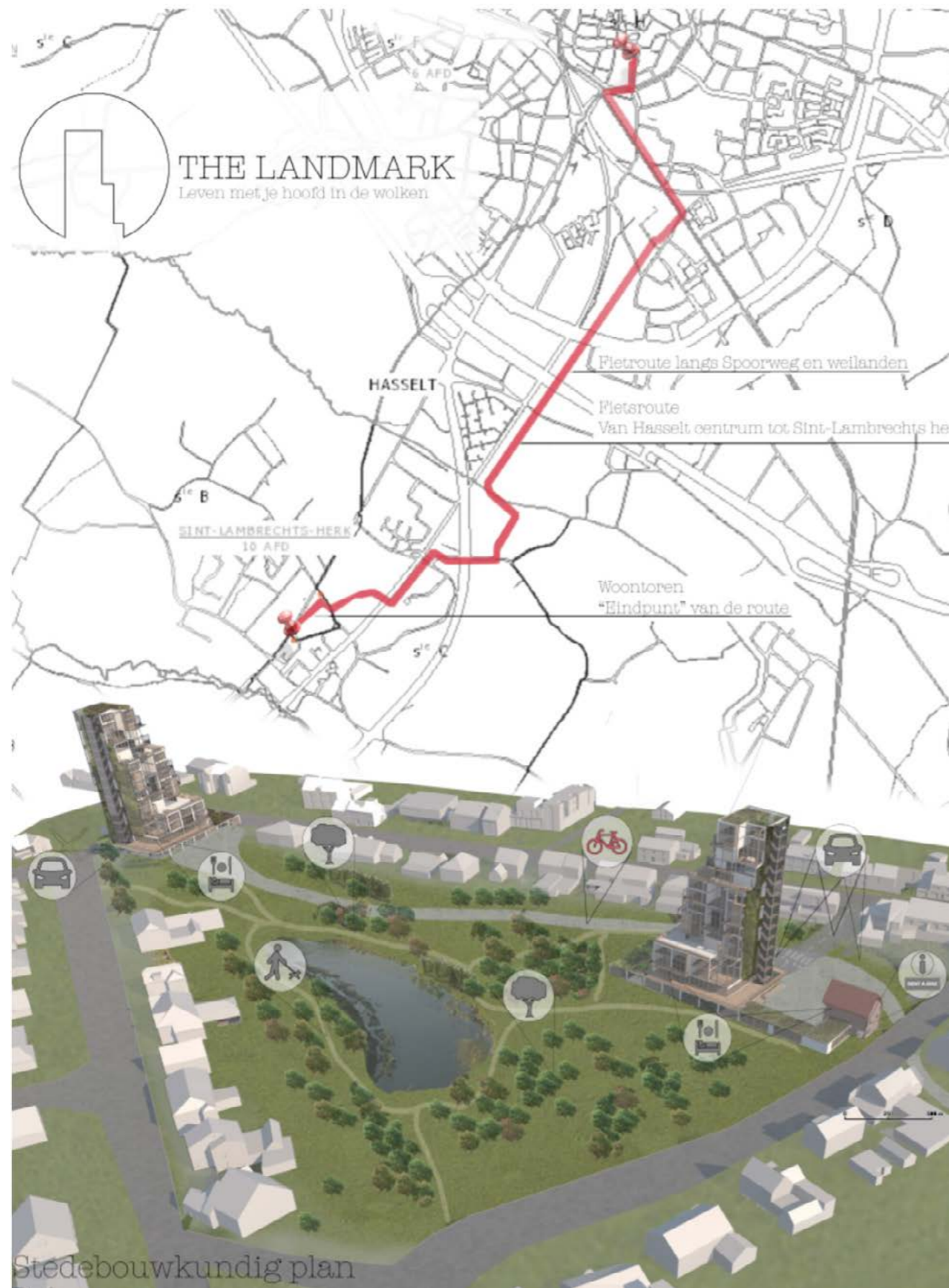
Inge Janssens, Marjolein Sourbron

Vormingplus:

Karolien Nouwen
Willy Miermans

Stad Genk:

Esin Akar, Liliane Tielens

Stedebouwkundig plan

INHOUD

VOORWOORD

09

1 COLLECTIEF WONEN

12

EEN INTRODUCTIE

1^a EEN VERKENNING IN LIMBURG

14

1^b METHODOLOGIE

18

2 BEVINDINGEN ONTWERPEND ONDERZOEK

20

COLLECTIEF WONEN IN THEMATISCHE CLUSTERS

2^a EIGENZINNGHEID

24

2^b ZORGZAAMHEID

28

2^c INCLUSIVITEIT

46

2^d DIVERSITEIT

60

2^e IDENTITEIT

70

2^f DUURZAAMHEID

80

3 COLLECTIEF WONEN IN OPPERVLAKTEN

94

4 LITERATUUR

98

VOORWOORD

3 BACHELOR STUDIO

SAMEN WONEN VOOR IEDEREEN

Al een aantal jaren is het werk in de studio 3 bachelor erop gericht een sociaal-maatschappelijk relevant thema te onderzoeken. Dit thema hebben we "samenwonen voor iedereen" gedoopt.

Hierin zit een tweeledige betekenis vervat. Enerzijds ligt een accent op de zoektocht naar nieuwe of vernieuwende samenwoonmodellen. Anderzijds wordt gezocht naar woonmodellen voor mensen die zich in één of andere kwetsbare of zorgbehoevende situatie bevinden.

Concreet resulteert dit in ontwerp oefeningen rond stedelijke woonsituaties waar er gezocht wordt naar de meerwaarde van "het dicht bij elkaar en samen wonen", waar de Belgische woondroom compatibel moet worden gemaakt met compacter en stedelijker wonen en waar de focus ligt op "levenslang wonen voor iedereen".

Dit laatste doelt op woonsituaties voor mensen die het minder breed hebben, die zich in één of andere zorgsituatie bevinden en op de zoektocht naar flexibelere en adaptievere woonmodellen.

De roep naar meer stedelijke woonvormen is evident en kent een veelheid van argumenten:

- tegengaan van de versnippering van het open landschap (betonstop)
- concentratie, kostprijs en benutting van infrastructuur
- beperking van de verkeersstromen
- maatschappelijke verschuivingen zoals gezinsverdunning, de roep van de stad, minder honkvastheid, verschuivingen in vrijetijdsbesteding, openheid voor meer gemeenschappelijkheid, enz.

Op Europees niveau is de gemiddelde Belgische woonsituatie en bouwdroom vrij luxueus (lees groot). De zoektocht naar nieuwe woonmodellen mag zich dan ook niet éézijdig richten op het steeds maar kleiner wonen. De ontwerper moet de vraag naar meer compactheid counteren met een aanbod aan meer ruimtelijkheid en mogelijk meer collectiviteit

Dichter bij elkaar wonen betekent dat de grens tussen privaat en openbaar bovendien pregnanter en kwetsbaarder wordt.

Het bestaande aanbod van voornamelijk stedelijke rijwoningen en appartementen zal moeten worden verrijkt met nieuwe vormen van stedelijk wonen en nieuwe "modi" van samenwonen.

De opgave houdt zich aan de spelregels van de VMSW, de Vlaamse Maatschappij voor Sociaal Wonen. De VMSW is namelijk vragende partij om hun traditionele kijk op woonmodellen en gezinssituaties uit te breiden met nieuwe woonmodellen die hun oorsprong vinden in de huidige maatschappelijke veranderingen (bvb kleinere gezinnen, meer alleenstaanden, de vraag naar meer flexibiliteit, een andere kijk op woningbezit en/of mobiliteit, ...).

Een bijkomende motivatie om binnen dit strikte kader te werken is de grote vraag naar gesubsidieerde huisvesting. Niet iedereen is 30 jaar, gezond en gefortuneerd. Het is de maatschappelijke taak van de ontwerper ook voor diegenen die op één of andere wijze

zorgbehoevend zijn, kwalitatieve huisvesting te bedenken.

In het perspectief van het academisch curriculum ressorteert semester 5 ook onder het onderzoeksthema structuur. Hoe we dit inhoudelijk benaderen, wordt goed verwoord door volgend citaat van Herman Hertzberger:

"It cannot be emphasised enough: structuralism is about keeping the people it encompasses together, and it is doubtful whether more concrete means can be conceived to achieve this than precisely those of spatial design that shape the shelter of the social structure. Whether we are dealing with good architecture is primarily determined by the degree to which social space has been created with architectural means."

Herman Hertzberger, Architecture and Structuralism

WONEN IN HOGE DICHTHEDEN - UTOPISCH OPTIMISME

"Zou het niet veel meer perspectief bieden om het optimistische en utopisch getinte beeld van de "terugggevonden" straat weer op te nemen, ... In dit beeld wordt de straat weer opgevat in de zin zoals hij van huis uit geweest moet zijn, namelijk als de ruimte waar de sociale relaties tussen de bewoners tot stand kunnen komen; als het ware de gemeenschappelijke woonkamer."

Herman Hertzberger, Ruimte maken, ruimte laten

Vanuit een optimistisch mens- en maatschappijbeeld en vanuit een vertrouwen in de techniek en vooruitgangsgedachte wensen we een aantal specifieke aspecten van wonen in hoge dichtheid te verkennen en ze mee op te nemen in het ontwerp.

Tot aansluiting genegen:

Gevraagd: Een realistisch optimisme waarbij bewoners in harmonie kunnen samenwonen en waarbij er voldoende aandacht wordt besteed aan het "samen", het collectieve. Het vormgeven van dit "samen" wordt meestal vergeten. Ruimte maken, ruimte laten (H. Herzberger) leert ons dat je als ontwerper "aanzetten" moet geven waarbij je een bepaald gedrag in een bepaalde omgeving kan sturen, zonder het te determineren. Maak je ergens een afdak dicht bij een woonomgeving, dan weet je dat daaronder "iets" kan gebeuren, maak je er geen, is er ook geen aanleiding om dingen te laten ontstaan.

Het zelf minder hebben wordt gecompenseerd door het meer ter beschikking krijgen in de gemeenschappelijke zone (bv. koer wordt bewaakte speelruimte).

Wonen in hoge dichtheid vraagt om een evenwicht tussen privaat en openbaar. Enerzijds moeten we de private wensen van de cocoon respecteren: Iedereen heeft van tijd tot tijd behoefte om "op zichzelf te zijn". Anderzijds moeten we vanuit economische en stedenbouwkundige achtergronden dicht bij elkaar gaan wonen, we kunnen dus beter van de nood een deugd maken door "het samen" te savoureren en met een optimistische ingesteldheid vorm te geven vanuit het geloof dat de mens een sociaal wezen is.

Hoge dichtheid:

Doordat woningen dicht op elkaar staan, wordt de grens tussen het particuliere en het gemeenschappelijke belangrijker. Drempel, inkijk, uitkijk, sociale controle, afbakening, enz. worden pregnante begrippen.

Kwaliteitsvolle architectonische ruimte is anders als de dichtheid verhoogt, de buitenmaten

verkleinen en de grenzen tussen publiek en privé andere vormen aannemen

Met de Vlaamse vrijstaande woning is op formeel vlak door alle betrokkenen geëxperimenteerd. Dit heeft vooral bonte beelden en stijldiscussies opgeleverd, waar "in het oog en uit de band springen" misschien de leidende constante werd. In de open ruimte werd het materiële object vooral visuele waarden toebedeeld.

In hoge dichtheid maakt "het andere", de nabije omgeving, ook deel uit van de eigen compositie en is het "eigen object" minder zichtbaar en is de omgevende ruimte meer voelbaar. Het eigene heeft dan geen visuele smaakversterker, het krijgt een klankkast in het omgevende, maar is zelf ook klankkast voor het omgevende.

Hoge dichtheden vragen dan ook een ander voorstellingsvermogen van de ontwerper, omdat de gangbare grafische voorstelling van plannen te kort schiet. Impressies van het ontwerp zijn pas relevant als ze in hun omgeving worden voorgesteld. Het gebouw als object is vaak niet meer zichtbaar, maar de waarneming bestaat meer uit sequensen van ruimten.

De anonieme bewoner:

Er dient ontworpen te worden voor de "anonieme opdrachtgever" waarbij persoonlijke vormvoorkeuren van zowel bewoner als ontwerper van minder belang zijn. Primaire algemene woonkwaliteit en flexibiliteit aanbieden is veruit de belangrijkste opdracht. De ontwerper dient zich in te leven in de gemiddelde woonwensen van de minder bemiddelde bewoner. Het komt er niet in de eerste plaats op aan een trendy, opvallend gebouw te bedenken. Er dient een aangenaam woonklimaat aangeboden te worden, zowel wat betreft de bindende aangrenzende buitenruimte als wat betreft de woning zelf.

Collectief wonen:

"... The idea of building and living in communities is setting new standards for high-quality living environments and gaining increasing popularity. There are diverse reasons for this new trend.

Firstly, changing family structures have led to a change in living patterns. The traditional family structure in which several generations live near to one another has given way to ever more diverse and highly individual living constellations. In addition to a steady rise in the number of single-person households, people live longer, a trend that is more likely to increase the risk of social insulation among elderly members of society. Mounting personal economic uncertainty is a further factor.

Secondly, the traditional state of church-run social welfare institutions are increasingly unable to compensate for the above. It is therefore no surprise that we are seeing a revival of community-oriented values, of a willingness to help one another, and to establish supportive social networks of friends and neighbours. ... "

Building and living in communities, Birkhauser, Basel

Ludo Schouterden, architect & coördinator studio 3 bachelor

**COLLECTIEF WONEN
EEN INTRODUCTIE**

1^a EEN VERKENNING IN LIMBURG

Collectief wonen is een actueel thema dat meer gemeenschappelijkheid in bouwen en wonen verkent. Het lijkt op het eerste zicht een woontypologie die geschikt is voor de werkende hoogopgeleide dertiger. In realiteit is het echter voor ons allen een interessante mogelijkheid (of soms een noodzaak), omwille van interesse, financiële redenen of nood aan zorg. Collectief wonen kent immers veel gradaties en vormen van gemeenschappelijkheid. Om meer zicht te krijgen op de motieven, vragen en bezorgdheden die bestaan bij de Vlaming - en meer bepaald bij de Limburger - rond collectief wonen, deed de Faculteit Architectuur UHasselt gedurende een half jaar een ontwerpend onderzoek dat een antwoord wilde bieden op de volgende vraag: "Hoe sluit collectief wonen aan bij hoe mensen vandaag al ruimte delen en hoe ze ruimte zouden willen delen in de toekomst?" Op basis daarvan gingen we op zoek naar nieuwe ontwerpstrategieën en typologieën voor collectief wonen. We stelden enkele zaken voorop. Het collectief wonen moest een antwoord bieden op maatschappelijke uitdagingen op zowel macro- als micro-niveau en het moest de inclusiviteit van wonen bevorderen voor verschillende groepen in de samenleving, zoals zij die nood hebben aan zorg. Om deze maatschappelijke uitdagingen en die inclusiviteit optimaal te benaderen, ontwierpen wij een toekomst voor collectief wonen, samen met twee groepen in onze samenleving die beiden een grote nood voelen aan deze vorm van wonen, maar tegelijk - letterlijk - ver van elkaar verwijderd zijn: studenten (architectuur) en ouderen. Deze twee groepen creëerden samen een toekomst voor collectief wonen (in Limburg) en dit onder begeleiding van de docenten en onderzoekers van UHasselt, Faculteit Architectuur, Vormingplus, Stad Hasselt en Stad Genk. Samen formuleerden zij constructieve (ontworpen) adviezen naar mede-burgers, architecten, projectontwikkelaars, beleid en middenveld.

Collectief wonen: betekenis

Collectief wonen staat om allerlei maatschappelijke redenen hoog op de agenda. Deze nieuwe woontypologie is ontstaan tijdens de jaren '70 in Scandinavië, meer bepaald in Denemarken. Een eerste reden voor het zoeken naar een nieuwe typologie, had te maken met de algemene toenemende vergrijzing in Europa. In plaats van de oudere bevolking samen in een rusthuis of in serviceflats te huisvesten, zochten ze naar woonvormen waar alle leeftijden samen konden leven. Een tweede reden is verbonden met de manier waarop Vlaanderen vandaag de dag ruimtelijk is geordend. Dit is een gevolg van de toegeeflijke wetgeving die vroeger gold. Het speelde in op de woondroom van een ruim perceel zo ver mogelijk verwijderd van de stad (Van Herck & Avermaete, 2006). Vandaag wordt het echter steeds duidelijker dat in en aan de stad wonen veel meer voordelen kan bieden dan buiten. Daarom werkt men vandaag aan kernverdichting met een gezonde mix van gebruik en gebruiker. Daarnaast vroeg het verdwijnen van groene ruimte in de stad naar creatieve oplossingen.

Om meer plaats te bieden aan open ruimte, experimenteren architecten met collectief wonen om te bouwen met een hogere dichtheid. De mentaliteit binnen bepaalde landen zoals België is niet gericht op 'het dicht op elkaar wonen'. Het wordt geassocieerd met de mogelijke negatieve gevolgen ervan zoals lawaai-overlast, beperkte privacy en minder landeigendom. Toch kan

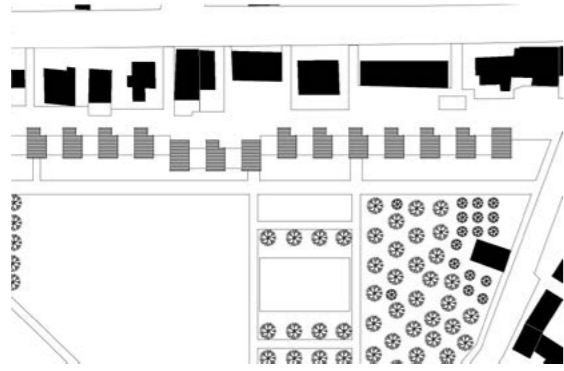

Vorige pagina - Sfeerbeeld moestuin binnenhof cluster - Tom Schrijvers

Boven - Sfeerbeeld gemeenschappelijke buitenruimte - Julie Reynders

er een nieuwe leefomgeving gecreëerd die zoveel mogelijk voordelen voor de bewoners met zich meebrengt. Minder mobiele personen en senioren hebben er alle baat bij omringd te worden door jonge en energieke individuen die hen af en toe een handje kunnen helpen. Jonge gezinnen kunnen op hun beurt rekenen op bijvoorbeeld de opvang van hun kinderen na schooltijd door gepensioneerde bewoners. Deze woonvorm creëert met andere woorden een win-winsituatie voor alle bewoners.

Collectief wonen kent zeer verschillende vormen (Jonckheere, Kums & De Leeuw, 2007). De groottes van collectieve woonprojecten kunnen variëren van twee tot zelfs veertig huishoudens, al zijn acht tot tien huishoudens ideaal wanneer men echt functies, zoals een moestuin, wil gaan delen (Durrett & Maccaman, 1994). In de literatuur wordt een onderscheid gemaakt tussen drie vormen van projectmodellen en vijf types woongemeenschappen. De mate van gemeenschappelijkheid wordt ideaal bepaald tijdens het ontwerpproces, maar hoe dit bouwproces vorm krijgt kan worden gestructureerd via drie modellen. Het bouwgroepenmodel is een gezamenlijk ontwerp- en bouwproject door en voor de toekomstige bewoners of eigenaars. Dit vormt een jarenlang en intensief proces om samen tot het ideale collectieve project te komen. Bij een coöperatie wordt het project opgestart, maar kan men zich achteraf inkopen voor medezeggenschap. Het investeerdersmodel wordt volledig door projectontwikkelaars ontworpen en gebouwd, maar toont wel een zekere flexibiliteit naar de

toekomstige bewoners toe (AT HOME, 2017).

Er bestaan verschillende vormen woongemeenschappen, zoals het gemeenschapshuis, woongroepen, co-wonen, co-housing, leefgemeenschappen. In deze diverse vormen verschilt de mate van gemeenschappelijkheid: sommige delen bijna alles en hebben alleen een privé-slaapkamer, andere hebben een autonome privéwoning binnen een gemeenschappelijk woonproject. Wat al deze vormen delen is dat er altijd een aantal gemeenschappelijke ruimtes in het architecturale ontwerp zijn opgenomen, vertelt de site van samenhuizen:

- Het gemeenschapshuis is de meest voorkomende vorm van gemeenschappelijk wonen. Het gaat in dit geval meestal over studenten en jongvolwassenen die in de grote steden samen een huis bewonen. Meestal heeft participatie in deze vorm van co-housing sociale en economische motieven, eerder dan een duurzaam motief. De bewoners hebben een privé-slaapkamer en delen de andere ruimtes van het huis, zoals de keuken, badkamer, etc. Het gemeenschapshuis heeft een tijdelijk karakter. Veel jongvolwassenen vertrekken na een bepaalde tijd om alleen te gaan wonen.
- De woongroep lijkt sterk op het gemeenschapshuis, maar de bewoners engageren zich voor een langere tijd. Ook hebben de bewoners soms meer privé-ruimtes. Het type bewoners in de woongroepen is diverser: er zijn naast jongvolwassenen bijvoorbeeld ook woongroepen voor senioren, medioren of een mix van verschillende categorieën.
- In Nederland, waar gemeenschappelijk wonen iets meer ingeburgerd is dan in Vlaanderen, wordt de term "co-wonen" gebruikt voor woongemeenschappen waarin elke bewoner zijn eigen unit heeft met een eigen slaapkamer, woonkamer, keukentje en badkamer. Daarnaast zijn er een aantal gemeenschappelijke ruimtes zoals een bewonerscafé, werkplaats, gastenkamers, ontspanningsruimte, tuin etc. Er is zelden een keuken en/of eetzaal voor de volledige gemeenschap. Het gaat dan ook om vaak meer grootschalige projecten.
- Cohousing is de meest gemeenschappelijke vorm van collectief wonen. Het lijkt sterk op co-wonen, maar met het belangrijke verschil dat er in cohousing-projecten wel een gemeenschappelijke keuken en eetzaal zijn. De bewoners kunnen hier meerdere keren per week gezamenlijk koken en eten. Dit is de meest courante vorm van gemeenschappelijk wonen in de Verenigde Staten, Zweden en Denemarken.
- Leefgemeenschappen zijn woongemeenschappen met een hogere mate van gemeenschappelijkheid. Naast het feit dat er meer gemeenschappelijke ruimtes zijn worden er ook meer collectieve activiteiten georganiseerd. Hierdoor vindt er ook meer onderling overleg tussen de bewoners plaats. Er is meestal een ideologische factor die de bewoners van een leefgemeenschap bindt, bijvoorbeeld religie, ecologie of solidariteit of een andere overtuiging.
- Kangoeroe wonen of zorg wonen is ook een soort van cohousing waarbij meerdere gezinnen onder één dak wonen gedurende een langere periode, met een minimum aan privacy, en die zorg voor elkaar dragen. Een ouder koppel kan bijvoorbeeld hun verdieping te koop stellen aan een jonger koppel of persoon die zorg draagt voor het koppel. Niet iedereen rekent deze vorm onder cohousing, maar het grondidee is wel hetzelfde.

Boven - Sfeerbeeld moestuin in verbindend 'Green House' - Selina Schepers
Onder - Sfeerbeeld gemeenschappelijke ruimte - Lien Reekmans

1^b METHODOLOGIE

Om het fenomeen van collectief wonen goed te vatten, hebben we met de studenten van de derde bachelor van de Faculteit Architectuur en Kunst, UHasselt een aantal stappen ondernomen.

Tijdens de eerste fase gingen we bestaande collectieve woonprojecten in Vlaanderen ter plekke bekijken om ze - in hun diversiteit - goed te begrijpen. Er werden 46 projecten bekeken.

Tijdens de tweede fase werd een workshop georganiseerd met een groep van 15 senioren op 11 oktober 2017. Hier werden inzichten uit de observaties bij de bestaande collectieve woonprojecten gebruikt als discussiemateriaal met de senioren om naar hun visies op collectief wonen te peilen.

Tijdens de derde fase werden de meningen van de gesprekspartners uit de eerste fase samen met de bevindingen uit de analyses van de bestaande collectieve woonprojecten gebruikt om na te denken over aandachtspunten bij het ontwerp van een collectief woonproject. Deze stap vond plaats op een gespreksessie op 8 november in het stadhuis van Genk. Een 30-tal studenten bespraken hier samen met 20 medioren aan de hand van A4-fiches een aantal verschillende thema's binnen collectief wonen op een meer concrete manier.

Tijdens de vierde fase gingen studenten op bezoek bij enkele senioren die deel uitmaakten van de eerste sessie om hen beter te leren kennen en een observatie te doen van hoe zij vandaag wonen.

Vervolgens werden de indrukken van alle sessies en observaties met de gesprekspartners bekeken tijdens een laatste sessie in Thor Central op 29 november 2017. We vroegen aan de senioren om onze inzichten aan te vullen en te verbeteren en om uiteindelijk samen met hen concrete richtlijnen uit te schrijven voor toekomstige ontwerpers van een collectief woonproject. Doorheen al deze fasen liep een ontwerpmatig onderzoek in de ontwerpstudio in samenwerking met de stad Hasselt. Het betreft een ontwerp voor de implementatie van collectief wonen in het bestaande weefsel van Sint-Lambrechts-Herk. Tegelijk werd er doorlopend gewerkt aan een literatuurstudie om de gegenereerde inzichten tijdens het onderzoek goed te onderbouwen. In een laatste fase op 20 februari 2018 werd in de vorm van een tentoonstelling een synthese gepresenteerd van de resultaten van het ontwerpmatig onderzoek tijdens de observaties, de co-creatie sessies met de Genkse senioren en medioren en de stedenbouwkundige studie van de context Sint-Lambrechts-Herk. De avond vond plaats in het oude schoolgebouw in Sint-Lambrechts-Herk, dit is tevens ook de site waar onze ontwerpen zijn gelokaliseerd. Zes studentengroepen werkten rond zes thema's rond collectief wonen die uit het vooronderzoek kwamen. Zij zaten tijdens die avond aan tafel met een docent van de Faculteit Architectuur en Kunst, UHasselt, een medewerker van de stad Hasselt, buurtbewoners en inhoudelijk geïnteresseerden en experts. Op 17 april wordt deze synthese opnieuw gepresenteerd bij de senioren en medioren groepen van de Stad Genk.

Tijdens de tweede fase werd een workshop georganiseerd met een groep van 15 senioren op 11 oktober 2017 in Thor Central, Genk

2

BEVINDINGEN ONTWERPEND ONDERZOEK COLLECTIEF WONEN IN TEMATISCHE CLUSTERS

2^a EIGENZINNIGHEID

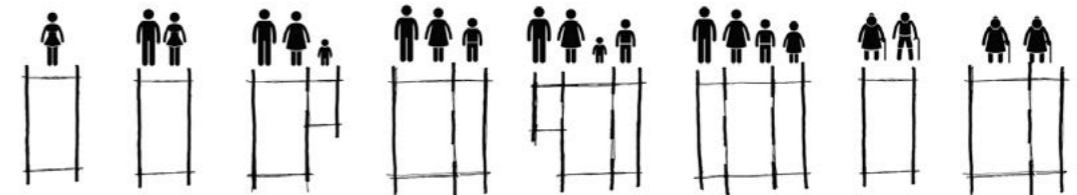
Een van de participanten in ons project rond collectief wonen zei: "Mensen zijn individualistische kuddebeesten, we willen allemaal naar een plek waar veel mensen zijn om daar zo uniek mogelijk te zijn." Vlamingen zijn inderdaad erg gesteld op hun privacy en eigen materiële voorwerpen, zoals een auto. Collectief wonen lijkt daar haaks op te staan, daarom moet in het ontwerp ervan gezocht worden naar een collectiviteit met een eigenzinnig karakter. Ons onderzoek wees uit dat mensen meer inzicht vragen in bestaande en nieuwe mogelijke maatregelen die collectief wonen vereenvoudigen en in inspirerende voorbeeldprojecten. Deze maken de weg vrij voor ontwerpers om samen met burgers te experimenteren met nieuwe vormen van eigenzinnige collectiviteit in wonen.

Eigenzinnigheid

Men zegt wel eens dat de Vlaming geboren is met een baksteen in de maag en liefst zelf haar/zijn eigen plekje bouwt of verbouwt naar eigen smaak en dikwijls helemaal anders dan het huis van zijn of haar buurman. De Vlaming is ook zeer gesteld op privacy en zal eerder de woning afschermen (rolluiken, hekken, hagen, etc.). De Nederlander daarentegen woont vaker in een "doorkijkwoning" waar men vanop de straat tot achter in het huis kan kijken of waar men in de tuin een lagere haag zal zetten om nog goed te kunnen praten met de burens. De Vlaming zet die haag net graag zo hoog mogelijk. Onderzoek toont verder aan dat de Vlaming hoog scoort in de onzekerheidsvermijdingsindex en eerder angstig is voor het onbekende. Veranderingen worden liever vermeden. Er zijn relatief veel mensen die zeer lang dezelfde job hebben of in hetzelfde huis wonen. Tenslotte is men in Vlaanderen geen fan van regels en is men eerder individualistisch (Claes & Gerritsen, 2016) of - zoals wij het positief noemen - 'eigenzinnig'. Als we alle bovenstaande elementen samen bekijken, lijken ze niet goed overeen te komen met collectief wonen, waar mensen noodgedwongen een stukje privacy and individualiteit moeten afgeven en duidelijke regels en afspraken volgen. Het een en ander wordt ook verduidelijkt wanneer we de cijfers bekijken van co-housing projecten in Vlaanderen, versus Nederland of Scandinavië die beide pionierslanden zijn in collectief wonen. We zien in Vlaanderen 2 projecten in 2013, in Nederland 100 projecten in 2007 en Denemarken 300 in 2004 (Devloo, 2013).

Eigenzinnige collectiviteit

Om de weg voor een meer eigenzinnig collectiviteit vrij te maken, moeten volgens de participanten in ons ontwerp onderzoek een aantal voorwaarden vereenvoudigd worden. Veel mensen worden afgeschrikt door het economische en juridische aspect van collectief wonen. Ze vragen zich af of ze het wel kunnen financieren. Men vindt dat de overheid meer maatregelen kan nemen om collectief wonen te faciliteren voor mensen met lage lonen, zoals jonge mensen en de ouderen. Momenteel zijn er al een reeks instrumenten waar iemand mee aan de slag kan gaan, die een collectief wonen project mee op poten wil zetten. Zo kan men gebruik maken van een CVBA-SO (de coöperatieve vennootschap met sociaal oogmerk), een feitelijke vereniging (als twee of meer personen het idee ontwikkelen om gezamenlijk een ideaal doel te verwezenlijken), een Vzw (vereniging zonder winstoogmerk, bij de opstart van een project), de

Vorige pagina - Inplantingsplan - Jef Wierinckx

Boven:- Sfeefbeeld plein - Steven Frenks

Onder - Schema bewoners - Steven Frenks

Burgerlijke Maatschap (een bruikbare structuur tijdens de (ver)bouw(ings)fase), een vereniging van mede-eigendom (gebouwen waar men mede-eigenaar is van de gemeenschappelijke delen), eigenaar-verhuur (indien alle eigendom in handen is van één eigenaar en deze de wooneenheden verhuurt aan de bewoners, al dan niet via een tussenpersoon, zoals een sociaal verhuurkantoor).

Volgens onze participanten helpen dit soort maatregelen, maar ook inspirerende voorbeeldprojecten in collectief wonen, niet enkel de Vlaming in een langzame overgang tot anders wonen, het helpt bij het veranderen van de ingesteldheid van jongeren en jongvolwassenen. Vaak hebben zij weinig tijd. In een collectief woonproject ontstaat er een gemeenschapsgevoel waarbij men leert om elkaar te helpen en onderlinge relaties te versterken.

Hierna volgen enkele voorbeeldprojecten die door de studenten van de Faculteit Architectuur en Kunst, UHasselt werden uitgewerkt.

"DE ZITPARKING"

Het negatieve aspect van een parking wordt omgezet naar iets positief. Op het dak wordt een moestuin met zitruimte als collectieve functie georganiseerd.

COLLECTIEF WONEN IN EEN ZORGZAME OMGEVING

Het negatieve karakter van een parking wordt omgezet naar iets positief. De overdekte autostaanplaatsen vormen telkens een scheiding tussen twee verschillende clusters met +/- 9 wooneenheden. Op het dak wordt een moestuin met zitruimte als collectieve functie georganiseerd. Dit centrale groene dak geeft de parking een duurzamer en minder dominant karakter. De zitruimte op de parking is wat hoger gelegen dan het maaiveldniveau waardoor er een sociale controle op twee de lager gelegen binnenhoven ontstaat en op het openbare plein waarop het eveneens uitkijkt. Ieder gezin heeft een eigen woning en kan hiernaast nog een collectief gedeelte deelt binnen de cluster benutten. Dit gemeenschappelijke gedeelte is telkens in de oksel van het bouwblok gelegen, wat het vlot bereikbaar maakt voor alle woonunits. Een collectieve eet- en zitruimte wordt er gecombineerd met twee logeerkamers. De grote leefruimte kan ook dienen voor een gouden bruiloft of een verjaardagfuijfe. De collectieve ruimtes zijn rolstoeltoegankelijk, incl. toilet.

Ik plaats telkens twee ½-woontypes boven elkaar die onderling verticaal kunnen verbonden worden als een zorg- en ondersteuningswoning op niveau 0 en +1. De onderste grondgebonden woning is telkens rolstoeltoegankelijk. Eén dragende muur verdeelt dit woon-type in een nacht- en dag zone. De andere twee types hebben geen dragende interne muren waardoor deze units flexibeler in te vullen zijn. De maximum overspanningen van 6 meter kunnen vlot opgevangen worden met predallen.

CIRCULATIEPATRONEN

Gaanderijen omzomen per cluster een binnenhof en vormen een buffer tussen de heldere doorzonwoningen en dit centrale plein. De wooneenheden zijn voornamelijk betreedbaar via deze gemeenschappelijke overdekte L-vormige gang met in de hoek het collectieve programma. Langs de privé-terrassen en tuintjes kunnen de bewoners een achterdeur gebruiken die toegang geeft tot het grote groene park in het midden van het ilot. De maatvoering van de gaanderijen volgt de principes van universal design. De breedte is bijvoorbeeld overal 1m80 waardoor mensen met een rolstoel of hulpdiensten gemakkelijk kunnen draaien en keren.

ONTWERPPARAMETERS

Binnen dit co-house project is rekening gehouden met een sterke zorgende factor. De woningen die zorgend opgebouwd zijn, zien er op architecturaal vlak identiek hetzelfde uit als de rest.

Het binnenplein biedt de mogelijkheid voor kinderen om te spelen en voor ouderen om te tuinieren.

Doordat er in Sint-Lambrechts-Herk een groot gebrek is aan sfeer en collectiviteit, wilde ik dit in het volledige project integreren. Daarom voegde ik o.a. telkens twee clusters samen, via de dak moestuin met gemeenschappelijke zitruimte, rond een vlot toegankelijk openbaar park.

RELATIE BINNEN-BUITEN RUIMTES

Het centrale ilot met een groen park is publiekelijk toegankelijk voor iedereen. De binnenpleinen van de clusters en de moestuin daken zijn semipublieke buitenruimtes voor de cluster bewoners, die nog een persoonlijke

private terras of tuin per woning krijgen. Deze buitenruimte is gelegen aan de achterzijde van de cluster en is gericht naar het publieke park op het ilot. De gaanderijen zorgen rond het binnenplein voor een buffer naar de woningen met een andere sfeer als overgang tussen binnen en buiten.

IN EEN GROTER (STEDENBOUWKUNDIG) GEHEEL

In Sint-Lambrechts-Herk bevindt zich veel groenruimte maar weinig openbaar groen waar mensen elkaar kunnen ontmoeten. Dit tekort heb ik opgelost door centraal op het ilot een publiek openbaar park te situeren zowel voor bewoners van het perceel als voor omwonenden. Via beperkte clusters, het co-housen in kleine cluster-gemeenschappen, de moestuinen en extra's zoals auto-sharing wil ik

het mogelijk maken samen te leven binnen een groter geheel.

De verschillende clusters zijn opgebouwd uit 3 verschillende types van units. Deze units hebben als basisvorm een rechthoek waardoor deze makkelijk verder langs elkaar en boven elkaar geschakeld kunnen worden. De twee bouwlagen sluiten qua schaal aan op de bestaande bebouwing.

“HET BARBAPAPAHUIS”

Om te kunnen voorzien in de vraag naar compacte woningen in een moderne samenleving zijn er flexibele woonunits gecreëerd waar mensen levenslang kunnen wonen. De units zijn aanpasbaar / kunnen uitgebreid worden naar een hogere graad van collectiviteit. Deze opzet zorgt voor interactie tussen de bewoners en gaat daarmee eenzaamheid tegen.

COLLECTIEF WONEN IN EEN ZORGZAME OMGEVING

Er is een cultuuromslag nodig. De gemiddelde Vlaming is erg gesteld op zijn of haar privacy. Het wonen speelt zich grotendeels af aan de achterkant van het huis waar men zich in een privétuin kan terugtrekken. Een keerzijde hiervan is dat er veel eenzaamheid is. Als architect zijn er opties om saamenhorigheidsgevoel tussen bewoners meer kansen te geven. Men kan bijvoorbeeld werken in kleine clusters. Alle entrees starten vanop hetzelfde centrale binnenhof wat de kans op ontmoetingen vergroot. De bewoners leven dicht bij elkaar waarbij eenvoudig visueel contact ook een gevoel van verbondenheid geeft. Echter, co-housing heeft alleen een kans van slagen als de bewoners intrinsiek gemotiveerd zijn. De hiervoor noodzakelijke groepsdynamiek is niet te controleren. Gedrag is nog enigszins te sturen maar persoonlijkheid niet. Om die reden is flexibiliteit de basis van het hele project. Indien de bewoners niet collectief ingesteld zijn, kunnen de gemeenschappelijke ruimtes op andere manieren worden ingevuld.

Gesprekken met een co-housing expert en potentiële bewoners tonen aan pluriforme bewonersgroep het meeste kans op slagen heeft. Om dit te bewerkstelligen zijn de wooneenheden ruimtelijk aanpasbaar zodat elke doelgroep een geschikte woning vindt. Deze maatregel gaat ook een te groot verloop tegen: starters kunnen in dezelfde woning blijven zodra ze kinderen krijgen omdat de mogelijkheid tot een extra slaapkamer bestaat. Zodra de kinderen weer weg zijn is de extra slaapkamer dan ook niet meer nodig en hebben de burens misschien behoefte aan een extra kamer. Binnen alle units is er ruimte

voor aanpasbaarheid. De scheidende wanden zijn dragend maar de voor en achtergevel en alle tussenwanden zijn flexibel in te delen. Zo is het bijvoorbeeld mogelijk delen van de gemeenschappelijke ruimte op te nemen in de woning zodat er bijvoorbeeld een slaapkamer gemaakt kan worden op de begane grond zodra traplopen moeilijk wordt. Of dat een verzorger aan het huis kan wonen zolang dit nodig is.

CIRCULATIEPATRONEN

Door alle voordeuren naar het binnenhof te richten is er meer kans op ontmoeting tussen de bewoners. De compartimentering langs de voorgevel zorgt voor een balans tussen publiek en privé. Deze persoonlijke tuintjes en de overkapping nodigen de bewoners uit tot stilstaan om bijvoorbeeld een praatje te maken. Deze ruimte is immers niet puur voor circulatie bedoeld. Door het binnenhof aan drie kanten te ontsluiten ontstaat er toch een luchtig geheel waar men zich niet opgesloten voelt.

ONTWERPPARAMETERS

Dit project probeert eenzaamheid tegen te gaan. Eenzaamheid is een subjectief begrip. De Jong, Gierveld en Van Tilburg (2007) definiëren eenzaamheid als: “het subjectief ervaren van een onplezierig of ontoelaatbaar gemis aan (kwaliteit van) bepaalde relaties”. Het gaat zowel om de kwaliteit als de kwantiteit van relaties. Als het aantal contacten niet aan iemands verwachtingen voldoet spreekt men van ‘sociale eenzaamheid’. Wanneer de relaties onvoldoende steun geven, heet dit ‘emotionele eenzaamheid’. Dit is ook de reden dat ook jongeren die veel vrienden op sociale media hebben zich toch nog eenzaam

Boven - Functieplan Sint-Lambrechts-Herk - Steven Frenks

kunnen voelen. Het merendeel van de bevolking is weleens eenzaam. Dit hoeft geen probleem te zijn zolang eenzaamheid tijdelijk is. Langdurige eenzaamheid kan bijvoorbeeld angst en depressie veroorzaken (Ernst en Cacioppo, 1999). Eenzaamheid is daarom ook een maatschappelijk probleem aangezien dit gezondheidsklachten in de hand werkt. Het ontwerp vraagt veel samenwerking van de bewoners. Er zal overlegd moeten worden over de gemeenschappelijke ruimtes. Het is aan de bewoners om de balans tussen privé en publiek scherp te stellen via een permanente evaluatie van het samen wonen wat op zich al het sociale contact stimuleert.

RELATIE BINNEN-BUITEN RUIMTES

Er is binnen de clusters steeds een duidelijke gemeenschappelijke buitenruimte waar

bewoners zich kunnen ontmoeten. Om de overgang van publiek naar privé vloeiend te laten verlopen is er een zone voor het huis waar mensen hun eigen invulling aan kunnen geven met bijvoorbeeld planten, tafeltjes, etc. Ook aan de achterzijde mag geen harde grens zijn, maar juist een geleidelijke overgang. Dit kan bijvoorbeeld bereikt worden door te spelen dichte en minder dichte beplanting. De cluster langs de oude school is langs een zijde open. Op deze wijze blijft dit erfgoed een iconisch beeld in de straat en wordt een gemeenschappelijke ruimte die gebruikt kan worden voor initiatieven uit de omgeving, denk bijvoorbeeld aan workshops, vergaderingen en/of een kleine bibliotheek. Naast het oude gebouw komt op de begane grond een café wat gekoppeld is aan een (fietsen)werkplaats. Deze plek kan zo gebruikt worden door de

Boven - Plan cluster - 3/5 - 1/2 - 2/4 type plannen - Steven Frenks
 Rechts boven - gevelzicht - Steven Frenks

REACTIE

Van de deelnemers op het ontwerpend onderzoek tijdens de sessie rond collectief wonen in Sint-Lambrechts-Herk op 20/2

In deze sessie werd het ontwerp van student Steven Frenks besproken. Het centrale idee in zijn ontwerp was om tussen iedere privé woning een strook te laten die volledig kan ingevuld worden naar de behoefte van de bewoners. Het kan collectief gebruikt worden, het kan behoren tot een aangrenzende woning of het kan verhuurd worden. Zo kan de individuele woning groeien of krimpen. De deelnemers haalden aan dat de behoefte van de bewoners doorheen de jaren heen veranderen, en dus deze ruimte ook. Zo een ruimte kan positief of negatief ervaren worden voor de aangrenzende bewoners omdat er bijvoorbeeld een wasruimte (negatief), maar ook een relaxruimte kan zijn (positief). Men vindt het idee van het verhuren aan derden wel zeer interessant, omdat dit mensen van buitenaf kan lokken. Hierbij is het heel belangrijk dat er van tevoren duidelijk bepaald wordt wat privaat en collectief is en ook dient er duidelijk gemaakt te worden wat men moet betalen.

Meer algemeen haalde iemand uit de groep de hoge kostprijs van collectieve projecten aan. Het evenwicht tussen het aantal woningen binnen de cluster en de collectieve delen dient daarom goed afgewogen te worden. De cluster moet groot genoeg zijn om op financieel vlak meer voordelen te bieden, maar ze mag ook niet te groot zijn om de intimiteit te bewaren. Hierbij haalt een man uit de groep (met ervaring met het ontwerpen van collectieve woonprojecten) aan dat een project best opgebouwd is uit 20-25 wooneenheden om er zo voor te zorgen dat men niet moet schrappen in collectieve delen en niet in financiële problemen te komen. Er kunnen stedenbouwkundige regels zijn die de grootte van de private woningen beperken, wat een mentaliteitswijziging bij de overheid vergt, meent hij. De financiering moet vanaf het begin bepaald worden en moet ook vast staan. Het project kan door de stad gefinancierd worden of de bewoners betalen het zelf. Subsidies zijn niet nodig, vinden de deelnemers.

De deelnemers staan ook erg voor een mix binnen een collectief woonproject. Deze mix kan plaatsvinden tussen sociale en "gewone" woningen, tussen verschillende leeftijdsgroepen en gezinssamenstellingen. De groepsdynamiek is van groot belang in een cohousingproject dus hier 'een aanvaardingscomité' zeer ideaal. Zo worden eventuele nieuwe bewoners eerst voorgelegd aan de bestaande bewoners om er zo voor te zorgen dat er zich een leuke samenleving vormt tussen de bewoners. Hier moeten voorwaarden op financieel vlak gesteld worden maar ook in verband met de participatie.

bezoekers van de oude school, de klanten van de werkplaats en ook als ontmoetingsplaats van de bewoners rondom.

IN EEN GROTER (STEDENBOUWKUNDIG) GEHEEL

De basis van Sint-Lambrechts-Herk zijn drie parallelle deelstructuren. In het noorden een agrarische zone en in het zuiden de Herkvallei, die in mijn masterplan toegankelijk wordt voor iedereen. Daartussen bevindt zich de dorpskern met een historische lus.. De nieuwe woongebieden binnen deze lus zullen dan ook kernversterkend worden ingevuld. De bestaande poli-centraliteit, met een verspreide voorzieningen, is kenmerkend voor de locatie en zal ook behouden blijven.

Binnen de clusters is er plaats voor een gemeenschappelijke ruimte ten voordele

van bewoners en omwonenden. Dit kan verschillen van een groene binnentuin tot een spiegel-vijver met zonnepanelen. Het park tussen de clusters zorgt voor het behoudt van het landelijke karakter. Sint-Lambrechts-Herk zal in de toekomst nog mogelijk nog meer verdichten waardoor de kern een stedelijk karakter krijgt. In het binnengebied kunnen in die situatie nog extra gelijkaardige woningen aangelegd worden inclusief een extra bouwlaag en extra gemeenschappelijke voorzieningen.

2^b ZORGZAAMHEID

Collectief wonen is een belangrijke motor voor een zorgzame samenleving. Een zorgzame samenleving zorgt voor elke bevolkingsgroep, zoals jongeren, ouderen, alleenstaanden, gezinnen, gedetineerden, ... Iedereen heeft wel een vorm van hulp of zorg nodig. Dit kan gaan over een fiets herstellen, het oppassen op de kinderen van de burens of over revalidatiehulp. Elk van deze bevolkingsgroepen kan dus een steentje bijdragen. Zij kunnen binnen hun (collectief) woonproject meerdere vormen van zorg en 'zorgen voor' op zich nemen en zo hun eigen levenskwaliteit, maar ook de levensstandaard van hun medebewoners verhogen. Concreet kunnen ontwerpers dit met burgers vormgeven door het 'toegankelijk maken' van collectief wonen en door 'zorg' expliciet deel te laten uitmaken van het collectief woonproject.

Toegankelijk maken van collectief wonen

De regering schreef reeds sinds 2010 verstrengde toegankelijkheidsvereisten voor publieke gebouwen op voor de architect. De vereisten hebben vooral te maken met de toegankelijkheid voor mensen met een handicap. Rolstoeltoegankelijk bouwen is een must binnen zowel woningbouw als binnen publieke gebouwen, een aandachtspunt dat ontwerpers snel uit het oog verliezen. Toegankelijk is echter een zorg voor iedereen, omdat het sociaal contact kan bevorderen. Op traditionele wijze bereikt de Vlaming, gesteld op zijn privacy, zijn woning via de voortuin of via de achterdeur. De auto staat netjes op de oprit of in de garage geparkeerd. Sociaal contact met de buurtbewoners is eerder beperkt. Woont men binnen een wooncomplex, zoals een appartementsgebouw of een collectief woonproject, dan is de kans op sociaal contact groter bij het betreden van de woning via een gemeenschappelijke hal. Collectief wonen nodigt ontwerpers dus uit om creatief te ontwerpen voor toegankelijkheid. Volgens de deelnemers moet de architect zich reeds in de ontwerpfase focussen op het concept van levenslang wonen. Het doel is om een flexibele woning aan te bieden die altijd en in elke omstandigheid aanpasbaar is. De positie en vormgeving van het 'binnenkomen' van de woonst vervult hier een belangrijke rol. De toegang moet de mogelijkheid bieden om gedeeld of gescheiden gebruikt te kunnen worden. Een flexibele woning is op het ene moment een woonst voor een gezin van vier, op het andere moment kunnen het twee duplexwoningen voor jonge koppels zijn. Ook moet de afstand van de straatkant tot aan de gevel vrij zijn van hindernissen en moeilijk overbrugbare hoogteverschillen. Volgens de participanten heeft toegankelijkheid ook te maken met regelgeving die inzichtelijk en gemakkelijk te hanteren is.

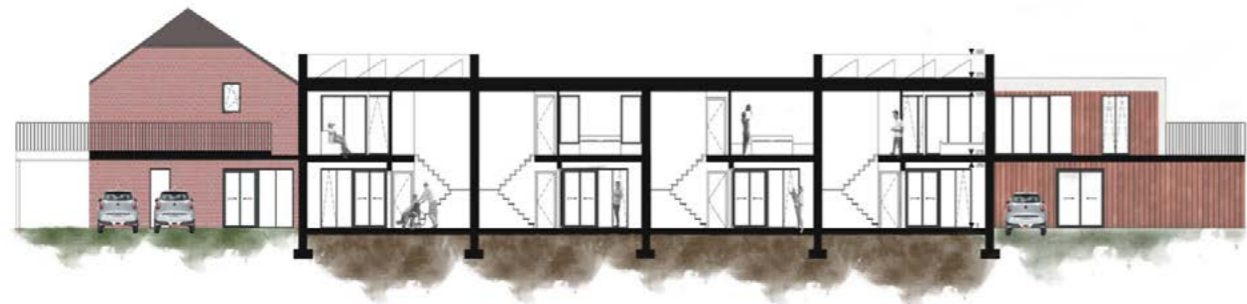
Zorg als aandachtspunt

Het vormgeven van collectieve woonprojecten, nodigt uit om zorg expliciet vorm te geven. De participanten gaven aan dat ze een zorgzame omgeving zien als een die mensen toelaat zo lang mogelijk dingen zelf te doen binnen een vertrouwde en veilige omgeving. Participant Betty vindt het dan ook de opdracht voor collectieve woonprojecten om zorg in het midden van de gemeenschap te plaatsen. Het creëert een hechte band en een gezamenlijk doel voor de actieve gemeenschap, zorgbehoevenden en zorgprofessionals. Volgens een deelnemende ergotherapeute kan collectief wonen inspelen op de eenzaamheid en het gebrek aan sociale

Boven - Inplantingsplan - Dorien Koterba

contacten bij zorgbehoevenden. Vaak lukt het hen niet of niet meer om een plaats in de maatschappij te veroveren, of te behouden, omdat het voor hen moeilijker is of wordt om zich te verplaatsen en om buitenshuis te komen. Gezamenlijke bezigheden zorgen dan voor een zekere verbondenheid en een hechte band. Vergeleken met een woonzorgcentrum, kan men in een collectief woonproject meer mee vorm geven aan de gezamenlijke activiteiten. Zorg centraal plaatsen binnen collectieve woonprojecten kan volgens de participanten vorm krijgen door het samenzetten van toekomstige bewoners, zorgondernemers en de bouwsector. De eerste stappen worden gezet door daar de juiste voorwaarden voor te scheppen, zowel op federaal en lokaal niveau. Zo is er de versoepeling van de wet op kangoeroewoningen, maar zien ook regionale beleidsmakers het belang van zorgzaam collectief wonen in. Collectief wonen wordt als maar meer gezien als een interessant alternatief voor woonzorgcentra. Het is duidelijk dat we woonzorgcentra niet zomaar kunnen schrappen, omdat zij hulp bieden aan mensen die veel zorg nodig hebben of niet over het netwerk beschikken om het zelf te organiseren. Het is echter een uitdaging om de goede voorwaarden te creëren om de zorgmogelijkheden binnen collectief wonen te vergroten. Collectief wonen bevordert bij ouderen het gevoel van sociaal contact, vermindert het gevoel van eenzaamheid, stimuleert zelfredzaamheid, verhoogt de financiële haalbaarheid van zorg en het bevordert sociale controle en een gevoel van veiligheid. Het beantwoordt ook aan de vraag van de overheid om bejaarden zo lang mogelijk hun eigen woning te houden en aan de vraag tot meer densificatie. Toch stellen vooral de senioren onder de participanten de terechte vraag of het wel veilig genoeg is en of een collectief woonproject effectief de nodige ondersteuning en zorg kan bieden. Hier deden de participanten in het ontwerpend onderzoek verschillende voorstellen. Senioren zijn vaak sterk gehecht zijn aan hun huidige, vertrouwde woonomgeving waarin ze zo lang mogelijk zelfstandig willen wonen. Ze zien de voordelen van collectief wonen in, maar twifelen of ze zich thuis zouden voelen in deze manier van wonen en ze willen geen last zijn voor anderen. In dat geval kan men denken aan het vernieuwen van bestaande woningen tot, bijvoorbeeld, kangoeroewoningen. Bijvoorbeeld, de 4 kinderen van Monique en Georges hebben het ouderlijke nest al verlaten. Charlotte, de jongste dochter heeft een mentale beperking en woont nog thuis. Ze wonen in een rustige wijk die toch een snelle aansluiting heeft op de hoofdbaan richting het centrum. Ze hebben de woning zelf gebouwd in de jaren 60 en zouden

het liefst in hun woning willen blijven en aanpassingen doorvoeren zoals het verbreden van de deuren, een traplift installeren, het opstapje aan de voordeur aanpassen enzovoort. Hun constructiewijze van houtskeldebouw en de positie van de dragende en niet-dragende muren laten toe hun woning op te splitsen. Zo zouden zij op de benedenverdieping kunnen verblijven en de bovenverdieping kan aangepast worden naar een woonunit voor 2 personen. Ook de tuin laat toe om er 2 privétuinen te creëren. De participanten gaven echter wel aan dat zo een herbestemming veel geld zou kosten, iets wat ze niet altijd ter beschikking hebben. Zij steken vaak liever hun geld in het huis van hun kinderen in plaats van in dat van henzelf. Dat maakt het model van serviceflats op dit moment zo populair en zijn meer geschikt voor de "rijkere" populatie van senioren. Deze serviceflats hebben het voordeel dat ze aangepast zijn aan de bejaarden en steeds te maken hebben met dezelfde doelgroep van mensen waardoor er geen woningen moeten getransformeerd worden tot jongerenwoningen. Er kunnen naar de toekomst toe stimuleringsmaatregelen bedacht worden om eigen woningen gemakkelijker om te vormen en meer creatief te zijn buiten het model van de serviceflat om, met minder kosten.

Een ander aspect van zorg binnen het geheel van collectief wonen dat door de participanten werd aangebracht is "buren zorg" Het behandelt de wederzijdse zorgstroom die mogelijk is binnen het samenwonen met buren en werkt het meest efficiënt bij een gezonde en diverse generatiemix. Al vonden anderen dan weer dat deze mix juist het maken van sociale contacten belemmert, omdat jonge mensen gaan werken, terwijl ouderen volledige dagen thuis zitten. In dit model gaan bewoners best vooraleer het project gestart wordt een lange kennismaking en evaluatiefase door. Deze gesprekken zijn zeer belangrijk om zorgzaam met elkaar te kunnen en willen samenleven. Wat is de ingesteldheid van mijn medebewoners? Zijn ze een geschikte match? Deze kennismakingsfase is belangrijk voor de overlevingskansen van het project maar ook voor het zorgen voor elkaar. Mensen hebben namelijk de ingesteldheid meer voor elkaar te zorgen als de andere partij geen vreemde is.

In het geval van buurtzorg is er een professionele thuiszorgorganisatie betrokken. Dit model kent vooral in Nederland een sterke opmars. Het bestaat uit kleine teams van wijkverpleegkundigen die zorg leveren aan huis. De organisatie ziet het belang van zelfstandigheid en gaat samen met de patiënt beslissen wat nodig is en past. Ze kijken naar ieders persoonlijke mogelijkheden en kunnen daarbij ook de familie en mantelzorg ondersteunen. Voor de participanten leek de combinatie tussen 'voor elkaar zorgen' (burenzorg) en een zorgverlener die langskomt (buurtzorg), een veel goedkopere oplossing dan persoonlijke thuiszorg. Daar kan er nog bekeken worden of mensen een zelfstandige zorgverlener verkiezen boven een organisatie zoals het Wit-Gele Kruis waar het mogelijk is dat er iedere dag een andere zorgverlener langskomt. Via dit model van collectief wonen kunnen we woonzorgcentra zelfs verkleinen tot kleinere gemeenschappen die, bijvoorbeeld, enkel toegankelijk zijn voor ouderen met dementie en mensen die niet zelfstandig kunnen leven. Er is echter ook in dit model nog nood aan voldoende duidelijkheid en zekerheid wat betreft de wijze van ondersteuning en zorg om mensen warm te maken voor het collectief wonen als alternatief voor de zorginstellingen van nu. Hierna volgen enkele voorbeeldprojecten van studenten van de Faculteit Architectuur en Kunst, UHasselt.

Rechts boven - Snede - Lien Reekmans
 Boven - Sfeerbeeld overgang cluster met park - Dorien Koterba
 Onder - Sfeerbeeld binnenhof - Lien Reekmans

DORIEN KOTERBA

“LA DUALITÉ”

Dubbele ontsluiting

COLLECTIEF WONEN IN EEN ZORGZAME OMGEVING

De flexibiliteit wordt vooral verkregen door de plaatsing van de trap. Deze ligt aan de inkomhal en laat toe deze bij de gelijkvloerse woning te betrekken, of deze af te splitsen, waardoor de eerste verdieping een individuele woning wordt. Elke unit op de gelijkvloerse verdieping is rolstoeltoegankelijk, waarbij het mogelijk is om een zorgkamer te organiseren. Wanneer er ouderen beneden gaan wonen die hulp in het huishouden of andere zaken nodig hebben, kan er een zorggezin boven wonen dat hen helpt. De inkom met berging wordt dan collectief. Er ontstaat een soort van kangoerewoning langs een collectief binnenplein. Deze hoeft niet per se verticaal met de trap verbonden te zijn. Op bepaalde plaatsen in de woningen is er op voorhand in de dragende muur een opening gemaakt en die is opgevuld nadien met gipsblokken. Wanneer men liever een flexibiliteit heeft op horizontaal vlak, hoeft men alleen maar de gipsblokken eruit te halen en de verbinden ontstaat op hetzelfde niveau. Stel dat de verdieping leeg staat boven of men wil uitbreiden, dan kan de trap weer opgesteld worden en kunnen er opnieuw slaapkamers geplaatst worden. Omdat elke verdieping een mogelijkheid heeft tot woning op zichzelf te worden, is er overal een badkamer beschikbaar. Indien deze niet nodig is, kan daar een grotere berging van gemaakt worden. Boven kunnen de slaapkamers overlappen met andere woningen en betrokken worden als ze bij de oorspronkelijke unit niet meer nodig zijn, collectieve ruimtes kunnen ook al dan niet betrokken worden bij de bestaande woningen. De wc binnenin is bereikbaar aan beide kanten, de badkamer ligt vlak langs de slaapkamer, die

een zorgkamer kan worden en afsluitbaar is. De gelijkvloerse en eerste verdieping zijn volledig rolstoeltoegankelijk.

Tussen de nieuwe en bestaande woningen wordt collectieve binnenkoer met gemeenschapsruimtes via afsluitbare trappen en lichte houten gevelwanden. Overal zijn doorkijken naar het park en het binnenplein ontworpen. Je kan als bewoner zelf beslissen hoeveel je hier aan deelneemt terwijl het systeem levenslang wonen faciliteert.

CIRCULATIEPATRONEN

De woningen zijn ontworpen met een dubbele ontsluiting zodat de bewoner op verschillende manieren aan zijn woning geraakt. De bewoner kan kiezen om aan de collectieve tuin zijn woning te betreden of de eerder private achterdeur te nemen. De bewoners erboven beschikken erover om via dezelfde voordeur de trap te nemen naar zijn/haar woning, of die persoon kan via de collectieve binnenruimtes de trap betreden en via de passerrel de woning bereiken. De passerrel heeft twee functies. De eerste is dat het zorgt voor de bereikbaarheid van de woning. De tweede functie is dat het zorgt voor de mogelijkheid tot terrasvorming, al dan niet collectief, als men het liever privaat houdt, is er de mogelijkheid om er een scherm tussen te plaatsen waar men planten en kruiden aan kan laten groeien. Het park zelf doet ook mee aan het aspect van de dubbele ontsluiting. De Steenweg is een drukke baan die niet altijd even gezellig is om langs te wandelen. Het is eerder een korte route recht doorheen Sint-Lambrechts-Herk. Om er een aangename plek van te maken en de bewoners zelf te laten kiezen welke route ze het liefst nemen, is er parallel aan de Steenweg een fiets- en wandelroute aangelegd. De

Boven -3D inplanting cluster - Dorien Koterba

komt voorbij verschillende identiteiten van het park. De horeca aan de straatkant wordt ook aan beide kanten ontsloten. De straatkant kan eerder dienen als een etalage waar van alles tentoongesteld kan worden of waar men vanaf de straat een sfeerbeeld krijgt van wat daar gaande is.

ONTWERPPARAMETERS

Om een collectief leefgebeuren aantrekkelijk te houden, wordt er ingespeeld op de vaardigheden van de mensen. De meeste collectieve ruimtes hebben de mogelijkheid om gelinkt te worden aan een van de woningen zodat hier vaardigheden kunnen beoefend worden. Het is dan wel de bedoeling dat die opengesteld worden naar de omgeving. Vanaf het moment dat de woning daar geen gebruik meer van maakt, kan de collectieve ruimte weer iets anders worden. Zo wordt de mono-functionaliteit beperkt. Hier is een voorbeeld van hoe vaardigheden betrekking kunnen hebben op de woningen. De collectieve ruimte kan al dan niet ter beschikking staan voor de woningen. In dit ontwerp zijn er verschillende collectieve ruimtes die de vaardigheden kunnen tonen van mensen. Er is een fietsenwerkplaats die men ook kan bezien als een soort van klusjeszaak waar ook tuinspullen in opgeborgen kunnen worden. Er is een mo-

gelijkheid van het openen van een cafetaria, een wasserette, een onthaalmoeder die bijvoorbeeld in het weekend de polyvalente ruimte wordt voor een cluster. Gastenkamers kunnen ook verhuurd worden als koten. Door telkens die functies te combineren en ze de mogelijkheid te geven dat ze kunnen veranderen of evolueren, wordt de mono-functionaliteit enorm ingeperkt. Doordat men de mogelijkheid krijgt om hun vaardigheden verder te laten ontwikkelen, ontstaan er meer sociale contacten en krijgt men ook minder snel de neiging om ergens anders naartoe te trekken om bijvoorbeeld een eigen zaak te beginnen. Ik heb me hiervoor geïnspireerd op Quinta Monroy-Elemental

RELATIE BINNEN-BUITEN RUIMTES

Er moest een collectieve buitenruimte aanwezig zijn waar mensen elkaar zouden kunnen ontmoeten, maar ieder zou ook zijn eigen buitenruimte moeten hebben. De collectieve buitenruimte heeft verschillende identiteiten. De terrassen kunnen al dan niet gedeeld worden met de burens. De passerrel en inpandige terrassen zorgen voor een overgangzone. De onderste bouwlaag is bekleed met steenstrips om het massiever te doen laten lijken want deze laag verandert

LIEN REEKMANS

"COLLECTIEVE OMARMING"

Het collectieve ingezet als omarming van het wonen

Boven - Plan cluster - Dorien Koterba

nooit. De eerste en tweede verdieping zijn krijgen een houten gevelbekleding om de flexibiliteit ervan te tonen. Op het tweede verdiep kan men verder bouwen en dat gaat veel sneller met hout. Iedere heeft eigen unit met alles erop en eraan, tuin, badkamer, keuken. De keuken ligt eerder vooraan aan de collectieve tuin. De intiemere ruimtes zoals de slaapkamer zijn gesitueerd langs de privé tuin. De tuin ligt aan het park maar door met een half ondergrondse parking te werken, liggen de privé tuinen verhoogd waardoor de privacy niet geschonden wordt.

IN EEN GROTER (STEDENBOUWKUNDIG) GEHEEL

Kleine gemeenschappen zijn gericht naar een collectief plein en park. Er wordt gebouwd tegen en met de bestaande bebouwing die

zo een meerwaarde krijgt. De nieuwe functies overstijgen het klassieke wonen en geven ook kangoeroe-wonen een gezonde kans. Deze techniek is ook op andere locaties mogelijk, maar kan ook ter plaatse uitgebreid worden via een tweede verdieping: de afsluitbare trap bepaalt hoeveel woningen er kunnen zijn. Vaardigheden binnen de gemeenschap worden bevorderd. Terwijl er een rustplek wordt gecreëerd in het binnengebied zodat men niet meer van langs de Steenweg hoeft te wandelen. Families worden dicht bij elkaar gebracht door de mogelijkheid tot kangoeroewoningen.

COLLECTIEF WONEN IN EEN ZORGZAME OMGEVING

Het collectieve wordt binnen de wooncluster ingezet als overgangszone van het publieke gebeuren en de meer privésfeer van het wonen binnen één wooncluster zelf. Elke woning is zo ontworpen dat elke unit de mogelijkheid heeft om een zorgwoning of meergeneratiewoning te worden zoals elke woning de kans heeft om grondgebonden en bovendien rolstoeltoegankelijk te zijn. Het collectief wonen moet enerzijds een win-winsituatie creëren. Dankzij een mix van bewoners op vlak van leeftijd, cultuur en scholing kunnen deze groepen voor elkaar van nut zijn. Anderzijds moet de privacy van elke woning gegarandeerd zijn. Elke woning moet op zichzelf kunnen functioneren en tegelijkertijd een onderdeel uitmaken van een breder collectief geheel. Daarom bevat elke wooneenheid alle functies die het nodig heeft om autonoom te kunnen voldoen aan de behoefte van de bewoner. De collectieve ruimtes bieden een groter aanbod aan zoals het opvangen van kinderen na school, vergaderingen, feestzaal, workspace,... Elke unit wordt gevormd binnen een structuur van twee draagmuren. De woningen kunnen flexibel ingedeeld worden en aanpasbaar gemaakt worden naargelang de behoefte van de bewoner. Een 1/2 woning heeft de mogelijkheid om naar een 2/4 of 3/5 woning te evolueren en omgekeerd. De clusters aan de Sint-Truiderssteenweg groeperen zich als een U-vorm rondom de bestaande woningen en krijgen afwisselend een derde bouwlaag toegekend. De gelijkenissen tussen de bestaande bebouwing en de nieuwbouw zijn het behouden van een privétuin en gedeelde parkeerplaatsen. Het verschil is dat de

nieuwbouwwoningen zich meer openstellen naar het collectieve gebeuren toe en de typologie van de woningen op zich. Aan de Sint-Lambertusstraat staan de woonclusters haaks op de straat en vormen tussenin een grote binnentuin die direct gelinkt is aan de bestaande bebouwing. Tussen de clusters onderling is telkens een verharde wandelstraat voorzien die zowel voor de bewoners als voor de omgeving een doorsteek vormt naar het groene binnengebied met aan de Vorststraat waar een vijverpartij en infiltratiebekken.

CIRCULATIEPATRONEN

Een belangrijke doelstelling is het bereiken van een vlotte circulatie die voor iedere bewoner toegankelijk is. De circulatie moet een directe link hebben met het collectieve gebeuren en de kans bieden een ontmoetingsplaats te zijn. Buitenshuis wil ik als meerwaarde de circulatie een ontmoetingsfunctie geven. Op schaal van de woningen zelf tracht ik de circulatieoppervlakte en elementen zoveel mogelijk te beperken. De woonunits onderling worden in horizontale zin met een overdekte passerrel verbonden. In verticale zin worden ze via een al dan niet afsluitbare bordestrap verbonden. De circulatie binnen één woning wordt opgenomen binnen de verschillende ruimtes. Enkel inkomhal kan als pure circulatiezone beschouwd worden. De trappenpartij compartimenteert zich dan weer van de rest van de woning. Alle units zijn voorzien van een dubbele ontsluiting. Elke woning kan bereikt worden via de privétuin, waar een volwaardige inkomhal is voorzien, en via de collectieve binnentuin langs een schuifraam. De bestaande eengezinswoningen worden buitenshuis verbonden door de passerrel en

Links - Inplanting - Lien Reekmans
 Midden - Inplanting vogelperspectief - Lien Reekmans
 Typeplannen - 2/4 3/5 1/2 - Lien Reekmans

maken zo ruimtelijk deel uit van het collectief wonen. De passerrel zorgt anderzijds opnieuw voor de mogelijkheid tot ontstaan van zorgwoningen met bereikbaarheid van de woning via de passerrel op verdieping.

ONTWERPPARAMETERS

Bij het ontwerpen van de units tracht ik een compacte woning te ontwerpen die de relatie met zowel co-housing als privéruimte aangaat. Elke woning moest bovendien flexibel en aanpasbaar zijn zodat elke unit zonder probleem omgevormd kon worden tot een andere.

Het resultaat is een doorzonwoning die zich volledig open stelt naar de collectieve binnentuin gelinkt aan het koken en het eten. Het zitten trekt zich meer terug en sluit aan met de privé buitenruimte. Bergen en nevenfuncties zijn telkens aan dezelfde rand gelegen en vormen een functionele kern zowel op het gelijkvloers als op de verdieping. Door een intelligente plaatsing van de trap direct aansluitend met de privé inkom, kan elke unit van een eengezinswoning omgevormd worden tot zorgwoningen of meergeneratiewoningen. De inkomhal en de bergruimte kunnen dan gemeenschappelijk gebruikt worden binnen het zorgwonen zelf. Een passerrel vormt de verbinding tussen

de woningen en de overgangszone tussen woning en collectieve tuin. Op de verdieping zorgen doorbrekingen in de passerrel met een invulling van staco roosters een barrière tussen privé en meer collectief.

De collectieve functies bevinden zich tegenover elkaar geplaatst rondom de binnentuin waardoor deze deels afgesloten wordt en een visuele barrière vormt naar het groene binnengebied toe. De bestaande woningen kunnen een collectieve of publieke functie toegekend krijgen. Programma's met een meer polyvalente invalshoek worden ondergebracht in nieuwbouwruiimte.

RELATIE BINNEN-BUITEN RUIMTES

De buitenruimte moet een dynamisch geheel vormen binnen het collectief gebeuren en de relaties tussen de bewoners versterken door een verscheidenheid aan activiteiten aan te bieden. De collectieve buitenruimte werkt met schaalniveaus, die het gebruik van elke groene ruimte kan bepalen of geïnterpreteerd worden door de bewoners zelf en die sociale controle toelaten. De buitenruimte moet van voldoende beschutting en verharding voorzien zijn om ook voor rolstoelgebruikers of kinderwagens gebruiksvriendelijk te zijn. Een overdekte passerrel verbindt het collectief

groen met de binnenruimtes. Ze vormt een buffer tussen privé en collectief. Ik koos voor een verharding van doorlatende betonstenen en verhardingen in de tuin zelf die de mogelijkheid geeft voor rolstoelgebruikers om letterlijk in het groen te staan samen met de andere bewoners.

Elke wooneenheid heeft een privé buitenruimte met verharding en groen aan de leefruimte. Vanuit het kook- en eetgebeuren is er zicht en toegang tot de collectieve buitenruimte en kan ook deze gebruikt worden door een bewoner op zich of door meerdere bewoners.

De bestaande eengezinswoningen hebben evenzeer een privé buitenruimte maar sluiten ook aan op de collectieve buitenruimte doordat ze verbonden zijn met de passerrel.

IN EEN GROTER (STEDENBOUWKUNDIG) GEHEEL

Het project is haaks op de Sint-Lambertusstraat ontworpen, nauw aansluitend met de bestaande bebouwing. Het groene binnengebied fungeert als een overgangszone tussen de korrelgrootte van de clusters en biedt ontmoeting en doorwaadbaarheid aan voor de volledige nabije omgeving. De toegepaste typologieën zijn rijwoning units met een eigen privétuin en op de verdieping

afwisselend een overdekt terras of patio zodat er meer variatie binnen het woningaanbod is. Elke cluster kan uitbreiden zowel in volume als in aantal woningen aangezien elke unit kan omgevormd worden tot 2 aparte units. De collectieve ruimte is constructief gelijkaardig opgebouwd zodat ook die in woonunits kan omgevormd worden. Door de parkeergelegenheid dicht bij de straat wordt het straatbeeld verbonden door groene zones, i.p.v. door parkeerzones, tussen de bestaande woningen waar zich de wooncluster dan achter bevindt. Door afwisselend collectieve functies te integreren in de bestaande woningen, kan de straat een nieuwe publieke dynamiek krijgen door zich open te stellen naar de bredere omgeving. Binnen het driehoekig perceel wordt het wonen in het groen dat Sint-Lambrechts-Herk typeert uitgespeeld. Elke woning is omgeven door het groen van de privétuin, de collectieve tuin en zicht op het groene publieke tussengebied tussen de clusters aan de Sint-Truidersteenweg en Sint-Lambertusstraat in. Op schaalniveau van het dorp kan deze dynamische wijk en het publieke groene gebied ingezet worden als nieuwe groene dorpskern. Binnen de grotere omgeving kan deze plek een aangename groene en centraal gelegen woonomgeving worden op de as van Hasselt naar Sint-Truiden.

TOM SCHRIJVERS

"RURAL ALLOTMENT REVISITED"

Een wandelstraat die onderbroken wordt door pleintjes, waarbij clusters met nieuwe wooneenheden gekoppeld worden aan de bestaande woningen en een collectieve tuin

COLLECTIEF WONEN IN EEN ZORGZAME OMGEVING

Ik creëer collectiviteit door clusters te vormen, al dan niet met de bestaande woningen, met een centrale tuin, maar iedere wooneenheid heeft ook zijn eigen tuintje. In de co-housing clusters zijn de gemeenschappelijke functies: keuken, leefruimte, fietsenstalling, afval verzamelen, tuinberging, moestuin en de centrale verwarming. De moestuin wordt meer gezien als een plek om elkaar te ontmoeten en elkaar beter te leren kennen. Iedere woonunit beschikt ook over een eigen keuken en leefruimte zodat ze niet altijd met iedereen samen moeten eten. De 1/2 woning voor rolstoelgebruikers kan verbonden worden met een afsluitbare trap met een gewone 1/2 type-eenheid zodat deze een zorgwoning vormt terwijl de kinderslaapkamer van de 3/5 unit kan aangepast worden tot een kleine studio met een badkamertje. Deze studio kan ook dienst doen als een logeerkamer of kan bijvoorbeeld verhuurd worden aan iemand die juist uit de gevangenis is gekomen en zijn leven opnieuw probeert op te bouwen. De unit heeft geen eigen keukentje aangezien in de cluster al een grote gemeenschappelijke keuken aanwezig is waar ontmoetingen met anderen mogelijk zijn. Als de logeerkamer verhuurd wordt, kan de deur naar de leefruimte afgesloten worden. Enkele grondgebonden woningen zijn volledig rolstoeltoegankelijk.

CIRCULATIEPATRONEN

De circulatie buiten de woningen gebeurt rond deze collectieve tuin via een wandelpad van 1,8 m. De woningen zelf betreed je via een tocht-sas met een vestiaire als buffer naar de leefruimte. De slaapkamers en badkamer op het eerste verdiep zijn bereikbaar langs

een interne trap. De 1/2 units op de eerste verdieping zijn toegankelijk via een buitentrap en gaanderij leidt.

Met de auto kun je via de steenweg het terrein binnen rijden om je auto te parkeren. Eén hoofdweg dient als ruggengraat waarop enkele kleinere wegen op aftakken die enkel in noodgevallen bereikbaar zijn voor auto's.

ONTWERPPARAMETERS

Uit verschillende praatsessies met senioren heb ik geleerd dat een moestuin een heel goede manier is om mensen samen te brengen en om in interactie met elkaar te komen. De moestuinen komen zowel voor op de benedenverdieping als op de eerste verdieping met bakken en serres. Om dezelfde reden heb ik ook voor een variëteit aan woningen gezorgd voor zowel jongere als oudere mensen om eenzaamheid tegen te gaan. Oudere mensen krijgen immers meer zin om in contact te komen met anderen als je generaties mixt. En ze kunnen meteen ook oppassen op de kinderen van de jongere bewoners. De gemeenschappelijke keuken en eetkamer vormen een ideale ontmoetingsplaats. Samen koken en eten is een goede manier om een goede band te creëren. Voor de mensen die meer gesteld zijn op hun privacy zijn er ook rijwoningen aanwezig die enkel een privé tuintje hebben.

RELATIE BINNEN-BUITEN RUITES

De buitenruimte bestaat uit een binnenplaats waarrond de woningen gelegen zijn. De buitenste ring is beklinterd en wordt gebruikt om de woningen te betreden of voor de kinderen om op te spelen met fietsjes en dergelijke. Dit pad is ook breed genoeg om wat bloembakken te zetten

Boven - Inplanting - Tom Schrijvers

zodat je je woning wat kan personaliseren en herkenbaar te maken. Langs het pad is ook een terras voorzien aan de kant van de gemeenschappelijke keuken en leefruimte om in de zomer samen buiten te kunnen zitten. Centraal ligt een moestuin en wat bomen om in de zomer schaduw te bieden aan het terras. Op het open grasveldje kunnen de kinderen samen spelen. Op de daken zijn er ook gemeenschappelijke houten terrassen naast de moestuin. Iedere woning heeft zowel een eigen privé-tuintje als een grote raampartij die uitkijkt op de collectieve tuin.

IN EEN GROTER (STEDENBOUWKUNDIG) GEHEEL

Het project bevindt zich aan de steenweg, de woningen aan de Sint-Lambertusstraat worden niet in het project geïntegreerd.

In het oude gemeentehuis heb ik een praatcafé geplaatst en in het grote witte huis langs de steenweg zit nu een groot sociaal restaurant waar je voor een zeer lage prijs kan gaan eten. Aan het project grenst ook een parkje als plek voor ontmoeting waar de iedereen gebruik van kan maken en waar de kinderen van zowel de bestaande bebouwing als van de nieuwe bebouwing samen kunnen spelen.

JORD LINDELAUF

“PASSERREL”

Met respect bestaande bebouwing in nieuwe cluster betrekken

COLLECTIEF WONEN IN EEN ZORGZAME OMGEVING

Ik wil een site creëren waar iemand levenslang kan wonen. Daarom is het belangrijk dat iedereen deelt: berging, hobbykamer, werkplaats, fietsenstalling, tuin, wasstraat en eetzaal met keuken. Door de gemeenschappelijke ruimte centraal te plaatsen heeft iedereen met iedereen contact (sociale controle). Alle woningen zijn zeer flexibel en kunnen intern met elkaar verbonden worden waardoor burens voor elkaar kunnen zorgen. Iedereen, jong of oud, kan een woning naar zijn of haar wensen invullen. Aan de buitenzijde zijn de units langs elkaar gelinkt, via een passerrel, binnen een duidelijk leesbaar geheel. Hierdoor is het geheel voor iedereen vlot toegankelijk, ook met een rolstoel (de woningen zelf zijn mogelijk rolstoel-toegankelijk).

De standaard afmetingen van 6m bij 10m (60m² = 1/2) zorgen voor een woonoppervlakte waarbinnen geen dragende muren staan. De units van de collectieve woongemeenschappen zijn veel compacter, zowel de woningen als de tuin. De bestaande bebouwing wordt met de passerrel mee in het geheel opgenomen. Hierdoor kan de bestaande bebouwing eventueel naar zorgwoningen getransformeerd worden. (scenario André Froyen). De trap staat steeds centraal waardoor deze in verbinding treedt met de unit boven of onder de jouwe. Dit laat een snelle zorg toe (bijvoorbeeld tussen twee 1/2 's) of een grotere unit (3/5 of 3/4) te verkrijgen. De trap kan volledig afgesloten worden waardoor er geen contact is tussen de verschillende woningen.

CIRCULATIEPATRONEN

De simpele en duidelijke circulatie is logisch opgebouwd. De twee hoofdassen vormen een kruis. De eerste brengt de straat in verbinding met het park terwijl de andere as de twee gemeenschappelijke tuinen met elkaar in contact brengt. De hoofdingang ligt langs de fietsenstalling en wordt meteen gevolgd door de trappenhal naar de verdieping. De centrale trappen zorgen voor een beperkte private circulatie ruimte met enkel een tocht sas. Men beweegt doorheen de leefruimtes en dus niet door gangen, waardoor alle nuttige oppervlakte zo efficiënt mogelijk benut wordt. Door de flexibiliteit van het ontwerp en het gebruik van schuifdeuren kan de bewoner vrij kiezen of hij/zij slaapt of leeft langs de kant van de gemeenschappelijke tuin. De passerrel verbindt alle woningen, nieuw en bestaand, langs de gemeenschappelijke tuin. De openheid naar deze tuin vergroot naargelang de units naar een zorgwoning worden omgevormd: de bovenste woning wordt ook meteen ontsloten en opgenomen in deze hoofdcirculatie.

Kleinere doorsteken van tuin naar tuin en van tuin naar straat zorgen niet alleen voor een snelle doorgang, maar ook voor zichtassen en sociale controle. De gemeenschappelijke ruimtes liggen voornamelijk in de hoek van het ontwerp. Hierdoor komen ze centraal te liggen bij de ingang tussen de nieuwe en bestaande woningen, vlakbij de buitenberging en fietsenstalling, zonder storende circulatie te genereren.

ONTWERPPARAMETERS

Flexibiliteit en de mogelijkheid om levenslang te kunnen leven zijn mijn basisparameters die verwerkt zijn in mijn ontwerpen (zie bovenstaande) via het

Boven - Sfeerbeeld - Jord Lindelauf

nastreven van verschillende invullingen. De gemeenschappelijke ruimtes huisvesten verschillende functies waardoor ieder zijn goesting vindt in zijn of in de naastgelegen cluster, wat het contact ook weer vergroot. Er zijn polyvalente gemeenschappelijke ruimtes (zit-, eet-, werk-, speelplaats,...) op de gelijkvloerse verdieping. Maar ook op de verdieping kan men elkaar ontmoeten of samen genieten van het uitzicht over het park vanop het dakterras op de passerrel die zo meer wordt dan een saaie doorsteek. Waar de twee gebouwen samen komen is er een publieke doorgang naar het park. Daarom zijn hier ook de gemeenschappelijke ruimtes en de parkingtoegang gesitueerd. Hierdoor ontstaan op een spontane manier contacten tussen de bewoners van beide clusters en met passanten of buurtbewoners. Het gemeenschappelijke

dakterras ligt ook op deze as, waardoor worden de woningen gevrijwaard worden van veel circulatie en dus ook inkijk.

RELATIE BINNEN-BUITEN RUIMTES

Ik wou kort tegen de bestaande bebouwing op bouwen en ruimte laten voor veel groen in het binnengebied waardoor de gemeenschappelijke tuin een kleinere oppervlakte heeft. De publieke steeg wordt versterkt door de zijdelings aanwezigheid van zuidelijk gerichte moestuinen. De passerrel rond de binnenplaats dient als overgangszone tussen gemeenschappelijk en privé. De buitenruimte moet groot genoeg zijn om voldoende afstand tussen de bestaande en nieuwe woningen te vormen. Deze plek moet voor verschillende doeleinden kunnen gebruikt worden. De centrale gemeenschappelijke

Boven - Plannen cluster- Jord Lindelauf
 Rechts boven - Snede - Jord Lindelauf

tuin dient voor de kinderen in te laten spelen, huisdieren, tuinfeest organiseren, te sporten,... De passerrel rondom dient daarom ook als overdekte speel- of werkplaats. De gemeenschappelijke tuin is voor iedereen toegankelijk. Elke woning geeft er rechtstreeks op uit. De units op de gelijkvloerse verdieping hebben een aparte privé tuin langs de achterzijde. De woningen op de verdieping hebben allemaal een privé terras met zicht op het park. De ontsluitingen aan de passerrel voorzien ook plaats voor bijvoorbeeld een tafeltje. Het is een plek om burens te ontmoeten en om van de zuiderzon te genieten. De draagstructuur laat de raampartijen van vloer tot plafond toe. Het niet overdekte deel van de binnentuin krijgt gras met planten en bomen. De betonnen vloeren worden van binnen naar buiten door getrokken waardoor de harde grens tussen binnen en buiten vervaagt.

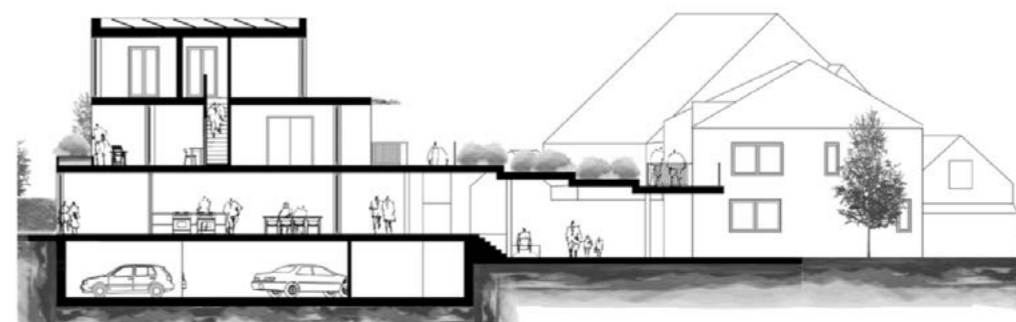
IN EEN GROTER (STEDENBOUWKUNDIG) GEHEEL

Ik heb getracht zo dicht mogelijk tegen de bestaande bebouwing aan te bouwen; te verdichten waar al gebouwd was; en groen laten wat groen is. De buurt krijgt zo meer ademruimte. Hiervoor ontwikkelde ik een L-vormig volume rond de bestaande bebouwing met centraal een binnentuin. Het

ontwerp gaat een duidelijke relatie aan met de bestaande bebouwing door de passerrel. Je kan het ontwerp vlot spiegelen en opnieuw tegen bestaande bebouwing 'plakken'. Hierdoor kan één cluster plots dubbel zo groot worden. De woning staat steeds in relatie met de reeds bestaande bebouwing. Wanneer twee cluster langs elkaar geplaatst worden, ontstaat er een interessante ruimte tussen de twee. Deze zie ik als een toegangspoort voor de gemeente tot het park. In de steegjes rondom zijn heel wat functies mogelijk voor zowel de cluster- als de buurtbewoners wat een positieve bedrijvigheid stimuleert wat een meerwaarde voor heel de buurt creëert. Achter de clusters ligt een groot park met verschillende deelgebieden, om te sporten, ontspannen, wandelen, eventueel een concertplaats voor buurtfeesten. De hele buurt en gemeente kunnen hiervan opnieuw profiteren. De grote, drukke en snelle steenweg dient enkel nog voor snel verkeer, de wandelaars en fietsers kunnen zich door deze groene zone verplaatsen.

REACTIE

Van de deelnemers op het ontwerpend onderzoek tijdens de sessie rond collectief wonen in Sint-Lambrechts-Herk op 20/2

Zorgzaamheid als thema werd besproken door Lien Reekmans, Dorien Koterba, Tom Schrijvers en Jord Lindelauf, een buurtbewoonster, een man die werkte omtrent alternatief vastgoed en een medewerker van de Wiekslag, een vereniging die hulp biedt aan jongeren met een moeilijke achtergrond en docent architectuur Ludo Schouterden. Hier werd besproken dat het thema zorgzaamheid niet enkel gaat om letterlijke zorg maar een veel ruimere betekenis heeft. Het gaat om sociaal contact en hulp, om collectiviteit en waardering. Zo gaven de deelnemers aan dat ze graag kleiner zouden wonen, indien collectieve ruimtes ruim aanwezig zijn. Enkel zou men gedirigeerd moeten worden om elkaar 'toevallig' te ontmoeten. De ontwerper moet de locatie van de collectieve ruimtes zo bepalen dat er op de weg er naar toe, kans is om elkaar te ontmoeten. Hierdoor ontstaat er een dynamiek, een sociaal contact en dus ook sociale controle die belangrijk is binnen de bredere betekenis van zorgzaamheid. De deelnemers vonden dat zorg iets is van alle leeftijden. Men opperde dan ook voor een gevarieerde mix van bewoners. Zo werd er vastgesteld dat wanneer de bewoners allemaal dezelfde leeftijd zouden hebben, het project stil zou vallen door de eentonigheid. Ook hier is het de taak van de ontwerper deze mix te voorzien in de ontwerpfase.

2^c INCLUSIVITEIT

Een belangrijk advies dat we kregen van de participanten in ons project rond collectief wonen is om het samenleven te ontwerpen, met een nauwe aandacht voor de grens tussen privé en publiek. Ontwerpers moeten in dit proces samen met burgers reflecteren op hoe inclusief een ruimte moet zijn voor anderen. Soms hebben mensen immers ook nood aan ruimtes in een collectief project die exclusief voor een aantal mensen zijn bedoeld. Uitspraken die we hoorden waren: "Goede relaties tussen de bewoners is dus een belangrijke vereiste. Het kan een project maken of kraken." ; "Gescheiden zijn van elkaar is minstens even belangrijk, het maakt samenkomen een mooier moment". Collectief wonen is dus voor de participanten zowel de bron voor contact en ontmoeting, als voor het plezier van het zich kunnen terugtrekken. Om deze inclusiviteit en exclusiviteit vorm te geven, gaven de participanten aan dat ontwerpers zowel op macro- als op microschaal moesten werken. Zowel op schaal van de stad als van het woonproject kunnen ontwerpers meerdere en kleinschalige openbare plaatsen voor ontmoeting en het zich terugtrekken creëren. Om deze ruimtes kwalitatief en betekenisvol te maken, moeten ze in samenspraak met de inwoners ontworpen worden. De ontwerpers kunnen samen met burgers met die grens tussen het inclusieve en het exclusieve spelen, door te experimenteren met factoren zoals flexibel ruimtegebruik, groepsgrootte en regels en rollen.

Groepsgrootte

De participanten gaven aan dat wanneer ze voortdurend samen zijn, ze zich sneller aan elkaar ergeren. Participant Jo is "zeer gesteld is op haar privacy. Ik kan genieten van de rust en om een keer op zichzelf te zijn". Tijdens de gesprekken over de grens tussen privé en publiek, kwam de invloed van groepsgrootte ter sprake. Herman zei hier dat men bij een kleinere groep eerder hechtere relaties ontstaan en daardoor minder nood is aan privacy dan bij een grotere groep.

Flexibel ruimtegebruik

Het is nodig om over een volledig functionerende woning te beschikken, vonden ze. Concreet wil dat zeggen dat er geen gebrek mag zijn aan privacy die zich uit in een volledig uitgeruste woonunit met voldoende privé-buitenruimte. Deze privé-ruimtes kunnen in oppervlakte afnemen wanneer er een collectieve binnen-/ buitenruimte aanwezig is en wanneer de groep waarmee er samengewoond wordt een beperkte grootte heeft. Daarom is het verstandig om de woning op voorhand zo te ontwerpen dat die flexibel en aanpasbaar is. Het publieke ontmoeten zagen de participanten vooral plaatsvinden in de collectieve buiten- /binnenruimte. Enkele bekende ontwerpstrategieën om de overgang van het private naar het publieke te faciliteren zijn een piazza, een gaanderij of een luifel, maar er vallen nog meerdere strategieën te ontdekken. Het is de uitgelezen kans voor toekomstige ontwerpers, om die structuren te ontdekken en vorm te geven.

Regels en rollen

Men was voorstander van goede regels en rolverdelingen en iemand - een moderator - die de gemeenschappelijkheid een beetje afgrenst, zoals een syndicus. Men zag de mate waarin

Boven - Sfeerbeeld interieur gemeenschappelijke ruimte - Tim De Muncck

daar nood aan is, is afhankelijk van de mate waarin gedeeld wordt. Participant Jo gaf aan dat "in een cohousing project waar alle leefruimtes worden gedeeld, meer nood aan striktere regels dan wanneer er bijvoorbeeld alleen een tuinhuis wordt gedeeld". Collectief wonen vergt inzicht in hoe er om wordt gegaan met rolverdelingen rond het invullen van de ruimtes. Deze rolverdelingen en regels worden volgens de participanten best zelf opgesteld door de inwoners. Zo kunnen eventuele onderlinge conflicten voorkomen worden. Zo gaven de participanten aan dat een beurtroelsysteem in het omgaan met "activiteiten", "taken" en "verantwoordelijkheden" in het huishouden noodzakelijk is voor een goede werking en verstandhouding. Deze verschillende collectieve activiteiten moeten plaatsvinden in gedeelde ruimtes die vlot bereikbaar moeten zijn voor iedereen. Deze gemeenschappelijke delen moeten ingericht worden in samenwerking tussen de ontwerpers en de gebruikers, en voldoende flexibel zijn, zodat de functies het beste bij de veranderende inwoners passen.

Hierna volgen enkele voorbeeldprojecten die door de studenten van de Faculteit Architectuur en Kunst, UHasselt werden uitgewerkt.

“WONEN AAN HET BINNENHOF”

Iedere cluster staat volledig in contact met binnenhoven die dienen als geborgen buitenruimten waar kinderen veilig kunnen spelen en volwassenen elkaar kunnen ontmoeten.

COLLECTIEF WONEN IN EEN ZORGZAME OMGEVING + CIRCULATIEPATRONEN

Collectief wonen betekent voor mij dat iedere woning als een zelfstandige woning met volwaardige leefruimtes functioneert binnen een cluster van 18 tot 22 eenheden. Deze groep krijgt gemeenschappelijke ruimten om samen te koken, eten of feest te vieren. Daarnaast wordt per cluster een bijkomend programma op buurtniveau voorzien zoals een fitnessruimte of een digitale bibliotheek in het Oude Gemeentehuis. Logistieke woonfuncties zoals parking, fietsenstallingen en afval-sorteer-plaatsen worden eveneens op dezelfde schaal collectief georganiseerd. Gaanderijen en verticale circulatiekernen, bij de gemeenschappelijke leefruimtes, verbinden telkens het geheel rond een centraal binnenhof.

De 1/2 woningen, waarvan de helft rolstoeltoegankelijk, bevinden zich steeds op het niveau van de gemeenschappelijke tuin. De rolstoeltoegankelijke woningen zijn 10 % groter wat het mogelijk maakt om een verdieping hoger zowel 2/4 als 3/5 woningen te starten, zonder dat er afgeweken wordt van het grid. De buitenmuren zijn dus steeds vast maar de interne structuur is aanpasbaar, zodat bijvoorbeeld kinderkamers kunnen worden opgesplitst of samengevoegd naar gelang de behoefte van de bewoners.

Langs de Sint-Lambertusstraat krijgen de bestaande woningen, die geïntegreerd zijn in de nieuwe cluster, een functie als zorgwoningen. Dit betekent dat er op de gelijkvloerse verdieping een rolstoeltoegankelijke 1/2 woningtype ontworpen werd voor ouderen of zorgbehoevende mensen met erboven een klassieke 1/2 woon unit voor iemand

ondersteunend. In het kader van levenslang wonen, is het in de nieuwe gebouwen mogelijk de 1/2 eenheden rechtstreeks met de bovenliggende 2/4 of 3/5 woningen te verbinden via een privé-trap om zo bijkomende zorgwoningen te creëren.

ONTWERPPARAMETERS

Circulatie langs het binnenhof:

De privé wooneenheden kunnen enkel betreden worden via de gemeenschappelijke overdekte gaanderijen langs het binnenhof en centrale verticale circulatiekernen. Dit zorgt zowel in winter en zomer voor spontane ontmoetingen. De mogelijkheid om een overdekte terras in te richten voor je deur stimuleert dit nog sterker.

Parking als buffer:

Het complex aan het oude gemeentehuis heeft een ondergrondse parking om de auto's uit het beeld te laten verdwijnen. De grond die weggehaald wordt om de parking te bouwen wordt gebruikt om het geheel te verhogen. Het binnenhof en de woningen krijgen zo meer privacy t.o.v. het nieuwe publieke park. Andere clusters krijgen parkeermogelijkheden die niet zichtbaar zijn vanuit het binnenhof en enkel toegankelijk vanop de openbare weg.

Duurzaamheid:

De gaanderijen beperken oververhitting. Er wordt gekozen voor natuurlijke afwerkingsmaterialen als hout. Het regenwater wordt opgevangen op groendaken en gedraineerd naar wadi's in het park. Verder laat de interne structuur van de woningen flexibele woonprogramma's toe.

Boven - Snede cluster - Chênee Andeweg

Onder - Plan cluster - Chênee Andeweg

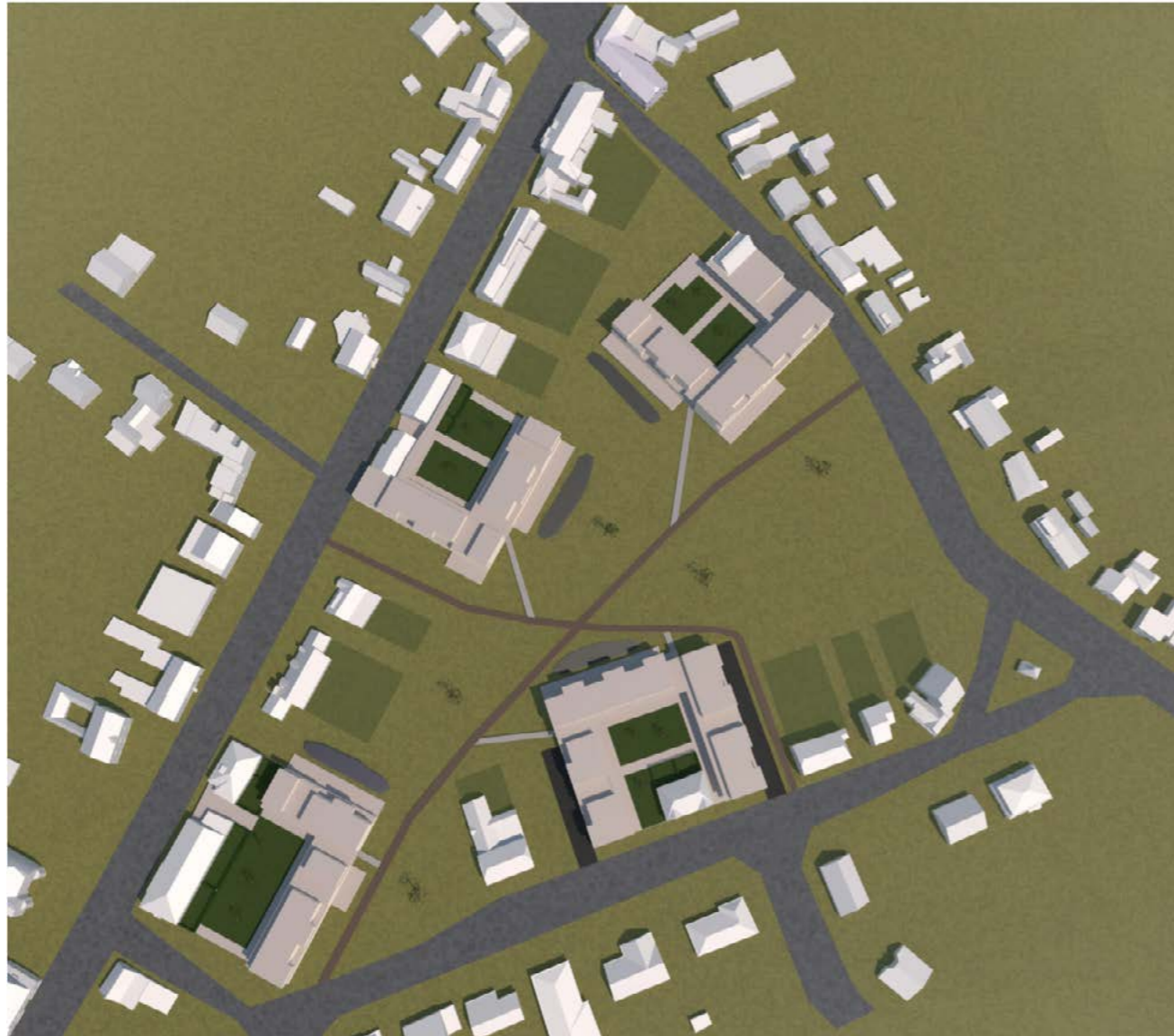

RELATIE BINNEN-BUITEN RUIMTES

Het gezamenlijk binnenhof fungeert als een geborgen open ruimte waar kinderen veilig kunnen spelen terwijl de gemeenschappelijke terrassen aan de circulatiekernen en de individuele private terrassen langs de parkzijde liggen. De woningen krijgen langs het binnenhof een soort buffer met inkom, keuken en berging, een tuintje of balkon. De relatie van

de woningen met dit binnenhof wordt versterkt door transparante borstweringen. Deze naar de straat en het park toe zijn vol en worden begroeid met planten.

De aanwezigheid van het grote park zorgt voor een centrale groene ruimte gevrijwaard van woningbouw. De binnenhoven worden uiteraard niet enkel als circulatie gebruikt maar ook als gemeenschappelijke

TIM DE MUNCK

“PARK WONEN”

Wonen en werken in een binnenhof met poreuze grenzen aan het park

COLLECTIEF WONEN IN EEN ZORGZAME OMGEVING

Wonen in clusters rond binnenhoven vormt het basisidee. Daarbij wordt ingezet op collectiviteit ook binnen het landschap; het moet kunnen doorlopen en iedereen moet er kunnen van profiteren. De clusters worden daarom uitgedacht als unieke poreuze structuren die inspelen op hun omgeving. Binnen elke cluster worden woonvolumes geschrinkt, waardoor het binnenhof een karaktervolle constellatie wordt van één grote ruimte en twee kleinere. De clusters worden gedraaid ten opzichte van elkaar, er is afwisseling tussen twee of drie bouwlagen en er wordt specifiek ingespeeld op de straathoeken. Sociaal wonen in de kern betekent een zoektocht naar een evenwicht tussen individualiteit en collectiviteit. Het is tijd dat dit gedeelde verhaal ingebed wordt in de kavel als een meerwaarde voor zowel de bewoners als de woonstraat. Het moet een nieuwe woon- en buitenplek worden voor iedereen; de verzamelplek met een sterke identiteit die mensen vervlecht. De binnenhoven vormen een buffer tussen de drukke steenweg en het nieuwe, rustige park binnenin het driehoekige perceel. Elk binnenhof heeft een zorgende functie door zijn bemiddelend, communicerend karakter. Een dubbelhoge houten galerij verbindt de verschillende woontypes met elkaar en creëert tevens een overdekte ruimten voor binnenkomen en ontmoeten. Het binnenhof zelf wordt ingevuld met een groene en verharde mix. De indeling van de nieuwe doorzonwoningen wordt getracht zo flexibel mogelijk te maken om levenslang wonen te stimuleren. Een flexibel type kan switchen van een 3/5 naar een 2/4 naar twee 1/2 types. Dit

is mogelijk door de inkom hal, waarin zich ook de trap bevindt, af te sluiten met een tweede voordeur. Hierdoor ontstaat er een gedeelde inkomhal met buitenberging die de twee 1/2 types van elkaar scheidt. Alle woningen zijn zo open mogelijk ingedeeld. Keuken, eetruimte en zitruimte lopen zo veel mogelijk in elkaar over met soms de mogelijkheid tot afsluiting.

CIRCULATIEPATRONEN

Alle wooneenheden zijn direct bereikbaar vanuit het binnenhof. Ook aangepaste appartementen in bestaande woningen worden via het centrale binnenplein rechtstreeks bereikbaar. De dubbelhoge galerij rondom het binnenhof creëert een buffer ten opzichte van de woningen. Dit plein is het hart van alle circulatie. De parking, publieke functies, woningen, collectieve ruimtes en het park komen uit op deze ruimte.

ONTWERPPARAMETERS

Elke wooneenheid heeft een eigen privé buitenruimte, een eigen keuken, leefruimte... De gedeelde functies zijn allemaal extra's. Collectieve cafetaria, ontspanningsruimte, wasplaats. Iedereen kiest in principe hoeveel of hoe weinig hij of zij deelneemt in het sociaal zijn. De gedeelde functies en buitenruimte zijn echter ingericht om uitnodigend te werken en de bewoners aan te sporen samen te werken, eten, ontspannen. De tussenzone onder de overdekte galerij biedt plaat voor personalisatie en expressie van eigenheid van de bewoners. Ook sociale controle speelt een grote rol binnen wonen aan een binnenhof aangezien alle woningen hier op uitkijken. Bij de renovatie van de woningen wordt getracht de inleiding flexibel te maken zodat deze geschikt worden voor levenslang wonen.

ontmoetingsplaats wat ondersteund wordt door gemeenschappelijke programma functies.

IN EEN GROTER (STEDENBOUWKUNDIG) GEHEEL

Iedere cluster staat rechtstreeks in relatie staat met bestaande elementen zoals woningen, winkels en het oude gemeentehuis. Ik heb gekozen om steeds twee woningen te stapelen en te verbinden via gaanderijen en centrale circulatiekernen. Het is een stedelijke manier van bouwen maar toch op een landelijke manier georganiseerd om aan te sluiten op de context. Het ontwerp is gemakkelijk te schakelen met gelijkaardige woningen omdat het uit een eenvoudig grid bestaat en men de woningen steeds kan bereiken langs de gaanderijen en circulatiekernen. Elke woning

is rechthoekig en bevat telkens dezelfde breedte. Het ontwerp is daarom gemakkelijk te vermenigvuldigen in de hoogte en breedte. De bestaande gebouwen worden via de nieuwe clusters op een gelaagde manier, met respect voor zowel de publieke als private ruimte, betrokken bij het park als een grote open plek waar er gewandeld en gefietst kan worden.

Links - Snede en gevel - Tim De Munck
 Boven - Inplanting - Tim De Munck

De verweving van de nieuwe gebouwen met de bestaande zal deze unieke site een extra gelaagdheid geven. De nieuwe stedenbouwkundige structuur vergroot de leesbaarheid van de site en verbindt de wijk met zijn natuurlijke omgeving. De keuze voor baksteen komt voort uit de bestaande bebouwing waaruit de nieuwe cluster uit voort komen. Ze creëren een herkenbaar vertrouwd beeld in combinatie met de nieuwe manier van wonen.

RELATIE BINNEN-BUITEN RUITES
 Collectiviteit staat centraal, het landschap is collectief landschap: het moet kunnen doorlopen en iedereen moet ervan kunnen profiteren. Het landschap wordt binnengesloten door verrassende doorzichten, doorwaadbare binnenhoven en

fysieke connecties. We genereren hiervoor een privacy gradiënt via een set van drempels in de opbouw naar een steeds intiemere, warme binnenwereld waar de prikkels van het samenleven afnemen en we introduceren drie ruimtelijke figuren die bemiddelen tussen het individuele wonen en het samenwonen: de voortuin, de inkompatio met de portiek en de tuin-parvis. De typische Vlaamse tuinen verdwijnen en maken plaats voor een binnenhof dat gedeeld wordt door de bewoners. Dit is een plaats om te ontspannen, aan urban farming te doen, te bbq'en... De woningen hebben op hun gelijkvloers een dik raam dat uitkomt op de overdekte galerij. Dit zorgt voor een fysieke afstand tussen privé woning en de (semi-)publieke inkom zone.

IN EEN GROTER (STEDENBOUWKUNDIG)

GEHEEL

De typologie van het binnenhof biedt een aantal ruimtelijke en sociale voordelen ten opzichte van de huidige woontypologie. Het brengt bewoners terug elkaar in contact en geeft ruimte terug aan de buurt. Met de bestaande woningen kunnen telkens nieuwe unieke schakelingen worden gemaakt met de nieuwe elementen. Clusters kunnen bijkomen of worden weggelaten. Door te werken met het idee van een binnenplein, ontstaat er een nieuwe gelaagdheid in een bouwblok. Straat, woning, binnenplein, binnengebied. Het herdenken van de huidige woontypologie van huis en een tuin tot collectieve buitenruimte met beperktere privé tuin betekent dat er meer ruimte overblijft voor iedereen. Mensen uit heel de buurt kunnen

van deze ruimte profiteren en kan de buurt terug met elkaar verbinden. Er is een hiërarchie uitgedacht tussen de straten in functie van de weggebruikers, onder meer door het gebruik van voetgangerswegen. De aandacht voor collectief groen en rust- en speelzones wordt hierbij eveneens doorgetrokken in het gebruik van zogenaamd 'scenografisch' straatgroen.

Types

Oppervlaktes:

- Type 1/2 Starterswoning: 60 m²
- Type 1/2 Rolstoelgebruiker: 72 m²
- Type 2/3: 72 m²
- Type 3/4: 108 m²

Grid woningen 6x6m
1/2 Starterswoning wordt 6x4m met een collectieve berijng van 6x2m

1/2 Starterswoning

2/3

JENTE PAUWELS

"PARTICOLLECT"

Collectief wonen met alle kwaliteiten van particulier wonen

COLLECTIEF WONEN IN EEN ZORGZAME OMGEVING

Ik wil een manier van zorgzaam collectief wonen organiseren waarbij mensen hun eigen privé en leefbare woning hebben samen met mogelijkheden tot collectief hulp krijgen en hulp verlenen; zowel in de wooneenheden zelf als in een 'gezamenlijke buitenruimte' beschermd tegen weer en wind. Deze serre verbindt alle woningen met elkaar. Deze ingreep zorgt ervoor dat de mensen overdag, 's nachts, in zomer, winter of tussenseizoenen, bij regen, hitte, sneeuw en wind, altijd in een aangenaam klimaat kunnen samen zijn. Zo kan men samen eten, feesten geven, vrienden uitnodigen, ergens rustig een plekje opzoeken, een overdekte ontmoetingsplek hebben, maar ook bv de kinderen laten spelen in weer en wind op een veilige plek. Hulpbehoevende mensen kunnen er meer in contact komen met anderen en hulp krijgen wanneer zij dit wensen. Iedereen heeft daarenboven zijn eigen woonplek met de nodige privacy en een vrije keuze om hun keuken open te zetten naar de serre toe. Zo kan er bv gekookt worden voor het eigen gezin als de hulpbehoevende personen. Ruimtelijk heb ik dit uitgewerkt door vouwwallen gelijkvloers die volledig open kunnen.

De rolstoeltoegankelijkheid en levenslang wonen vormen een belangrijk aspect dat overal in de mate van het mogelijke is toegepast. Zo kunnen sommige woningen dienst doen als rolstoelwoning, maar kan ook elke woning een rolstoelgebruiker als bezoek ontvangen. Type 3/4 heeft een mogelijkheid om omgevormd te worden tot een kangoeroewoning of een zorgwoning met een woonst voor 1/1 en 2/3. Ook de 2/3 woning kan omgebouwd worden tot een zorgwoning met een 1/1

en en 1/2. De slaapkamer voor 2 personen op de benedenverdieping kan dienen als rolstoeltoegankelijke woning. De ruimtes kunnen ook gebruikt worden als logeerkamers door de collectieve gemeenschap. Flexibiliteit is ingebouwd door de mogelijkheid tot het omvormen van woningen tot kangoeroewoningen of zorgwoningen. Dit wordt mede mogelijk gemaakt door het splitsen van de trap en de woning. Men kan steeds op zowel gelijkvloers als verdieping overdekt binnenkomen. De openheid in mijn ontwerp verbetert de levenskwaliteit gedurende de gehele levensperiode (door de verschillende zichtrelaties en de sociale relaties.) De houtbouw met witte bepleistering en hout voor mijn keukens, inkom, zijkanten van mijn daken en verticale circulatie benadrukt de lichtheid en flexibiliteit van het ontwerp gevoelsmatig en laten latere aanpassingen toe.

CIRCULATIEPATRONEN

Mijn uitgangspunten voor de circulatie in mijn ontwerp waren zeer duidelijk. Het binnenkomen grondgebonden maken, een tweede en zelfs derde mogelijkheid tot binnenkomen verzekeren, overdekt circuleren en flexibiliteit naar later toe. De trap en de inkom zijn uit de woning gehaald zodat de circulatie geen effect heeft op de organisatie van de andere woonfunctie. Zo ontstaat een mogelijkheid tot wijziging van de unit naar andere woonvormen zoals een zorg- of kangoeroewoning. De dubbele ontsluiting zorgt voor een vlotte toegang op alle verdiepingen; zowel aan de kant van de tuin als langs de serre, die enkel betreedbaar is met een sleutel van de bewoners.

ONTWERPPARAMETERS

Ik wil bewoners uitdagen om actief aan de samenleving deel te nemen. Dit heb ik tot stand laten komen door een soort 'binnen' te creëren dat een buitengevoel met zich meedraagt. Zo zijn mensen sneller geneigd om 'buiten te komen' als ze hiervoor geen andere schoenen of dikkere kledij of dergelijke meer moeten aandoen. Ook het gevoel van geborgenheid en veiligheid, die de serre met zich meedraagt, zal het fijner maken voor elke generatie om zich naar deze tussenruimte te verplaatsen. Maar ook de circulatie vanuit de woning in de serre en op verschillende verdiepingen, het openzetten van de keuken/ leefruimte en het binnenkomende allemaal in de serre te stoppen samen met de kruidenwanden etc. zorgt ervoor dat mensen sneller met elkaar in contact zullen komen en dit ook werkelijk zullen verwezenlijken. Ook sociale, economische en ecologische duurzaamheid zijn hierbij aan de orde. Zo kan men zelf kruiden en groenten en dergelijke kweken, warmteverlies vermijden, warmte winnen uit de serre en met zonnepanelen de warmwaterboilers opwarmen en elektriciteit genereren. Dat de bewoners krijgen de kans hebben om hun woning open te stellen naar de serre en zo 1 grote sociale en zorgende ruimte te creëren.

De serre kan dienst doen als centrale ontmoetingsplek, waar de woningen volledig 1 mee kunnen worden of zich juist volledig kunnen afscheiden waardoor er een evenwicht ontstaat tussen privacy en het samen zijn. Zo krijg je nooit een 'te veel' of 'te weinig' aan elkaar en toch een goede sociale controle en veiligheid op de pleintjes. Er zijn dure en als onveilig aangevoelde ondergrondse

parkings nodig door de eigen parkeerplek en fietsenberging aan huis te regelen langs de serres.

RELATIE BINNEN-BUITEN RUIMTES

Als uitgangspunt wil ik absoluut elke woning een privétuin geven, wat typisch is aan het echte dorpsleven. Mijn pleinen moeten zowel nuttig als heel uitnodigend zijn. En mijn collectieve ruimtes dienen binnen zijn en toch een buitengevoel met zich meedragen. De 'dakterrassen' op de verdieping zijn voor iedereen toegankelijk vanuit de serre. Hier kan men samen zijn of alleen gaan zitten om te lezen, studeren, spelen en dergelijke meer. Je staat praktisch binnen maar hebt wel uitzicht over de pleinen en omgeving wat je toch een zeker 'buitengevoel' geeft. De overgang tussen beide gebeurt ook weer overdekt. Waardoor het principe van buiten - buiten-binnen - binnen tot stand komt. Bij mijn serre heb ik gekozen voor infrarode glaspanelen die het hele jaar door een aangename temperatuur aanhouden. De zitkamer, keuken en eetkamer zijn steeds zeer open naar de collectieve serre en naar buiten toe, met wel mogelijkheden tot afscheiding met vouwanden/gordijnen/... om de privacy te garanderen. De slaapkamers en badkamers daarentegen zijn meer afgescheiden van de collectieve serres. Deze zitten achter een groene gevelwand die goed fungeren als akoestische schil. Wateropslag mogelijk is mogelijk in de voorziene vijvers. Het regenwater wordt gedeeltelijk in de draagstructuur van de serres naar deze wadi's afgevoerd, maar wordt ook gebruikt voor het bevochtigen van lucht in serres.

IN EEN GROTER (STEDENBOUWKUNDIG)

Vorige pagina - Typeplannen - Jente Pauwels

Links boven - Snede- Jente Pauwels

Boven - Sfeerbeeld inplanting - Jente Pauwels

GEHEEL

Ik heb mijn project zo geïntegreerd in de omgeving dat de kwaliteiten van de bestaande bebouwing grotendeels behouden kunnen worden. Op enkele huizen na, die afgebroken zouden moeten worden. Alle gebouwen behouden echter hun privé tuin en indeling. Ik heb bewust mijn serres niet tegen de bestaande bebouwing geplaatst, maar voor een eerder subtiele aansluiting gekozen zodat de bestaande bebouwing niet gedwongen wordt tot het collectieve en dat er met respect wordt omgegaan met de plaats van hun ramen, deuren, keukens etc. Ze zouden wel toegang krijgen tot de serre en dus ook mee kunnen gaan koken etc

Door deze lichte ingrepen is het mogelijk dit systeem te vermenigvuldigen in andere lege binnengebieden als de serres niet te groot

worden en dus niet aan meer dan 10 woningen gekoppeld worden.

Ik heb mijn ontwerp ook zo geïntegreerd dat mijn daken naar het zuiden gericht zijn en er dus zonnepanelen op geplaatst kunnen worden. De serres kunnen ook dienst doen om groenten planten en/of kruiden te kweken voor de wijk of het dorp waardoor mensen veel gezonder en veel goedkoper kunnen leven. Tuinieren werkt positief op het gedrag, de emoties en het samenhorigheidsgevoel van mensen, net zoals de reparatiegarage, kinderopvang, buurtjobs (bv. ophalen groenafval), het collectief recycleren van groenafval, hobbyruimtes, nieuwe commerciële ruimtes, enz.

REACTIE

Van de deelnemers op het ontwerpend onderzoek tijdens de sessie rond collectief wonen in Sint-Lambrechts-Herk op 20/2

Chênée Andeweg, Tim De Munck, Jente Pauwels bespraken samen met een groep participanten het spanningsveld tussen inclusiviteit en exclusiviteit. Dichter bij elkaar gaan wonen is de toekomst, vinden de deelnemers. We moeten zuiniger omgaan met de ruimte die nog overblijft. Hiervoor zal bij veel mensen een mentaliteitswijziging nodig zijn, menen ze. De overheid kan hierbij helpen door nieuwe woonvormen te stimuleren en te ondersteunen. Ook de betonstop en het opwaarderen van niet efficiënte ruimte en restruimte kunnen aanmoedigend werken om meer collectief te gaan wonen. In verband met hoe omgegaan wordt in een collectief woonproject met inclusiviteit en exclusiviteit, bespraken de deelnemers dat het interessant is om de keuze te hebben om al dan niet sociaal te zijn met de buren. 's Avonds na een drukke dag de deur achter je kunnen dichtslaan blijft voor veel mensen belangrijk. Collectief wonen kan het beste van beide werelden zijn. Het combineert de voordelen van het collectieve en tegelijk wordt de waarde van het Vlaamse wonen (huisje, tuintje, auto...) behouden. Bovendien moeten de woningen meegroeien, vinden de deelnemers. De mogelijkheid tot uitbreiding van een woning bij het ouder worden (meegroeiwoning) gaat een cruciale rol spelen in onze toekomst. Deze collectieve woonprojecten moeten niet enkel op zichzelf bekeken worden, zeggen de deelnemers, maar ook omwonenden moeten actief betrokken worden. Bewoners van de bestaande woningen wiens achtertuin aan een project grenst, moeten ook mee beslissen hoe ze willen omgaan met hun privé tuin. De bewoners binnen en buiten het project moet niet alleen betrokken worden, geven de deelnemers aan, ze dragen ook een verantwoordelijkheid in dit verhaal. Ze kunnen zelf initiatief nemen en bottom-up een beweging in gang zetten. Het is belangrijk om zelf en samen de grenzen van het collectief wonen af te tasten. Dit soort dynamieken maakt een goede vermenging van mensen mogelijk die nodig is om te voorkomen dat we 'dode' wijken krijgen met een homogene samenstelling. Door het combineren van zorgwoningen met woningen voor jongeren zorgen we dat mensen alle fasen van hun leven in het project kunnen blijven en wordt voorkomen dat mensen een vreemde worden in de eigen buurt. In verband met die diverse groep mensen, luidde een terechte vraag: "hoe zit het dan met het verloop van bewoners na een aantal jaar en wie kiest wie er in de plaats komt wonen?" Een meer kritische reactie op de ontwerpen van de studenten, was dat ze niet meer radicaal voor een alternatieve oplossing voor de auto was gezorgd: "Waarom staat de auto nog op traditionele wijze voor de deur?". Men is het er unaniem over eens dat er een efficiëntere oplossing voor de auto moet gezocht worden in dergelijke projecten. Ze passen niet in het straatbeeld. De deelnemers stellen ondergrondse of collectieve parkings voor, die bovendien autodelen gemakkelijker maken.

Rechts boven - Sfeerbeeld gemeenschappelijke serre - Jente Pauwels

Rechts boven - Snede - Tim De Munck

2^d DIVERSITEIT

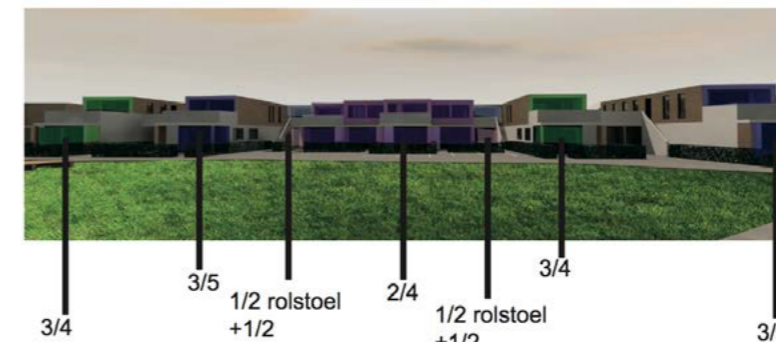
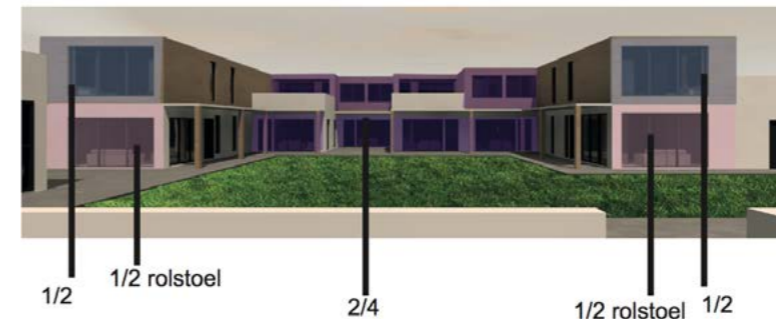
De participanten in het onderzoek gaven aan dat er aandacht besteed moet worden door ontwerpers aan het grensgebied tussen diversiteit en veilige bekendheid. Participant André gaf aan dat diversiteit een belangrijke sleutel is voor goed samenleven binnen collectief wonen. "Hoe diverser de groep, hoe beter. Door het verschil in kwaliteiten kan iedereen elkaar met iets helpen." Tegelijk schrikt die diversiteit ook af. André gaf ook aan dat het vandaag de dag zeer belangrijk is om binnen een collectief woonproject om een bepaalde veiligheid te hebben, zeker voor ouderen. Een collectief woonproject creëert volgens de participanten een veiligheidsgevoel, omdat men weet dat er altijd iemand in de buurt is. In een klassiek appartement, bijvoorbeeld, is men minder geneigd om contacten te leggen dan in een collectief woonproject, omdat in zo een project manieren worden aangeboden die mensen aansporen om contacten te leggen. Het is dus een uitdaging voor ontwerpers om samen met burgers die verhouding tussen diversiteit en bekendheid met zorg vorm te geven.

Diversiteit

Collectief wonen is volgens de participanten een uitstekende gelegenheid om te genieten van de voordelen van diversiteit. Diverse mensen samen zetten, zoals bijvoorbeeld mensen van verschillende culturen, brengt hen tot nieuwe ideeën, verenigt hun skills (zoals techniek) en maakt dus van een samenleving een sterkere samenleving. Participant André is zelf getrouwd met een Oekraïense en zowel het verschil in cultuur als afkomst zorgt bij hen voor geen problemen. Maar hij meent dat wanneer er een verschil is in religie dit meer kleine uitdagingen met zich meebrengt. Zo hebben bijvoorbeeld Joden een gescheiden keuken nodig voor vlees en melk, terwijl Moslims geen varkensvlees eten. Een deelnemende studente vertelt hoe haar grootmoeder samenwoont met een Aziatische verzorgster. Het opende de wereld van de grootmoeder naar nieuwe gewoontes, kookkunsten en taal. Voor de verzorgster was het een aangename en rustige omgeving om het nieuwe land te leren kennen. Toen de studente deze situatie voorlegde aan de andere participanten in het onderzoek, waren de reacties erg positief. Zij zagen het samenwonen met een migrant als een uitgelezen kans om wederzijds te leren en elkaar nieuwe kansen te geven. Ze vonden het wel belangrijk om dit goed te laten opvolgen door sociale werkers en te reguleren, om misbruiken te voorkomen door de ene of de andere 'partner' in het collectief project. Daarom zou er creatief moeten nagedacht worden over procedures, vergelijkbaar met adoptie, om deze samenwoonvormen te faciliteren, met de nodige bescherming. Deze procedures zouden evenwel niet te complex mogen zijn.

Veiligheid

De participanten hechten veel belang aan het veilige gevoel binnen een collectief woonproject. Zij menen dat dit bevorderd kan worden door vanaf de start van de bouw tot de oplevering van het collectief woonproject inspraak te geven in waar en met welke mensen ze in de toekomst zullen gaan samenwonen. Dit zien ze als een tegenstelling met "gewone woonprojecten" en een "woonzorgcentrum" waar men niet de mensen kiest waarmee men samenwoont. Het liefst van al willen ze zelfs samenwonen met mensen die ze op voorhand kennen, zoals bijvoorbeeld

Links - Snedes en gevels cluster - Jef Wierinckx

vrienden. Men is eerder terughoudend om in een onbekend project te stappen met onbekenden en om dan niet te weten of het kan slagen. Participant Jo gaf aan dat ze "enkel zou willen co-housen met mensen die ze op voorhand kent." Participant Jo vindt diversiteit moeilijk. Volgens haar is het samenleven met diverse groepen moeilijk, niet enkel op het vlak van cultuur, maar ook leeftijd, religie,.... Bovendien is zij van mening dat iedereen haar/zijn eigen interesses heeft en dat dat wel eens kan botsen onderling. En dus zou er naar haar mening een selectie- en kennismakingsproces moeten zijn op voorhand om ervoor te zorgen dat het klikt tussen de verschillende medebewoners. Hier voegde Jo aan toe dat wanneer je met vrienden gaat samenwonen, dit ook zeer moeilijk kan zijn. Zo leer je pas iemand kennen als je ermee op vakantie gaat. Ze geeft aan dat dit een goede eerste stap kan zijn voor je samen gaat wonen. Zo zou Jo het bijvoorbeeld wel zien zitten om samen met drie andere koppels, waar zij en haar man al jaren mee bevriend zijn en jaarlijks mee op vakantie gaan, samen te gaan wonen in een collectief woonproject. De participanten vonden het uitbouwen van dit soort "veilige" relaties gemakkelijker op kleinere schaal dan op grote schaal.

Hierna volgen enkele voorbeeldprojecten die door de studenten van de Faculteit Architectuur en Kunst, UHasselt werden uitgewerkt.

MAHYA ROHANI

“RAMBLA VAN SINT-LAMBRECHTS-HERK”

Een collectief co-housing project langs een verharde autoluwe route

COLLECTIEF WONEN IN EEN ZORGZAME OMGEVING

Ik heb een lineair co-housing project ontworpen die met 4 clusters samen de verschillende gemeenschappelijke ruimtes delen. Mijn focus is om een type 1/2 en 2/4 als kangoeroewoning op de gelijkvloer te hebben zodat de senioren en mindervaliden een gemakkelijke toegang hebben. De afmeting van de inkomhal, deuren en trappen zorgen ervoor dat levenslang wonen standaard in het project verwerkt is. Terwijl er sociale controle is ten opzichte van de jongeren die samen met hun ouders in het type 3/5 op de eerste verdieping wonen. Voor alle cluster-bewoners worden flexibele gemeenschappelijke ruimtes en collectief terras gecreëerd. Een veilige verharde route langs de drukke straat zorgt voor wandel en fietsruimte en de ontwikkeling van enkele cafés.

Ik heb de co-housing in 4 clusters uitgewerkt met de verschillende gemeenschappelijke ruimtes zoals wasruimtes, keuken, gereedschapsruimte, speelruimte voor kinderen, fitnessruimte, ontspanningsruimte en een collectief terras op de eerste verdieping aan de westkant.

CIRCULATIEPATRONEN

De bewoners kunnen via verschillende circulaties hun woningen en collectieve ruimtes bereiken. Zo zijn er bijvoorbeeld 2 trappen en 1 lift die via de ondergrondse parkings tot de eerste verdieping waar ze uitkomen op een voor alle bewoners bereikbaar collectief terras als ontmoetingsplek en centrale controleplek. De verschillende zones overlappen elkaar via deze dubbele circulaties.

Woontypes 2/4 en 3/5 hebben daarenboven een trap binnen elke woning.

ONTWERPPARAMETERS

De kangoeroe-woningen zorgen voor een grotere diversiteit onder de bewoners. Bij de gezellige wasruimtes met een buitenruimte per cluster kan men zitten en praten maar ook de kinderen in het oog houden. Centrale verwarming; fitness-, eet- en ontmoetingsruimtes; moestuin en afvalberging worden per cluster gedeeld en zijn toegankelijk via het centrale collectieve terras. Een gereedschapsruimte is voorzien per twee clusters. Kinderen kunnen samen in een speelruimte spelen, ouders kunnen de kost van de babysit delen of een vrijwilliger kan voor de kinderen zorgen. Indien nodig kunnen ruimtes worden gereserveerd via interne afspraken. De lineaire vorm van de rijwoningen geeft een mogelijkheid om een collectieve ruimte te hebben maar ook privacy. Elke unit heeft een eigen ruimte en met een mogelijkheid om een deel van het collectief terras privé te maken. Het hoogteverschil geeft extra privacy aan de prive tuinen.

Aan de oostkant gebruik ik een massieve baksteen maar aan de westkant langs de verharde route gebruik ik een vlieggevel als een lichter materiaal.

Volgende websites inspireerden me tijdens de uitwerking van m'n project: <http://www.cohousingprojects.be/> <http://www.samenhuizen.be/wat-het>

RELATIE BINNEN-BUITEN RUIIMTES

Alle 4 clusters van co-housing worden via een collectief terras op de eerste verdieping gekoppeld. Het is een veilige ruimte voor de kinderen binnen de co-housing. Visueel ruimtelijk contact zorgt dan weer voor sociale controle naar de volledige omgeving. Dit

Boven - Sfeerbeeld binnenstraat- Rohani Mahya

wordt via een parallelle manier uitgewerkt. Het hoogte verschil geeft een extra privacy.

IN EEN GROTER (STEDENBOUWKUNDIG) GEHEEL

De bestaande winkels langs de verharde route krijgen een achtertuin zodat bezoekers van de cafés de tuin kunnen gebruiken en van de zon genieten. Het verschil tussen de natuurlijke helling in de omgeving en de hoogte van het project geeft extra privacy. De nieuwe rijwoningen kunnen blijvend geschakeld worden met gelijkaardige woningen: het principe is vermenigvuldigbaar. Het lineair ontwerp van het project geeft een visueel ruimtelijke contact tussen woningen en de verharde route die een extra controle aan de omgeving geeft. Mensen kunnen aan de verharde route veilig fietsen of wandelen en/

of het grote publiek park gebruiken. De oude school is nu een leescafé. De cafés langs de verharde route creëren een nachtleven dat voordien niet aanwezig was en de bestaande winkels kunnen mogelijk meer economische winst maken.

"URBAN TISSUE"

Stedelijk systeem aan de Steenweg met collectieve binnenpleinen en verschillende onderdoorgangen tussen de aaneengeschakelde unit

COLLECTIEF WONEN IN EEN ZORGZAME OMGEVING

Ik focus me op het aspect centraal wonen (of co-housing). Iedere woonunit kan zelfstandig fungeren maar er zijn wel verschillende collectieve functies aanwezig. Concreet vertaalt dit zich in een polyvalente gemeenschappelijke eetruimte en keuken, een grote ondergrondse parking (per 2 clusters) met verschillende bergingen en een gezamenlijke afvalverzameling, een collectieve wasruimte, bibliotheek, dokter en een slagerij/traiteur. Ook is er een mogelijkheid om een kangoeroewoning of een simpele uitbreiding te vormen met de bestaande bebouwing. Hiernaast zijn er verschillende rolstoeltoegankelijke woningen aanwezig in het nieuwe gedeelte die ook de persoonlijke zorg in de oude woningen ondersteunt. Deze voorzieningen vormen een stedelijke scenario aan langs de Steenweg bieden heel Sint-Lambrechts-Herk een meerwaarde grote park wat overblijft. Verder zijn de woonunits geschakeld rondom collectieve binnenpleinen die de bewoners uitnodigen om gemeenschappelijke activiteiten te organiseren voor een of meerdere clusters of zelfs voor de hele buurt. De gemeenschappelijke polyvalente ruimte bevindt zich heel centraal in het project en grenst dan ook aan de collectieve binnenpleinen waarop de ondergrondse parking uitsteekt. Rondom zijn de woonunits dicht geschakeld volgens een grid met een dynamische invulling: op sommige plaatsen werden ook woonunits op de eerste verdieping geplaatst. Alle woningen worden verbonden door een grote gemeenschappelijke passerelle die de overgang van publiek naar privé verzacht. Het betonnen skelet laat veel flexibiliteit toe door

haar maatvoering (6mx6m) en houten invulling.

CIRCULATIEPATRONEN

De circulatie binnen het project gebeurt vanuit de collectieve binnenpleinen via verschillende onderdoorgangen naar de verschillende woonunits. Sommige woningen op de eerste verdieping zijn niet grondgebonden en zijn dan bereikbaar via een overdekte buitentrapp en de passerelle die uitgeven op het binnenhof. Mensen moeten elkaar onderweg kunnen ontmoeten. Binnenshuis heb ik de circulatie proberen te beperken tot het minimum om zo groot mogelijke ruimtes te verkrijgen. Er is geen verschil tussen de circulatie van een co-housing project of van andere eengezinswoningen/-appartementen. De compartimentering tussen de verschillende clusters is zo beperkt mogelijk gehouden.

ONTWERPPARAMETERS

Collectiviteit rond het binnenplein

- Collectiviteit > co-housing clusters rond binnenpleinen
- Collectieve functies verspreid doorheen het project: polyvalente (eet-)ruimte/cluster, dokter van wacht, wasruimte, slagerij/traiteur, elektronikawinkel, fietsenwerkplek
- Opwaardering oud-gemeentehuis d.m.v. bibliotheek/café en een groot evenementenplein
- Verzachtend effect van patio's tijdens zomer/winter
- Binnenruimtes en buitenruimtes kunnen opengezet / vergroot worden richting deze pleinen.
- Grote hoeveelheid natuurlijk lichtinval in binnenruimtes

Ondersteuning lokale economie

Links - Sfeerbeeld binnenhof - Bo Westerlinkc

- Meerwaarde voor de buurt > toevoeging commerciële functies
- Uitbreidingsmogelijkheden
- Flexibel mode > indeling redelijk vrij
- Combinatie wonen en werken

Groen wijkbeeld

- Ont-snippering van het landschap > verbinding groene zones
- Uitbreidingsmogelijkheden
- Flexibel model > indeling redelijk vrij

Persoonlijke zorgverlening

- Voorzieningen persoonlijke zorgverlening binnen het project zelf of met de bestaande bebouwing
- Dokter van wacht aanwezig in het project zelf
- Kangoeroewoningen
- Sociale controle

- Benutting volledige oppervlakte
- Privé buitenruimte ofwel gelijkvloers of op eerste verdieping in de vorm van een ruim dakterras
 - Benutting van aanwezige zonne-energie + warmtepomp genereert warmte uit de grond
 - Collectieve moestuinen op verdieping

De mix is de max

- Menging van woon-, sociale-, culturele en commerciële functies
- Beton met hout skeletbouw zorgt voor een heel flexibele en aanpasbare architectuur
- Vermenging verschillende leeftijden en gezinssamenstelling > genereren relaties / zorgmogelijkheden tussen de bewoners
- Grote polyvalente ruimte nodigt uit tot samen te koken of andere activiteiten > tot op binnenplein

RELATIE BINNEN-BUITEN RUITES

De polyvalente ruimtes rond de centrale binnenhoven kunnen open gezet worden en uitgebreid worden tot het volledige plein wanneer er bijvoorbeeld een grote bbq wordt georganiseerd. Hieraan hechtte ik dan ook veel belang dat er een plaats was waar men samen (onderling of met de buurt) dingen kon organiseren. Hiernaast bezit ook iedere woon-unit zijn eigen privé buitenruimte die op de gelijkvloerse verdieping is ommuurd met een poortje naar het plein of het park toe. Men heeft dus steeds de keuze om zich te mengen in de gemeenschap of zich juist terug te trekken. Het overstekende betonnen dakvlak steunend op verschillende betonnen kolommen vormt een buffer tussen de woningen en de buitenruimte en laat bovendien een overdekte circulatie toe op beide woonniveaus. Er bestaat geen verschil tussen de opvatting van de buitenruimtes bij de eengezinswoningen/-appartementen. Ook deze bezitten telkens ommuurde tuinen of terrassen als privé buitenruimte. De vele lange smalle ramen creëren een relatie tussen de verschillende collectieve ruimtes, pleinen en de woonunits.

IN EEN GROTER (STEDENBOUWKUNDIG) GEHEEL

In de bestaande bebouwing zijn overwegend commerciële functies aanwezig waardoor de achtergelegen zone nauwelijks wordt gebruikt. De nieuwe collectieve binnenpleinen, waarrond de verschillende woonunits aan elkaar geschakeld worden volgens een grid, genereren ontmoetingen en verschillende activiteiten. Dit vrij dens weefsel kan zeker nog uitgebreid worden in het binnengebied zelf of

wanneer bestaande bouwvolumes afgebroken worden. Aan de zijdes van de Vorststraat en Sint-Lambertusstraat blijft er een groot publiek park over wat door de hele buurt gebruikt kan worden. Rond het voormalige gemeentehuis is een plein voorzien wat haar heropleving ondersteunt. Het principe van een evenwichtig stedelijk weefsel kan op verschillende plaatsen toegepast worden omdat het net zo flexibel is, zowel qua indeling als qua opstelling/vorm. Aangezien er een evenwicht aanwezig is tussen de verschillende kleine clusters en hoe deze in relatie staan tot het grotere geheel zou dit systeem ook op een heel grote schaal toegepast kunnen worden. Dit zou resulteren in een forse verdichting van de wooneenheden per hectare. Het niet bebouwen van de rest van het perceel is enorm belangrijk om een groot park te vormen voor heel Sint-Lambrechts-Herk.

Boven links - Sfeerbeel interieur - Bo Westerlinck

Boven -rechts - Sfeerbeeld interactie bewoners - Bo Westerlinck

JEF WIERINCKX

“WOON CONFRONTATIE”

De bestaande gebouwen opnemen en ruimte laten voor publiek, natuur en geborgenheid binnen een divers systeem

COLLECTIEF WONEN IN EEN ZORGZAME OMGEVING

In Sint-Lambrechts-Herk is veel groen aanwezig, maar er is geen publiek groen. Er is dus nood aan een park. Dit model wordt opgebouwd vanuit de randen van de verkavelde driehoek en omringt de bestaande woningen welke betrokken worden betrokken in de co-housing. Hierdoor ontstaat er in het centrum van de bouwzone veel open parkruimte. De bebouwing is moedwillig relatief laag gehouden zodat het oorspronkelijke straatbeeld niet te veel zou veranderen. De woonzones worden verdeeld in verschillende clusters, die verbonden zijn met elkaar doormiddel van een collectieve groene buitenruimte. De groene binnenhoven worden gedeeld door de woningen die de omsluiting vormen. De nieuwe wooneenheden hebben zowel rechtstreeks toegang tot hun gedeelde (moes-)tuin als tot het grote publieke park. Privacy wordt gegarandeerd door een scheiding tussen het publieke park en de woningen: een soort speelstraat die laden en lossen voor de deur mogelijk maakt (auto's worden achteraf elders geparkeerd). Deze straat wordt afgeboord door kleine voortuintjes met een beukenhaag van ongeveer 1m hoogte die zowel een contact met de omgeving als privacy garanderen.

CIRCULATIEPATRONEN

De woningen zijn in hun geheel rechtlijnig ontworpen. Doorheen de woning loopt één groot meubel dat fungeert en evolueert van keuken tot berging en woonkamer meubel. De circulatie zone krijgt een hierdoor een dubbel gebruik als berging en kast. Verder zijn de ruimtes zo ontworpen dat ze

makkelijk opengesteld kunnen worden naar deze circulatie, zodat de circulatie zone een uitbreiding wordt van de andere kamers. Dit zorgt voor flexibiliteit, openheid en ruimtegevoel.

De nieuwe wooneenheden zijn geschakeld rond 2 à 3 bestaande vrijstaande woningen. Zo ontstaat er een collectieve groene strook tussen beiden welke een verbinding vormt tussen de verschillende clusters. Elke woning heeft rechtstreeks toegang tot deze zone van waaruit ook het collectieve dak bereikt kan worden.

De wooneenheden worden betreden via een glazen sas dat volledig opengezet kan worden. In de winter fungeert als een serre die warme zonnestrallen de woning inzendt terwijl tijdens de zomer de open deuren de eethoek uitbreiden naar een terras. De zithoek is telkens langs de andere zijde van de woning gelegen wat zorgt voor zowel privacy als sociale controle doordat de woningen alterneren. Op de verdieping heeft ook elke ouderslaapkamer toegang tot een groot terras.

ONTWERPPARAMETERS

De clusters verbinden oude en nieuwe woningen. Elke bewoner kan makkelijk zijn burens bereiken, voor een babbel en voor hulp. Verder wordt in elke cluster 1 kangoeroe-eenheid ontwikkeld bij een bestaande woning waarbij een eetkamer wordt gedeeld. Daarnaast kunnen ook de 3/4 en 3/5 units omgevormd worden tot een 1/2 unit plus een aparte studio.

Elke woningen heeft een privé stukje buitenruimte zowel op de gelijkvloers als eerste verdieping. Maar er is geen echte grens tussen het private en collectieve gedeelte van het ontwerp. De bewoners kunnen zelf kiezen

REACTIE

Van de deelnemers op het ontwerpend onderzoek tijdens de sessie rond collectief wonen in Sint-Lambrechts-Herk op 20/2

voor meer open- of beslotenheid. Het delen wordt niet opgedrongen door het ontwerp. Toch kan je vanuit de collectieve tuin makkelijk elke woning binnenkijken, wat een sociale controle creëert. De buurtbewoners kunnen snel ingrijpen als er iets gebeurt. De collectieve moestuin maakt deze gemeenschappelijke "zorg" nog zichtbaarder en creëert een gespreksonderwerp.

RELATIE BINNEN-BUITEN RUITES

De buitenruimte is het hart van dit ontwerp. Alle woningen zijn geschakeld rond een collectieve tuin tussen oude en nieuwe woningen. Elke unit heeft wel een eigen privé buitenruimte op de gelijkvloerse en eerste verdieping. De bewoner kan dus zelf de graad van afscheiding kiezen. De buitenruimte zal fungeren als ontmoetingsplaats. De bewoners zullen samen zorgen voor het onderhoud, en scheppen zo een band. Aan de voorzijde van de woningen is er ook weer een strook die privé is per woning, hier achter begint het publieke park met zijn verschillende zones. De berijdbare strook tussen beiden nodigt uit tot wandelen en kan een plaats zijn voor een wekelijkse of maandelijkse markt. Het publieke park zelf is opgedeeld in verschillende zones, zo is er voor elk wat wils en heel wat diversiteit. Zo zijn er

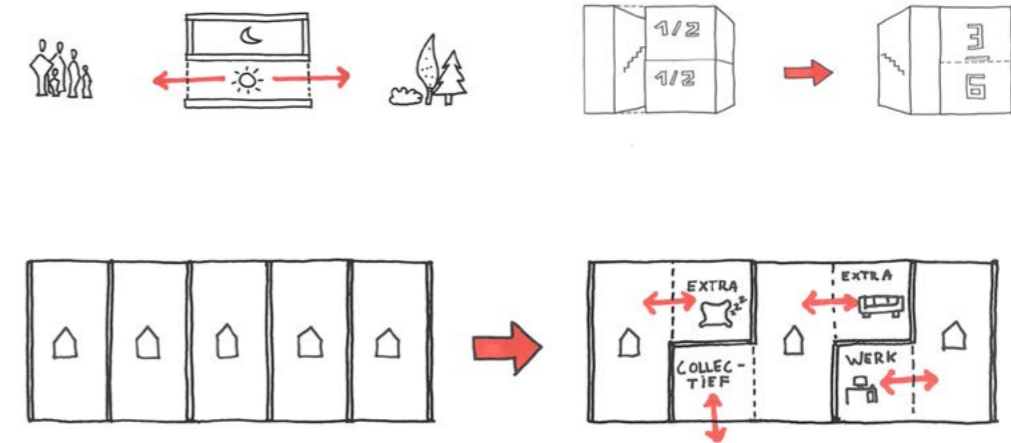
een stukje bos, een kleinschalig sportveldje en een open gedeelte met de collectieve vijver waar het regenwater verzameld wordt vanop de groene daken.

IN EEN GROTER (STEDENBOUWKUNDIG) GEHEEL

Het model palmt het gehele binnengebied in dat omsloten wordt door de Vorststraat, St-Lambertusstraat en de Sint-Truidersteenweg. Maar het geeft publiek groen terug aan het dorp. Ook het voormalige gemeentehuis krijgt in dit model een opwaardering. Het gemeentehuis krijgt in het clustersysteem eigenlijk een uitbreiding. Deze kan dan dienst doen als een sociaal restaurant met verhuurbare polyvalente zalen. Mijn model wil aanzetten tot samenkomen en tot het organiseren van evenementen. Het park kan een nieuw centrum vormen van het dorp.

De deelnemers gaven aan dat ze de overgang tussen de bestaande bebouwing en een nieuw groene binnengebied belangrijk vonden. Hier kunnen jong en oud, huurders en kopers, verschillende culturen, en mensen van verschillende maatschappelijke achtergronden elkaar vinden. De plek kan ingezet worden voor dienstbetoon en lokale gemeenschapsmeerwaarde. Er kan gedacht worden aan speciale invullingen voor bepaalde clusters van collectieve woningen, zoals voor begeleid wonen voor mensen met een handicap en met een psychiatrische aandoening. De gemeenschap kan iets afgeven voor een collectief project, zoals een stuk tuin, maar dan moet dit beantwoord worden doordat het project een rol speelt in de gemeenschap. Bijvoorbeeld de bewoners met een handicap kunnen -uiteraard tegen vergoeding - meewerken in de bakker. Belangrijk om diversiteit te garanderen in de publieke ruimte, is meer parksfeer te creëren in het park en meer aandacht te besteden aan ontsluiting en circulatie binnen en buiten het collectieve woonproject voor iedereen. De deelnemers aan de werksessie waren er van overtuigd dat het lineair zeer moeilijk is om diversiteit te integreren en dat een complexer model geschikter is. Dergelijke complexiteit bereiken, vergt flexibiliteit in woningen, naargelang de levenssamenstelling en de integratie van het stedelijke weefsel, met name het gemeentehuis. Erfgoed bij een project in collectief wonen betrekken, is een enorme meerwaarde voor het dorp en - omgekeerd - voor het project. De deelnemers gaven aan dat er een duidelijke houding van collectieve woonprojecten ten opzichte van de auto moet komen. Als we de auto een plaats blijven geven, zeggen ze, dan raken we hem nooit kwijt. Ze stellen voor om dan eerder ruimte te voorzien waar een taxi gemakkelijk kan geraken, waar fietsenberging een prominente plaats krijgt en waar eventueel een ondergrondse parking kan gecreëerd worden. Wat betreft de energiezuinige kwaliteiten van collectief wonen, kan er eventueel op het warmtenet aangesloten worden, gezien het project nauw kan aansluiten op de bestaande bebouwing. De deelnemers zien dus groot potentieel van dit collectieve woonproject om sociaal en duurzaam contact met de buurt uit te bouwen. Dit vergt een nauwe betrokkenheid en participatie van de buurt in het proces, om een complementair project op te zetten, dat niet afneemt van het dorp (vergt een goede functieanalyse van het dorp). Om de diversiteit van het project te bewaken, zien de deelnemers het noodzakelijk om een mix van huur- en koopwoningen te voorzien. Zij menen dat een coöperatief model een grote flexibiliteit en diversiteit toelaat. Als afsluitend advies gaf de groep mee dat er extra verdiept moet worden in de graden en vormen van diversiteit, omdat men vaak naar de meest evidente vormen terug grijpt.

2^e IDENTITEIT

De participanten gaven aan dat de identificatie met hun leefomgeving belangrijk is voor hun welbevinden in de collectieve woonomgeving. Er wordt volgens hen in grote nieuwbouwprojecten vaak veel te weinig rekening gehouden met de eigenheid van een mens als individu en de eigenheid van de plek. Zeker in de zorgsector legt de architectuur van het gebouw dikwijls een strenge uniformiteit op. Uniformiteit is niet iets waardoor mensen (en zeker in Vlaanderen) zich verbonden voelen, integendeel: het werkt vervreemdend, dit blijkt ook uit de gevoerde panelgesprekken tijdens ons onderzoek naar collectief wonen. Doorgaans hebben gebouwen een langere levensduur dan de mensen die hen hebben gebouwd en die erin wonen en leven en ze zijn dus essentiële dragers van identiteit. Collectieve woonprojecten hebben dus het potentieel verbindingen te zijn tussen het verleden en de toekomst, tussen levens die er plaatsgevonden hebben en levens die er zullen plaatsvinden (Grafe, de Caigny & Hannema, 2017). Binnen een collectief woonproject kunnen ontwerpers en burgers samen meer bewust vormgeven aan twee soorten van identiteit: de identificatie van het individu en diens 'thuis' binnen het grotere geheel en de identificatie van het project binnen de bestaande historische en ruimtelijke context.

Identiteit van het individu

De identiteit van een plaats wordt niet alleen gemaakt door fysiek-ruimtelijke of historische kenmerken, maar evenzeer door de identiteit van de bewoners. De identificatie van mensen met hun leefomgeving heeft te maken met een nood aan een eigenheid, een mate van zelfexpressie en identificatie. Een huis kan pas echt een thuis worden wanneer de bewoner er zich mee kan binden. Het belang van die identiteit in collectieve projecten, werd ons onder meer uit de doeken gedaan door Matthieu in Genk. Hij zet zich sterk in bij allerlei projecten en gemeenschappen zoals de OKRA en de Seniorenraad, waar hij voorzitter van is. Hij is zeer op zijn privacy gesteld en zijn autonomie. Hij zegt dat dit voor vele senioren het geval is. Hij haalt ook aan dat iedereen verschillend is van elkaar. Iedereen heeft zijn eigen idee van hoe een woonkamer ingericht moet zijn, hoe een tuin eruit moet zien, ... "Als zelfs een koppel er ruzie over kan hebben, hoe zit het dan bij verschillende families die over één aspect het eens moeten zijn?" Deze identificatie wordt bewerkstelligd via collectief wonen door het concept van levenslang wonen en tools voor personalisatie.

Allereerst, omwille van die hang naar een omgeving die nauw verweven is met de eigen identiteit, gaven de medioren en senioren aan dat de meeste mensen zo lang mogelijk zelfstandig willen wonen en in hun vertrouwde leefomgeving. Ze gaven aan liever hun huidige woning om te bouwen tot een meergeneratiewoning dan te verhuizen. Toch leek dat vaak niet haalbaar omdat er vaak te ingrijpende en voor velen financieel onhaalbare verbouwingen aan te pas komen. Een dame maakte de opmerking 'maar wat dan, naar een rustoord? Daar word je een nummer, dat wil ik niet. Als ik toch weg moet, dan maar een serviceflat.' Het verhuizen als actie is vaak niet het grootste struikelblok, het is het opgeven van een deel van waarmee men zich identificeert. Via collectief wonen kan er een leefomgeving gecreëerd worden waarin men levenslang kan wonen. Enkele reeds gekende voorbeelden hiervan zijn kangoerewonen,

duplexwoningen, aanleunwoningen..., maar ook in andere soorten groepswoonprojecten is het mogelijk om levenslang te wonen. Dat betekent dan dat die omgeving geschikt moet zijn voor een hele brede waaier aan gebruikers, van jonge gezinnen tot alleenstaande hulpbehoevende ouderen.

Ten tweede, er werd aangehaald dat er verschillende ontwerpmatige tools zijn die kunnen bijdragen aan een identificatie van mensen met hun omgeving, zoals het aanreiken van een platform voor (visuele) toe-eigening door personalisatie, bijvoorbeeld een voortuintje, balkon, gaanderij, een raam met diepe nis enzovoort. Ook het (deels) casco opleveren van woningen zorgt ervoor dat mensen deels hun thuis zelf kunnen inrichten. Ook het ontwerpen met kleinere woongroepen en het intens betrekken van en luisteren naar bewoners binnen deze groepen tijdens bij het ontwerpproces is van groot belang.

Identiteit van de ruimtelijke context

Anderzijds is er de identiteit van het project binnen de ruimtelijke context. Elk project moet zich inpassen in het bestaande stedelijk weefsel, maar ook in het culturele en sociale weefsel van een omgeving. Het ontwerp moet conceptueel gevoed zijn door de (historische) context en cultuur. Door het collectieve woonproject te verweven met de huidige ruimtelijke kwaliteit, treedt het op als sociale katalysator tussen de nieuwe bewoners en de locals. Betrokkenheid en verweving zijn daarom belangrijke aandachtspunten in het ontwerp van een collectief woonproject.

Hierna volgen enkele voorbeeldprojecten die door de studenten van de Faculteit Architectuur en Kunst, UHasselt werden uitgewerkt.

TOM DEMESMAEKER

“LA VIE D’ANTICHAMBRE”

Een gemeenschappelijke inkom kan meer zijn dan horizontaal circuleren en ontsluiten. Een antichambre biedt bewoners een plek om te ontmoeten, te ontspannen, zich flexibel op te stellen, samen te leven, ect. Kortom, het vormt een stimulatie van het groepsgevoel.

COLLECTIEF WONEN IN EEN ZORGZAME OMGEVING

De nieuw te bouwen woningen worden in een U-vormige cluster geschakeld met de bestaande bebouwing. De nieuwe units worden ontsloten via een deels thermisch geïsoleerde gaanderij. Deze thermische buffer wordt ingezet als antichambre, die op centrale plekken dieper of smaller is door woningen ten opzichte van elkaar te verschuiven. In deze ruimte, uitgevend op een gemeenschappelijke binnentuin, is het fijn vertoeven voor ouderen, volwassenen en kinderen, die hier kunnen spelen wanneer het buiten regent of donker is. Het is vooral een plaats van ontmoeting, waarbij jong en oud elkaar tegen het lijf loopt tijdens dagelijkse bezigheden. De bestaande gebouwen worden deels heringericht om collectieve ruimtes te creëren met een economisch of recreatief karakter, die de nieuwe clusters ondersteunen maar die eveneens ingezet kunnen worden als publieke functie naar de buurt toe. Zo kan er een dubbel gebruik bestaan. De niet-thermisch geïsoleerde gaanderij vormt de verbinding tussen de nieuwe en de bestaande woningen. Het flexibele ontwerp van de nieuwe open doorzon woningen stimuleert levenslang wonen. Alle eenheden zijn rolstoeltoegankelijk en de meesten zijn tevens ook rolstoelvriendelijk. Een overdekte parking, fietsenstalplaats en moestuin worden eveneens gedeeld en vormen een buffer tussen binnenhof en publieke ruimte.

CIRCULATIEPATRONEN

De horizontale circulatie via antichambre en gaanderij is gemeenschappelijk en brengt bewoners op een spontane manier bij elkaar.

De verticale circulatie verschilt tussen de studio's en de gezinswoningen. De studio's worden steeds in groepen van minstens twee units bij elkaar genomen en ontsloten via één gemeenschappelijke trap. De gezinswoningen hebben steeds een eigen trap, maar kunnen horizontaal verbonden worden met de studio's, zodat zorgwoningen ontstaan. De bereikbaarheid en toegankelijkheid van het groene binnengebied wordt verzekerd door een nieuw fiets- en wandelnetwerk. Om de ongerepte natuur te stimuleren, wordt penetratie van auto's tot diep in het perceel vermeden.

ONTWERPPARAMETERS

Alle woningen worden ontsloten via de antichambre en gaanderijen. Deze buffer zal de bewoners dichterbij elkaar brengen door middel van spontane of toevallige ontmoetingen, gesprekken, uitnodigen tot, ect. Het gemeenschappelijke paviljoen in de bestaande bebouwing nodigt uit om gezamenlijk te koken, tv kijken, knutselen, een kop koffie drinken, ect. De gemeenschappelijke binnentuin speelt hierop in en zet de bewoners aan uit hun activiteiten in de buitenlucht verder te zetten doorheen alle seizoenen. Er is gezocht naar een evenwicht tussen de private en collectieve delen binnen het project.

Elke nieuwe woning richt zich niet alleen naar de binnentuin maar beschikt ook over een private buitenruimte aan de buitenzijde van de cluster. Het plein wordt als grote semipublieke ruimte ingezet als hoofdingang van de nieuwe collectieve groenruimte. Dit concept werd ontwikkeld na het bestuderen van de pilootprojecten 'Cohousing' en 'Zorgwonen' van de Vlaamse Bouwmeester.

Boven -Snedes - Tom Demesmaeker

Onder links - Plan niveau 0 - Tom Demesmaeker

Onder rechts - Plan niveau +1 - Tom Demesmaeker

Een lichtgekleurde baksteen wordt gecombineerd met een draagstructuur in wit beton. (referentieproject: atelierwoning te Mariakerke van Gijs De Cock, Freek Denhooven en Peter Van Gelder)

RELATIE BINNEN-BUITEN RUIMTES

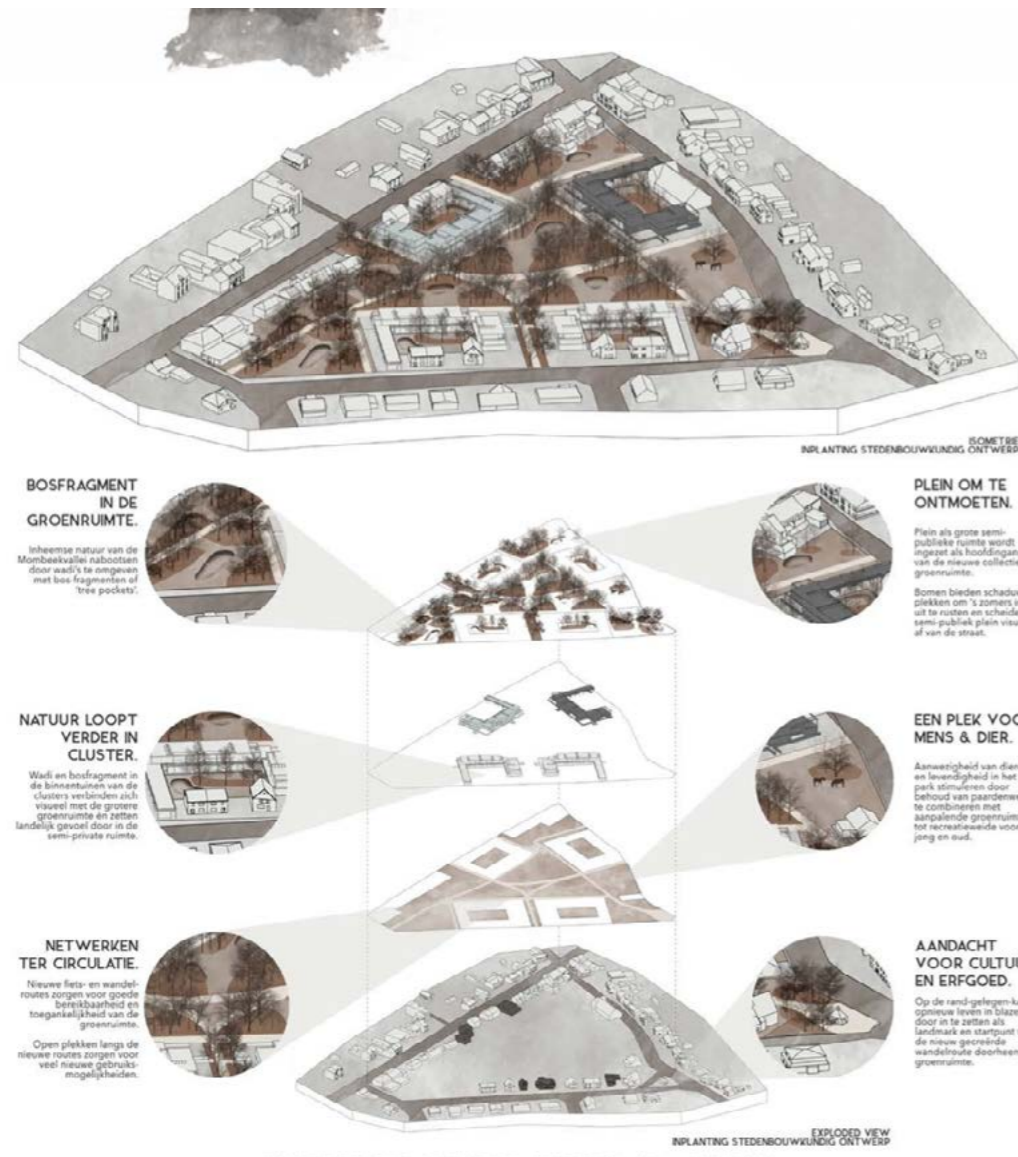
De buitenruimte ingedeeld in meerdere zones, die verschillende graden van intimiteit mogelijk maakt.

Zo is er een beeldentuin, waar kunstwerken opgesteld staan en verwerken met de tijd, wat een continu veranderend visueel proces wordt voor de bewoners. Een onverhard speelveld doet dienst als onderlegger voor spel maar ook gezamenlijke evenementen (barbecue, workshops in de buitenlucht, ect.). Een kleinere zone wordt ingezet als lust- en pluktuin, waar verscheidene kruiden en bloemen de aandacht

van de bewoners moeten trekken. De relatie tussen binnen en buiten wordt verzorgd door de gemeenschappelijke antichambre, die zich qua activiteiten en levendigheid aanpast met de seizoenen.

IN EEN GROTER (STEDENBOUWKUNDIG) GEHEEL

De groene ruimtes op het perceel zijn vandaag de dag versnipperd in private, vaak weinig gebruikte tuinen. Van dit groen is praktisch niets zichtbaar in het straatbeeld. Om komaf te maken met het stedelijk aanzicht van de straatgevels en de groene ruimtes in Sint-Lambrechts-Herk bloot te leggen, reikt het groen op het Ilot naar de straatkant en zet zich verder naar de omgeving. Dit zorgt voor een meer landelijk beeld en een interessantere leefomgeving voor zowel de nieuwe bewoners,

Links - Concept
Tom Demesmaeker

de reeds aanwezige bewoners als de buurtbewoners. De vier groene nieuwe clusters omgeven gezamenlijk een nieuwe collectieve groenruimte, die ingezet wordt als groen hart van het perceel tussen de Sint-Truidersteenweg, de Vorststraat en de Sint-Lambertusstraat: een recreatiezone en natuurgebied, opgebouwd uit fragmenten die doen denken aan de Mombekvallei, oa door het gebruik van wadi's bij de opvang van regenwater. De overdekte parkeerstroken worden omgeven door bomenrijen, opdat het landelijk gevoel bewaard blijft. De aanwezigheid van dieren en levendigheid in het park wordt gestimuleerd door het behoud van de paardenweide te combineren met een aanpalende groenruimte tot recreatiezone voor jong en oud. De kapel wordt opnieuw

leven ingeblazen als land mark en startpunt van de nieuw gecreëerde wandelroute doorheen groenruimte. Nieuwe U-vormige clusters kunnen vermenigvuldigd en telkens gekoppeld worden via een gaanderij, die zorgt voor bereikbaarheid én uitbreiding van de buitenruimte. Zo ontstaat er een verzameling van antichambres binnen verschillende clusters, die op elkaar kunnen inspelen qua sociale contacten, activiteiten en een gezonde balans tussen privé, collectief en de buurt.

TOM LAMBRECHTS

"DE COLLECTIEVE KOER"

Een flexibel woonmodel gebaseerd op de oorspronkelijke identiteit van Sint-Lambrechts-Herk.

COLLECTIEF WONEN IN EEN ZORZAME OMGEVING

Het woonmodel is gebaseerd op de typologie van een vierkanthoeve: de woningen bevinden zich in een L-vorm die op zo'n manier ten opzichte van de bestaande bebouwing geplaatst is dat er clusters van 10-15 wooneenheden rond een collectieve binnenplaats ontstaan. Omdat de rustige, groene omgeving een van de belangrijkste kenmerken van SLH is, wordt elke woning opgevat als een ruimte die zich in het midden tussen enerzijds collectiviteit en anderzijds groen bevindt. Dit is heel letterlijk afleesbaar in de sneden: aan de ene gevel ligt een tuin en formele inkom, aan de andere gevel bevindt zich de collectieve binnenplaats met informele inkom. Door deze ligging kunnen de bewoners kiezen in welke mate ze zich engageren of zich afzonderen, elke unit kan namelijk zelfstandig functioneren.

Door de elkaar tegen te komen in de gaanderijen, de binnentuin of door het gebruik van de collectieve voorzieningen kunnen de bewoners elkaar leren kennen en elkaar ondersteunen in het (zelfstandig) wonen binnen een cluster. De troeven en identiteit van SLH moeten duidelijk aanwezig zijn in het project, ondanks de tot nu toe schaarse aanwezigheid van collectiviteit in de huidige omgeving. Wonen in dit project is wonen tussen de rust van een groene omgeving en de steun en het contact die collectiviteit met zich mee brengt. De woningstructuur is gebaseerd op een nieuwe typologie waarbij rechte en S-vormige scheidingswanden afgewisseld worden. Elke woning vertrekt vanaf een 'basisunit' tussen twee evenwijdige dragende muren. Door de S-vormige tussenstukken ontstaan

er twee blokjes, de zogenaamde 'add-ons': deze kunnen functioneren als toe-voeging aan de basiswoning onder de vorm van meer leefruimte, een extra slaapkamer, een werkrimte etc. maar de blokjes kunnen even- zeer collectieve voorzieningen zoals een tuinberging, wasserette of gastenkamer huisvesten rond de gemeenschappelijke binnenplaats. Door te werken met dit systeem van een 'basiswoning + add-ons' kan iedereen een woning op maat krijgen binnen een flexibel systeem. De trappenhal van elke woning is afsluitbaar, zodat een gezinswoning op termijn eenvoudig omgevormd kan worden tot twee (zorg)appartementen. Er is een dubbele circulatie voorzien zodat alle woningen ook op de eerste verdieping ontsloten worden door een passerelle. Het gelijkvloers van elke woning is rolstoeltoegankelijk. De woontypes 1/2 en 3/6 beschikken over een zorgkamer op het gelijkvloers, welke in rechtstreeks contact staat met de leefruimte, de tuin en een badkamer. Twee 1/2 units kunnen gemakkelijk omgevormd worden tot een 3/6 kangoeroewoning en andersom.

CIRCULATIEPATRONEN

De circulatie in het project staat ten dienste van flexibiliteit en ontmoeting maar tegelijkertijd is het belangrijk dat elke bewoner ook de mogelijkheid heeft om op een discrete en eenvoudige manier zijn woning te betreden, ongeacht zijn fysieke toestand. De woningen kunnen betreden worden via een formele inkom aan de tuin of parkzijde of via een informele inkom aan de kant van de collectie binnenplaats. De circulatie en ontsluiting rond de binnenplaats gebeurt door gaanderijen die tevens functioneren als een verblijfsruimte

van de woning die zweeft tussen binnen en buiten en tussen privaat en collectief. Contact en ontmoeting worden gestimuleerd maar niet opgedrongen.

Er wordt een dubbele ontsluiting georganiseerd zodat de woningen zo flexibel mogelijk zijn: elke woning bevat een afsluitbare traphal die toelaat om een gezinswoning op termijn op te splitsen in twee appartementen of andersom. De appartementen op het eerste niveau worden dan ontsloten door de gaanderij.

De gemeenschappelijke voorzieningen zitten verspreid in het project en nestelen zich tussen de woonunits. Het systeem werkt met basiswoningen en add-ons wat ruimtes zijn die doorheen het project verspreid zitten tussen de woningen. Deze add-ons kunnen collectief gebruikt worden, als uitbreiding of extra functie bij een woning of voor alles wat zich hier tussenin bevindt dienen. Het plaatsen van (semi-) collectieve functies tussen en aan de private woonunits zorgt voor een laagdrempeligheid en bevordert de sociale interactie in het gehele project.

ONTWERPPARAMETERS

De eerste ontwerpparameter is een combinatie van levenslang wonen, kangoeroe-wonen en laagdrempelige zorg en ondersteuning

voor elkaar binnen een cluster. Vooral het bevorderen van sociaal contact is belangrijk om een goede onderlinge ondersteuning binnen de bewonersgroep te kunnen realiseren.

Door de circulatieruimte in te zetten als ontmoetingsruimte en de bewonersgroepen klein genoeg te houden bevordert het ontwerp dit. Duurzaamheid door flexibiliteit en het slim collectief gebruik van middelen is een tweede parameter. Hieraan wordt bijgedragen door de slimme (dubbele) circulatie en de planstructuur die werkt met basiswoningen en flexibele add-ons. Zo kan elke woning aangepast worden op de specifieke noden van de (verschillende) bewoner(s) doorheen de tijd. Ook de collectieve voorzieningen hebben binnen dit systeem de mogelijkheid om te groeien, te krimpen of van aard te veranderen wat een voortdurend optimaal gebruik van middelen mogelijk maakt.

Ook sociale en contextuele/culturele duurzaamheid zijn een belangrijke parameter in een collectief woonproject. De geschiedenis van het leven vroeger in landelijk Sint-Lambrechts-Herk leert ons de identiteit van de omgeving kennen: de samenleving was toen gebaseerd op woonkernen, akkers om te bewerken en gemene gronden van openbaar nut. Deze aspecten worden verwerkt in het ontwerpvoorstel voor een goede culturele

inbedding van het project. Zo is er vertrokken van woonclusters met een gemeenschappelijke moestuin in de binnenplaats. Tussen de clusters zijn er gemene gronden en natuur. collectieve functies zorgen voor interactie en ondersteuning.

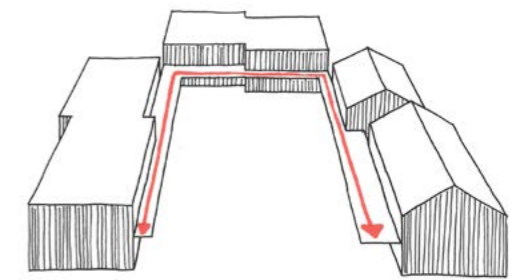
Een vierde belangrijke parameter binnen een collectief woonproject is privacy: het 'te veel' en 'te weinig' aan elkaar varieert afhankelijk van de tijd en de activiteit. Daarom is elke unit zo ontworpen dat hij zelfstandig kan zijn maar tegelijkertijd collectiviteit wanneer deze gewenst is niet in de weg zit.

RELATIE BINNEN-BUITEN RUIMTES

Er is nood aan drie verschillende soorten buitenruimtes: private buitenruimtes als belangrijke kwaliteit die mensen zoeken in de eengezinswoning, semipublieke buitenruimtes per cluster voor activiteit en ontmoeting en 'gemene gronden' als ongedefinieerde groene zone voor de hele omgeving. De gaanderij biedt ook ruimte voor toe-eigening van een voor-zone die semipubliek en privaat scheidt. Door objecten in deze zone te plaatsen kan de bewoner zijn woning personaliseren en wordt het ook langs buiten een herkenbaar 'thuis'. De eetkamer en keuken zoeken contact met de binnenplaats en de semipublieke collectieve functies terwijl aan de andere kant een privé tuin de woning van het publiek (park)domein scheidt.

IN EEN GROTER (STEDENBOUWKUNDIG) GEHEEL

Sint-Lambrechts-Herk is ontstaan als een landbouwgemeenschap. Door de eeuwen heen heeft het agrarisch landschap echter plaats moeten ruimen voor een woekergroei aan verkavelingen. Sint-Lambrechts-Herk bezit

nog steeds de landelijke rust maar kampt met een identiteitscrisis. Het ontwerpvoorstel wil enerzijds de oorspronkelijke identiteit van Sint-Lambrechts-Herk terugbrengen en anderzijds wil het vooruitgang creëren door een hogere dichtheid. Het masterplan wordt daarom gestructureerd op basis van de drie componenten waarop de agrarische samenleving vroeger steunde: woonkernen, akkers om te bewerken en gemene gronden van openbaar nut.

Dit vertaalt zich naar een organisatie van dense woonclusters aan de rand van de driehoek, terwijl het midden van de driehoek een open publieke ruimte blijft. De clusters zijn opgevat als een hedendaagse herinterpretatie van een vierkanthoeve: er ontstaat een semipublieke binnenplaats die een ruimte voor collectieve activiteit vormt, zo- dat de bewoners van een cluster elkaar ontmoeten en ondersteunen. Centraal doorheen de driehoek loopt een streekeigen groenzone die grotendeels onbeheerd blijft, slechts enkele wandel- en fietspaden maken het landschapspark doorwaadbaar en hier en daar wordt een rechthoek gemaaid als recreatiezone. Het principe van een L-vormige nieuwbouw toe te voegen aan bestaande bebouwing kan ook op ruimere schaal in SLH toegepast worden en hoeft zich dus niet noodzakelijk te beperken tot het ilot uit de ontwerpogave. Het ontwerpvoorstel biedt een meerwaarde voor de hele omgeving door het publieke groen, de aanleg van wandel- en fietspaden doorheen het landschapspark. Kleinschalig voorzieningen ondersteunen SLH als micro-kern en zorgen samen met de hogere woondichtheid voor meer leven en beleving in de buurt

REACTIE

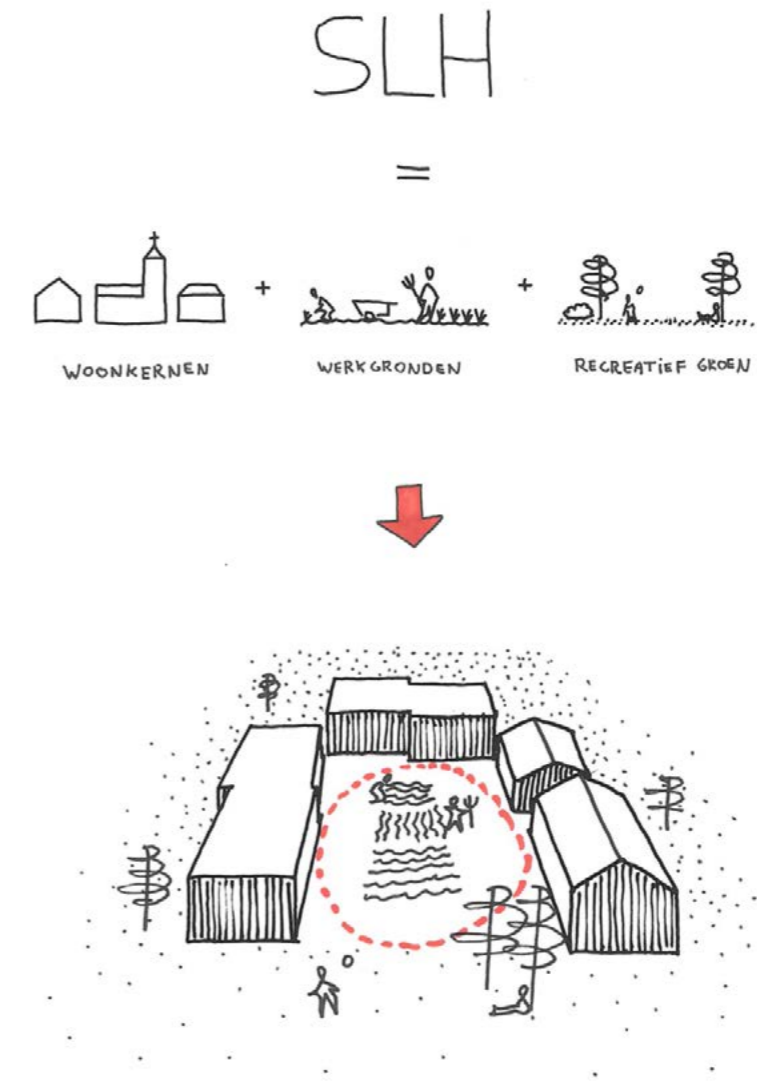
Van de deelnemers op het ontwerpend onderzoek tijdens de sessie rond collectief wonen in Sint-Lambrechts-Herk op 20/2

De deelnemers vonden identiteit is –zoals het woord al doet vermoeden– een erg persoonlijk thema. Zo blijkt ook de waarde die gehecht wordt aan persoonlijke identificering binnen een collectief woonproject afhankelijk te zijn van persoon tot persoon: enerzijds vond een cohousing-expert het voorgestelde studentenproject te braaf en zei dat de collectiviteit erin niet ver genoeg doorgedreven is. De lokale bewoners anderzijds vonden dit net fijn. Ze zeiden in zo'n project nog wel te willen instappen omdat je toch je eigen huisje behoudt met collectieve voordelen als "extra". Dit toont aan dat er een zachte overgang nodig is naar meer collectiviteit. Mensen hebben decennia lang op een private wijze gewoond en om dan plots terug meer te delen en in te stappen in collectieve woonvormen vraagt om een 'mind-switch'. Het verleggen van de woonvoorkeur van de Vlaming vergt een bepaalde overgangperiode. We zijn op het juiste pad wanneer we zoals nu door kennismakingsgesprekken, een tentoonstelling, voorbeeldprojecten en vooral wederzijdse feedback proberen deze overgang mogelijk te maken via wederzijdse bewustwording. De gesprekspartners aan tafel waren het er unaniem over eens dat de graad van collectiviteit en persoonlijke identiteit of individualiteit, die nodig is in een project, afhankelijk is van de manier waarop het project gestart is. Indien het een kleinschaliger project is waarbij eerst de bewonersgroep gevormd wordt en vervolgens pas het collectieve woonproject, is er sowieso al een grotere mate van betrokkenheid van de gebruikers. Ze kennen elkaar ook beter en zijn bereid om in dat geval voor meer doorgedreven collectiviteit te gaan en hechten dan in mindere mate belang aan de persoonlijke identificering binnen het geheel. Wanneer echter andersom het project eerst gebouwd wordt en vervolgens een groep ongerelateerde bewoners er zijn intrek in neemt, kiest men er toch voor om de collectiviteit eerder beperkt te houden. Hieronder volgen nog enkele uitspraken die dit ondersteunen:

"Belangrijk om te beseffen is dat men kan kiezen voor het concept van co-housing, maar niet voor de mensen die co-housen. Een woning inrichten op maat van de bewoners creëert vanzelf een identiteit."

"Er moet meer gezamenlijk wonen optreden in de buitenomgeving. Eveneens moet er meer ruimte zijn voor kwetsbare personen, zoals personen die begeleid moeten worden of personen met een beperking."

"Percelen zouden zo kwalitatief mogelijk met elkaar betrokken moeten worden. Dit door openingen te maken in eventuele afschermingen tussen de percelen of door gemeenschappelijke ruimtes te delen over meerdere percelen."

2^f DUURZAAMHEID

De participanten in dit onderzoek naar collectief wonen, schoven duurzaamheid en groen naar voor als belangrijke aandachtspunten binnen collectieve woonprojecten. Dit deden ze op drie manieren. Allereerst werd er veel gesproken over het delen van groene ruimte. Ten tweede, werd er ingegaan op een specifieke vorm van collectief wonen, met name eco-housing, waar er zoveel mogelijk ecologisch, democratisch en economisch met collectief wonen wordt omgegaan. Tenslotte ging veel aandacht naar duurzame mobiliteit, in de vorm van het verbinden van collectieve woonprojecten met (nieuwe of aangepaste) fiets- en openbare vervoersnetwerken en in de vorm van auto- en fietsdelen. Ontwerpers moeten samen met burgers dus bewust aandacht besteden aan deze drie aspecten van duurzaamheid in het vormgeven van collectieve woonprojecten, zowel in relatie tot het project zelf (bv. een moestuin) als in relatie tot de bredere omliggende ruimte (bv. een collectief woonproject als een knooppunt in een fietsnetwerk).

Delen van groen

De deelnemers in het onderzoek zagen het delen van groen als een belangrijke motor voor collectiviteit, mits het maken van goede afspraken over het onderhoud, het delen van middelen en over de rollen en gebruiken van diverse groepen mensen van de groene ruimte. Via het gemeenschappelijk maken van het groen heeft het collectieve woonproject niet enkel meerwaarde voor de bewoners zelf, maar voor de volledige buurt. Hier kan je verregaand mee experimenteren, vinden de deelnemende studenten, zelfs met de mix tussen hoog- en laagbouw. Hoogbouw is over het algemeen een goede methode om te verdichten en dus meer ruimte te laten voor groen. Om deze modellen aanneembaar te maken voor burgers, moeten ontwerpers woonmodellen en de verschillende impacten tonen. Je hebt goede architecten nodig om densiteit leefbaar te maken want dit is niet gemakkelijk, zeker niet in de hoogte. In Antwerpen "den Oudaan", werd bijvoorbeeld een hele organisatie opgericht om de oude toren terug leefbaar te maken. Zo kan er ook in een gebouw een "sociale straat" gecreëerd worden waar mensen vanaf het ogenblik dat ze uit hun appartement stappen in de collectieve sociale sfeer terecht komen. Hier zullen dan ook activiteiten plaatsvinden zoals wassen, een feestje of zelf een wedstrijd tussen alle gangen rond "wie de gezelligste straat heeft". Belangrijk in dit soort van experiment is om niet alleen naar het perceel te gaan kijken maar naar de hele en dus ook groene omgeving, de verbindingen op macro-schaal, zoals een fietspad tussen gebieden.

De meest favoriete gedeelde groene ruimte was voor de participanten de gedeelde tuin, al was men vaak angstig voor het verlies aan privacy in zo een tuin. Zo een gemeenschappelijke buitenruimte, moest voor velen gepaard gaan met een privé buitenruimte waar ze zich kunnen terugtrekken. Dit kan door afscheidingen te maken, maar kan ook door het natuurlijke tijdsverloop van de dag. 's Morgens zullen eerder de oudere mensen van de ochtendzon genieten in de tuin, door de dag maken de kinderen gebruik van de buitenruimte en 's avonds wanneer de ouders thuis zijn, kunnen zij hiervan gebruik maken. Uit gesprekken met senioren in de co-creatiesessies in dit onderzoek, kunnen we afleiden dat ze het collectieve ook echt waardeerden. Enerzijds kan deze collectieve tuin ingezet worden als ecologische motor door middel van moestuinen, als een hobbyplek of als een vorm van eigen voedselvoorziening.

Boven - Sfeerbeeld inplanting 'Green House' - Selina Schepers

Anderzijds kan men het gezamenlijk groen ook inzetten als een sociale factor. De tuin vormt dan een plek van ontmoetingen tussen de bewoners. Sociale interactie is net wat deze gemeenschappelijke tuin levendig maakt en dus een onmisbaar aspect in het ontwerpen ervan.

Eco-housing

Uit dit onderzoek zijn heel wat mogelijkheden gebleken om ecologisch én collectief te ontwerpen in de vorm van Eco-housing. Collectief wonen kan zeer expliciet vanuit een ecologisch standpunt benaderd worden. Graham Meltzer stelt dat mensen die op een alternatieve manier, zoals collectief wonen, leven, sterke milieuvriendelijke waarden kennen en deze in het dagelijkse leven toepassen (2005). Collectief wonen wordt op deze manier voorgesteld als een andere manier van 'ecologisch' leven. De sociale relaties in zo'n gemeenschap veranderen het consumptiegedrag binnen het huishouden. Deze sociale interacties zorgen ervoor dat de bewoners bewuster omgaan met acties die invloed kunnen hebben op het milieu (Meltzer, 2005). Eco-housing is zo een vorm van collectief wonen waarbij het accent op het ecologische en de collectieve autonomie - op vlak van water, gas, elektriciteit of voedsel - van de woongemeenschap gelegd wordt. Met bestaande technieken, zoals de regenwaterput, rietvelden, fotovoltaïsche cellen of moestuinen toe te passen en met elkaar te combineren, kunnen collectieve woonprojecten vandaag al een hele stap dichterbij een vorm van collectieve autonomie gaan. Samen bouwen biedt de mogelijkheid om compacter te bouwen

en bouwkosten te besparen. Ook energiekosten worden bespaard door het samen produceren van energie. Zo kunnen we de individuele wasmachine vervangen door het gemeenschappelijk te organiseren. Een collectieve afvalwaterzuivering wordt ook goedkoper naarmate de grootte van de groep. Eco-housing wordt dus uitgedrukt in drie kernpunten: democratie, ecologie en economie. Door mensen samen te brengen rond een ecologisch project, ontstaan er mogelijkheden op vlak van het besparen van kosten, een minimale footprint en CO2 uitstoot.

Duurzame mobiliteit

Mobiliteit binnen collectief wonen verschilt niet zoveel van de mobiliteit bij een gewoon gezin. De locatie van de woning is in beide gevallen bepalend voor de kwaliteit van het vervoer. Toch vallen er enkele duidelijke voordelen te halen uit collectief wonen op gebied van mobiliteit. Met het oog op een ecologische levenswijze, kan men in een collectief woonproject kiezen voor het beperken van het gebruik van de auto. Een reeds bestaande oplossing daarvoor is het autodelen. Dat concept gaat uit van een maatschappij of een regeling onderling waarbij een groep van drie tot vier personen eenzelfde auto gebruiken. Auto's delen lag moeilijk voor veel van de participanten. Daarom moeten plannen rond autodelen goed ontworpen zijn, met duidelijke afspraken en communicatie tussen bestuurders onderling, een goed inzicht in hoe omgaan met kosten en verzekering, voldoende flexibiliteit in gebruik en een goede afweging van de positie van de auto ten opzichte van de collectieve woning (zeker belangrijk voor mensen met een handicap). Een andere oplossing voor duurzame mobiliteit is het verplaatsen van de woonomgeving van het platteland naar de stad. In de stad zijn allerlei voorzieningen gemakkelijker bereikbaar. Het gebruik van andere vervoersmiddelen zoals de fiets en het openbaar vervoer worden hier sterk gepromoot. Samen met de participanten werden drie scenario's uitgewerkt.

Een eerste scenario is een landelijk project waarbij de bushalte te ver gelegen is om te voet te bereiken en die slechts om het uur rijdt. Dit is een veel voorkomende situatie in de kleinere dorpen in België. In dit geval moet er op het openbaar vervoer ingezet worden. In een dorp heb je meestal verschillende wijken die qua oppervlakte niet zo groot zijn en te voet goed te overbruggen zijn. In dit geval kunnen er collectieve woongemeenschappen bedacht worden op de schaalgrootte van een wijk waar 1 grote goede busverbinding is naar de meer stedelijke omgeving. Hoe meer afgelegen de plek, des te groter zou de gemeenschap dan moeten zijn.

In realiteit heb je natuurlijk te maken met de huidige wijken die niet zomaar afgebroken en terug opgebouwd kunnen worden. Wat men wel kan doen is binnen die wijk een zone voorzien waar aan collectief wonen gedaan wordt en daar ook de bushalte plaatsen om zo de mensen te belonen die gaan samenhuizen.

Een tweede scenario is een stadsproject met een vlotte bereikbaarheid, maar dat hinder ondervindt door te druk en te traag verkeer. Hier is openbaar vervoer niet direct het probleem, maar wel een tekort aan goede alternatieven. In dit geval kan een collectief woonproject (elektrische) fietsen krijgen van de stad als beloning voor hun duurzaam bouwen. In de stad is alles goed bereikbaar via het openbaar vervoer, maar is de reistijd niet evenredig in vergelijking met de afgelegde afstand, onder meer wegens files. Met de fiets of de scooter is dat probleem opgelost. Wonen in kleine gemeenschappen van een zestal woningen vlakbij het centrum zijn hier perfect voor. Deze gemeenschappen kunnen rond een centraal plein ontworpen worden met een zestal woningen waar kinderen kunnen spelen en mensen elkaar ontmoeten. Eventueel zou men zelfs een bushalte kunnen voorzien aan het plein voor de personen met een handicap. Een laatste scenario is een project aan de stadsrand, een tussenzone qua drukte en bereikbaarheid. Hier kunnen de bewoners met het openbaar vervoer overal vlot geraken. Collectief wonen waar auto's en fietsen gedeeld worden passen perfect in dit plaatje. De locatie van het project zal bepalen of de gemeenschap meer aanleunt bij de grote of kleine gemeenschap. Dit zijn de plaatsen waar het beste uit scenario 1 en 2 gehaald kan worden.

Hierna volgen enkele voorbeeldprojecten die door de studenten van de Faculteit Architectuur en Kunst, UHasselt werden uitgewerkt.

Links boven - Cluster met 'greenhouse' - Julie Reynders
Midden - Sfeerbeelden interieur gemeenschappelijke ruimtes toren - Birgit Van den Broek
Rechts boven - Typeplannen toren - Birgit Van den Broek

“CONNECTING GREEN HOUSES”

Een nieuwe bebouwing die ontstaat aan de Sint-Lambertus- straat en die zich aansluit aan de bestaande bebouwing. De aansluiting van enkele woonclusters met de bestaande bebouwing gebeurt aan de hand van een serre. De rest van de bestaande woningen blijft een deel van de eigen privétuin behouden, met mogelijkheid om op termijn gebruik te maken van de collectieve buitenruimte en de moestuinen van de nieuwe woonclusters. Deze gemeenschappelijke buitenruimtes vloeien over in een openbaar park.

COLLECTIEF WONEN IN EEN ZORGZAME OMGEVING HET CONCEPT

Het bestaande met het nieuwe verbinden aan de hand van groen, dat staat centraal. Drie bestaande woningen krijgen een nieuwe functie en worden geïntegreerd in het co-housing project. Het nieuwe wordt met een serre gekoppeld aan het bestaande. Het integreren van groen in het project zorgt voor aangenamer wonen en biedt veel mogelijkheden op collectief vlak. De co-housing projecten delen een gemeenschappelijke binnentuin die overvloeit in een collectief park waar het sociale leven van Sint-Lambrechts-Herk kan groeien en waar het stedelijke gecombineerd wordt met het groene landelijke. Parallel met de steenweg ligt een groene fietsroute, die zich over heel het ilot verder uitspreidt, zodat ook fietsers betrokken worden in de nieuwe parksfeer.

De clusters bestaan uit een oorspronkelijke woning, een serre en een nieuw gedeelte. De bestaande woningen worden gerenoveerd zodat de gelijkvloerse verdieping ter beschikking gesteld kan worden aan de co-housers. De verdieping wordt ingericht als een woningtype. Elke cluster bestaat dus uit negen aparte woningen. Het hele gemeenschappelijke gebeuren vindt plaats op niveau 0 van de bestaande woningen. In deze serre kan van alles gebeuren. Je kan er groeten kweken, gezellig samen zitten, samen eten, enz. Ook het binnenkomen gebeurt via de serre, tenzij je via de half ondergrondse parking je woning langs het park bereikt. Als je door de serre loopt komt je uit in een gaanderij. Deze verbindt alle woonunits met elkaar en geeft de mogelijkheid tot ontmoeten. De dubbele gevel zorgt toch nog voor voldoende privacy en geeft elke co-houser de

mogelijkheid om op eender welk moment wel of niet deel te nemen aan het sociale gebeuren. De geperforeerde houten panelen zorgen dus voor een zekere flexibiliteit. Achter deze panelen ligt een privéterras, dat tegelijkertijd een hal is, waardoor het binnenkomen op een nieuwe manier is opgevat. Tussen twee clusters bevindt zich een binnentuin, waarin elke bewoner zijn eigen moestuintje kan onderhouden, maar waar bij- voorbeeld ook barbecues gehouden kunnen worden, kinderen kunnen spelen, enz. ontstaan. Ik wil een aangename woonomgeving combineren met zorg door een grote gemeenschappelijke buitenruimte en veel groen. In deze niet te fel gedefinieerde ruimte kan men elkaar ontmoeten en sociale contacten onderhouden. Ik vind het ook belangrijk dat in de woningen een mix van jong en oud ontstaat, waardoor zorg verleend kan worden aan degenen die het nodig hebben. Flexibiliteit vond ik ook een zeer belangrijk streefdoel ook ivm levenslang wonen en universal design. Mijn ontwerp biedt flexibiliteit doordat de breedtes van de woningen het toelaten om geen kolommen te gebruiken en enkel balken. De bewoners kunnen hierdoor hun interieur personaliseren. Het geheel bestaat enkel uit types 1/2 en 2/4, omdat ik vermoed dat hier vandaag de dag meer vraag naar is, maar de types 2/4 kunnen uitgebreid worden naar een type 3/5 woning. Ook de 1/2 woningen zijn zo gepositioneerd dat de bewoners aan zorgwonen kunnen doen.

CIRCULATIEPATRONEN HET CONCEPT

De gemeenschappelijke circulatie is een heel belangrijk aspect van het co-housing project. Het moet mogelijkheden bieden om het co-housen op een bepaalde manier te kunnen ervaren: circuleren = verblijven =

beleven = ontmoeten. De oppervlakte die men toekent aan de gemeenschappelijke circulatie mag hier groter zijn dan in een ander project. Om ontmoeting uit te lokken kan de circulatieruimte best zo toegankelijk mogelijk zijn en zelfs dwingend. Transparantie een belangrijk aspect aan de circulatieruimte in mijn project dankzij de serres en gaanderijen welke volledig vrij in te richten zijn door de bewoners zelf. De verticale circulatie bevindt zich grotendeels in de woonunits zelf en is dus volledig privaat, tenzij er binnen de woningen zelf nog aan zorgwonen wordt gedaan.

ONTWERPPARAMETERS

Uitgangspunten zijn duurzaamheid op sociaal, economisch en ecologisch vlak binnen een duidelijke verhouding van het zorgend-wonen-concept tussen de bewoners en het architecturale. Ik heb ervoor gezorgd dat er zeer veel duurzaamheidsaspecten in mijn ontwerp zitten, door mij sterk te focussen op het menselijke en wat het samenleven juist zo aangenaam maakt. Ook staat het (moes-)tuinieren en het gebruik van groen centraal in mijn ontwerp. De serres als microklimaat zijn hier ook een sterke factor. Ik heb geprobeerd om 'het simpele, functionele en flexibele' in de woningen zelf te bewaren en te creëren, omdat het de woningen voor iedereen het meest toegankelijk maakt en omdat de toekomstige bewoners hun woning volledig naar hun wensen kunnen aanpassen en inrichten. Op vlak van duurzaamheid speelt de flexibiliteit van de woningen opnieuw een rol net als de serre en nog veel andere aspecten (zie paneel duurzaamheid). Het zorgend wonen kan ontstaan tussen verschillende woningen. De 1/2 woningen kunnen in relatie worden gebracht met

elkaar door de gemeenschappelijke trap in het halletjes. Een 2/4 woning kan een soort van kangoeroewoning worden als men deze uitbreid naar een type 3/5 woning door op de verdieping het niet-dragende deel uit de scheidingmuur te verwijderen. Natuurlijk kan er ook gewoon zorg ontstaan in het gehele co-housing project door gewoon op een aangename manier samen te leven. De centrale ontmoetingsruimtes zijn vooral de gaanderij en de serre, maar ook de gemeenschappelijke kook-, leef- en eetruimte op het gelijkvloers van de bestaande woningen. Per 2 clusters is er een grote gemeenschappelijke binnentuin waar elke bewoner zijn eigen moestuintje heeft en waar verschillende activiteiten door de bewoners georganiseerd kunnen worden. Op openbaar vlak is er een groot park waarin de gemeenschappelijke binnentuinen in overvloeien, dat bestaat uit groene ruimte, water en enkele pleinen. Het oude gemeentehuis werd heringericht als mini-mercado en polyvalente ruimte waar activiteiten rond de moestuin en het gebruik van groen kunnen worden georganiseerd. Ook kan er een mini-foodtruck-festival plaatsvinden, enz. Om de bewoners toch voldoende privacy te kunnen geven hebben ze allemaal een volledig uitgeruste woning. Dit maakt dat ze niet afhankelijk zijn van de gemeenschappelijke ruimtes en ten alle tijde hun eigen ding kunnen doen. De gaanderij, die een extra buitenruimte en evenwel een circulatieruimte is kan aan het privé terras van de woonunits 'gekoppeld' worden indien gewild. Hiermee wil ik zeggen dat elke woning een dubbele gevel bezit. Als de geperforeerde vouwpanelen geopend zijn dat stel je je open naar het

Vorige pagina - Snede - Julie Reynders

Links - Sfeerbeelden gemeenschappelijke buiten/binnenruimtes - Julie Reynders

Rechts - Inplanting - Julie Reynders

gemeenschappelijke, maar je kan ze echter ook dichtlaten. Als mijn de schuiframen openzet wordt het interieur verbonden aan het halletje/privéterras en ben je ook een beetje 'buiten'. Men kan er dus altijd zelf over beslissen als men contact wilt met de medebewoners of niet.

RELATIE BINNEN-BUITEN RUIIMTES

De buitenruimte moest veel groen bevatten en Sint-Lambrechts-Herk opfleuren door het een nieuwe sociale ontmoetingsplaats te geven. Mijn doel was om de verhouding van perceel ten opzichte van openbare groene ruimte te verkleinen. De percelen in het ilot zijn stuk voor stuk te lang en een groot deel van deze percelen wordt grotendeels niet eens gebruikt. Ik heb de percelen verkort tot op wat men gemiddeld nodig heeft als buitenruimte

en heb de rest ingevuld met openbaar groen, openbare pleinen en wandel- en fietsroutes aan de ene kant en bebouwing met groene, gemeenschappelijke binnentuinen aan de andere kant. Er ontstaat geleidelijk aan een overgang van het private naar het collectieve naar het openbare. (woning - privé-terras/inkomhalletje - geperforeerde vouwpanelen - gaanderij - moestuinen - collectieve buitenruimte die overvloedt in het openbare met een overgangszone van struiken en bomen en ook een brede verharde weg voor fietsers en wandelaars). Ik heb hierbij gekozen voor beton als basis voor het project, in combinatie met geperforeerde houten vouwpanelen als dubbele gevel voor de flexibiliteit en de mate van privatisering. De serres bestaan uit glas, met een dak dat bestaat uit fotovoltaïsche cellen. Ook de bestaande woningen krijgen

een nieuwe gevelbekleding die voor de bestaande gevel wordt geplaatst, namelijk grijze gevelstroken met een betonlook. Door het gebruik van de houten panelen voor de woonunits, die men zo open en zo dicht mogelijk kan zetten als men zelf wilt, kan men op elk moment kiezen of men al dan niet contact wilt met de medebewoners. Om de woning te verlaten moeten bewoners wel door de gaanderij, maar men moet zich niet per se door de serre verplaatsen. De woningen in het nieuwe gedeelte hebben een sterkere relatie met de buitenruimte dan de woningen op het verdiep van de bestaande woningen. Deze hebben enkel een sterkere relatie met de serre, waar hun terras zich bevindt. Dit hebben de woningen in het nieuwe gedeelte dan weer niet.

IN EEN GROTER (STEDENBOUWKUNDIG) GEHEEL

Het project is goed geïntegreerd in de omgeving, juist doordat ik de bestaande woningen betrek in het nieuwe co-housing verhaal. De nieuwe bebouwing van mijn ontwerp kan met eender welke woning geschakeld worden dankzij de serre. Natuurlijk kan de simpele vorm en manier van schakelen t.o.v. de andere clusters hier ook een pluspunt voor zijn. Hierdoor kan mijn ontwerp eventueel

vermenigvuldigd worden in de omgeving. Ik wil een soort van overgangszone creëren tussen de steenweg en de co-housing projecten, zodat ik een groenere en aangenaamere fietsroute kan integreren ter vervanging van het gevaarlijke fietspad aan de steenweg. Het ontwerp principe kan een straat of wijk opfleuren door het sterke groene en sociale aspect dat het met zich meebrengt. Ook geeft het meer nut aan de te grote percelen die oorspronkelijk op het ilot lagen. Aangezien er nog steeds nood is aan ruimte om te bouwen, is dit de ideale manier om ruimte die vandaag de dag moeilijker bereikbaar is of niet nuttig wordt gebruikt een nieuwe bestemming te geven.

Het project kan een sterke aantrekkingsfactor zijn voor Sint-Lambrechts-Herk en ervoor zorgen dat de bewoners meer sociale contacten zullen hebben. De binnentuinen laten toe om gebruikt te worden door de bestaande woningen aan de zijde van de Sint-Lambertusstraat. De pleinen en het openbaar park zorgen voor een volledig nieuw sociaal netwerk.

"GREENHOUSE AT HOME"

Een nieuwe bebouwing die ontstaat aan de Sint-Lambertus-straat en die zich aansluit aan de Binnen het ilot van de Vorststraat, de Sint-Truidersteenweg en de Sint-Lambertusstraat worden ca. 60 nieuwe sociale wooneenheden gecreëerd met betrekking tot co-housing. De nieuwe woningen worden door middel van serres aan de bestaande bebouwing verbonden welke een duurzaam microklimaat creëren voor de nieuwe woningen.

COLLECTIEF WONEN IN EEN ZORGZAME OMGEVING

De toren van Babel is een mythologische toren waar alle mensen in harmonie samen leven. Alle noodzakelijk functies om te leven zijn er terug te vinden, ook collectieve. De toren gaat trapsgewijs naar boven, zodat het een elegant geheel krijgt. Mijn hele idee was om een verticale variant te maken van de Steenweg. Je kan de verdiepingen zien als wijken en de gangen als straten.

In mijn toren ontwierp ik woningen die specifiek aan de eisen van zorgbehoevenden voldoen. Op de tweede verdieping zien we ook een kinderopvang en in het midden van de toren is een gemeenschappelijk computerlokaal waar lessen in gegeven kunnen worden. De unit die is voorzien voor zorgbehoevende mensen is identiek aan de rest enkel groter en ruimer. Deze wordt ook gedeeld met een Type 1/2 maar kunnen ook afgesloten worden van elkaar. De centrale lift zit niet in een hoekje verstopt en biedt uitzicht over de gangen en de natuur buiten. Deze binnenstraten zijn 3 meter breed om een sociale sfeer te creëren en vlot toegankelijk te zijn. Verschillende verdiepingen zijn met elkaar verbonden via vides. De meeste wooneenheden zijn duplexen. Ik inspireerde me qua structuur en programma op Le Corbusier's Unité d'Habitation. Hier wordt gebruik gemaakt van het Domino-systeem waarbij enkel kolommen dragen zodat de muren vrij kunnen worden ingedeeld. Doordat de woningen zo aanpasbaar zijn kan de hele toren meeleven met de bewoners. De units kunnen als het waren naar believen en noodzaak ingevuld of weggehaald worden. Tegelijkertijd kijkt het woonblok uit op een groot park. Door hoog te gaan krijg je veel

open ruimte, die duurzaam natuurlijk ingevuld kan worden als een Engelse landschapstuin.

CIRCULATIEPATRONEN

Mijn voornaamste doelstelling was dat iedere collectieve ruimte, dus ook de "straten", toegankelijk zijn voor iedereen. Ik heb gebruik gemaakt van een grote liftkoker die aan de zijkant van de toren is gesitueerd zodat iedere verdieping toegankelijk is, terwijl je bij het gebruik van het landschap kan genieten. Enkel de types 0/1 en de zorgwoningen hebben geen interne verticale maar een horizontale dubbele circulatie. De andere units hebben een zo goed als identieke circulatie met afwisselend de slaap- en leefruimtes bovenaan de duplex om een eenvoudig en duurzaam systeem uit te werken.

Ik werk met overlappingen in mijn leefruimtes omdat deze een openheid nodig hebben doordat mijn units vaak maar één of twee ramen heeft. In de Privé ruimtes is er echter wel een strikte compartimentering.

ONTWERPPARAMETERS

Mijn ontwerpend onderzoek gaat na of het mogelijk is een toren te creëren, die bots met de bestaande typologieën, maar toch aanvaardbaar en leefbaar is. Zo zijn er centrale ontmoetingsruimtes zowel binnen en buiten de collectieve woning(-en). Ik heb gezorgd dat iedere woning uitkomt op een collectieve straat waar een wasruimte, planten, zetels en zelfs fietsenrekken in staan. Zo word het sociale leven net als in een straat dicht bij je voordeur gehouden. Ook hebben de woningen een keukenraam naar deze straat gericht zodat er ook zo sociale interactie ontstaat. Door de collectieve functies te verspreiden in de toren is er ook een constant toestroom van leven

Rechts - Cluster plan - SelinaScheppers

en hebbende burens veel mogelijkheden om elkaar te ontmoeten. Bij ieder groot terras bevindt zich een gemeenschappelijke serre, keuken, speelkamer, living en WC. De privacy wordt vooral gegarandeerd door de inkom die naar de woningen zelf leidt.

RELATIE BINNEN-BUITEN RUIMTES

Doordat de twee torens zo een kleine voetafdruk hebben, kan ik een groot Engels landschapspark aanleggen met een wadi in het midden om overtalig water in op te slaan. Hierdoor krijgt de omgeving een heel grote ruimte cadeau en de mensen in de toren een prachtig uitzicht. Verschillende recreatie mogelijkheden kunnen hier in de loop van de tijd ontstaan. Mijn buitenruimtes in de toren streven multifunctioneel en voornamelijk leefbaarheid: ze moeten gebruikt worden. Ze zijn enkel te bereiken via de gemeenschappelijke functies; zo is de overgang niet direct maar eerder zacht. De houten invul-elementen in het betonnen skelet zorgen voor een warmere sfeer in het geheel maar dienen ook als afscherming en zonnewering. Ieder woning heeft zowel een eigen privé-terras en een extra gemeenschappelijk terras bij de gang. Ook bevinden zich over de hele toren verspreid nog extra uitsnijdingen die als

buiten- en relaxruimte dienen.

IN EEN GROTER (STEDENBOUWKUNDIG) GEHEEL

Dit project houdt zo goed als geen rekening met de omliggende woningen, voornamelijk vrijstaande laagbouw of appartementen van max 3 verdiepingen. Ze worden volledig met rust gelaten. Het is niet de bedoeling het concept van deze twee torens te vermenigvuldigen daar dit het idee van landmarks zou teniet doen. De extra dienstverlening in de verticale straten ondersteunt ook het dorpsleven. Het ontwerp is gespecificeerd op het fietstourisme daarom heb ik een aantrekkelijke eigen fietsroute aangelegd, die eindigt in Sint-Lambrechts-Herk, bij de torens.

“THE LANDMARK: LEVEN MET JE HOOFD IN DE WOLKEN”

Een landmark is een gebouw of element dat als oriëntatie punt dient. Ik heb mij gefixeerd heb op het fietsroute netwerk van Hasselt, Sint-Lambrechts-Herk en dit proberen te verbeteren met als eindpunt groene collectieve torens: de landmarks. Deze torens gaan het leven dat normaal op de grond plaatsvindt in de wolken situeren.

COLLECTIEF WONEN IN EEN ZORGZAME OMGEVING

Het project 'Greenhouse at home' in Sint-Lambrechts-Herk is een sociaal woonproject met VMSW gerichte woningen. Elke cluster van ca. 10 wooneenheden vormt een aparte co-housing gemeenschap waarbij ieder huishouden beschikt over zowel een zelfstandige wooneenheid als een gemeenschappelijke keuken, eetplaats, berging en toilet. Daarnaast is er in deze ruimte ook een wasplaats voorzien met collectieve wasmachines en drogers waar de bewoners de was kunnen doen terwijl ze een tas koffie drinken en een boekje lezen. De bestaande bebouwing wordt verbonden met de nieuwe, sociale woningen door middel van een collectieve serre die een gemeenschappelijke inkom vormt naar de nieuwe individuele woningen en de collectieve ruimtes in de bestaande bebouwing.

De nieuwe woningen zijn voorzien in vier verschillende types volgens de VMSW: 1/2, 2/3, 2/4 en 3/5. De woningen bevinden zich op twee niveaus waarbij telkens een 1/2 woning boven een andere 1/2 woning wordt geplaatst. Op deze manier kunnen beide woningen omgevormd worden tot zorgwoningen door een trap in de ruime berging te plaatsen. Zo kan op de verdieping een zorgend persoon wonen, die bijspringt wanneer nodig bij de zorgbehoevende personen op het gelijkvloers.

CIRCULATIEPATRONEN

De collectieve serre vormt als inkomzone een buffer tussen de woningen en hun omgeving. De individuele woningen op beide verdiepingen kunnen enkel via deze serre betreden worden. In de zorgwoningen wordt er een interne trap voorzien naar

de bovenliggende ondersteunende appartementen.

ONTWERPPARAMETERS

Het ontwerp vertrekt vanuit een ecologische kijk op de samenleving en is in de eerste plaats bedoeld voor mensen die graag buiten zijn en in de tuin werken. De woningen zijn voorzien van een dubbele buitenruimte. Enerzijds heb je de serre als buitenruimte, waar je ook in de winter vaak kan komen. Anderzijds worden de gebieden tussen de clusters ingevuld met een collectief terras met plantenbakken. Tenslotte is er op grotere schaal ook het publiek park waar de bewoners hun tijd kunnend doorbrengen. De schuine vlakken van de serre worden voorzien van fotovoltaïsche cellen. De wekken elektriciteit op die voor de woningen gebruikt kan worden. Daarnaast functioneren ze ook als zonnewering. Door het microklimaat en de moestuinen wordt het project deels zelfvoorzienend en duurzaam.

Zowel de serre als de collectieve buitenruimte tussen de clusters zijn voorzien van moestuinen. Dit komt neer op zo'n 225m² per cluster van tien wooneenheden. Een overschot aan groenten kan in het bio-café verkocht worden aan de omgeving. In dit opzicht draagt het project bij aan de maatschappij met biologisch gekweekte groenten. Tenslotte is het park voorzien van een rietvijver. Deze kan inzetten op het zuiveren van huishoudwater om de last op rioleringen te verminderen.

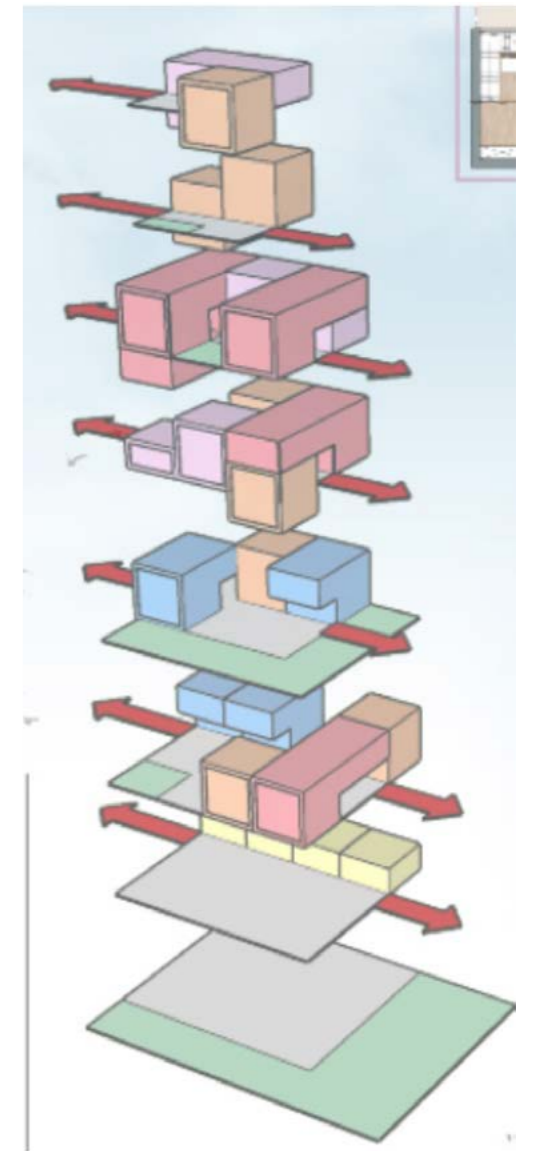
RELATIE BINNEN-BUITEN RUIMTES

In het project 'Greenhouse at home' speelt de buitenruimte een belangrijke rol. Deze vertaalt zich in een serre, een collectieve buitenruimte en een openbaar park. De serre vormt een buffer voor de woningen tussen buiten en

Links boven - Snede toren - Birgit Van den Broek

Rechts - Schema toren - Birgit Van den Broek

binnen, maar functioneert op zich ook als een collectieve buitenruimte waar groenten gekweekt worden. Elke woning is voorzien van een plooideur die volledig opengezet kan worden zodat het klimaat van de serre en de woning in elkaar overlopen. Om een gebrek aan privacy te voorkomen worden er bijkomende houten schuifpanelen voorzien, die naargelang de wil van de bewoners volledig open op gesloten kunnen worden.

IN EEN GROTER (STEDENBOUWKUNDIG) GEHEEL

Het stedenbouwkundig model vertrekt vanuit de serre die ingezet wordt als een verbindingsmiddel tussen de bestaande en de nieuwe bebouwing. De nieuwe bebouwing is telkens voorzien van 7 wooneenheden die telkens in verschillende

clusters gekopieerd kunnen worden. De bestaande bebouwing wordt omgevormd in een collectieve ruimte en bijkomende wooneenheden. Het concept van de lineaire bebouwing met verbinding door middel van een serre kan op verschillende schalen en plaatsten terugkomen. Hierdoor kan het ingezet worden bij het verdichten van eender welke omgeving. De tuinen van de bestaande woningen zorgen voor voldoende buffer. De omliggende percelen moeten elk een deel van hun eigendom afstaan om meer ruimtelijkheid aan het binnengebied te geven. Dit verlies wordt gecompenseerd door het openbaar park in de achtertuin.

REACTIE

Van de deelnemers op het ontwerpend onderzoek tijdens de sessie rond collectief wonen in Sint-Lambrechts-Herk op 20/2

Binnen deze groep werd het project van Birgit Van Den Broeck besproken. Het project is een ontwerp van een toren voor de site in SLH. In dit project stond sociale duurzaamheid centraal waarbij "leefbaarheid" en "kennismaking" de kernwoorden waren. Als we gaan nadenken en ons de vragen "Wat maakt wonen leefbaar?" en "Hoe maken we een toren leefbaar?" stellen, dan hoort de sociale interactie van de bewoners op de eerste plaats te staan. Met dit project wilt Birgit terugkeren naar grootmoeders tijd, waar mensen nog op straat met elkaar praten, op de ramen klopten om iets te vragen,... . In het project komt dit aspect voor in de vorm van brede gangen die "collectieve straten" worden genoemd. De keukens van de units zijn naar deze straat toe gekeerd en hebben een raam dat erop uitkijkt, om sociale interactie aan te moedigen. Ook zullen de collectieve functies in deze gang verzameld worden zodat de straat een ruimte op zich wordt. Om de 4 à 5 verdiepingen worden grote terrassen met moestuinen, bomen,... voorzien. Er ontstaat dus als het ware een tuin in de wolken.

De deelnemers hadden graag verder de mogelijkheid verkend om te werken waar je woont in zo een omgeving. Ze vroegen zich ook af hoe de gemeenschappelijke ruimtes tot stand komen, hoe men verschillende generaties bij elkaar krijgt en over wat het project kan bieden op vlak van levenslang wonen. Ze stelden ook enkele dingen in vraag. De straten en gangen in de toren leken hen bijvoorbeeld een bron van lawaaihinder, maar ook de privacy van de bewoners stelde men in vraag. Ze vroegen zich ook af of het onderhoud van de groene wand en de groene tuinen niet veel te duur zouden zijn. Een ander discussiepunt ging over de eventuele schaduw die de toren zou creëren, wat een zeer negatieve invloed kan hebben op de omliggende percelen. Toch werden de groene wand, het sociale aspect van de toren en het samenlevingsverhaal, de sterke sociale duurzaamheid, het concept zelf erg gewaardeerd door de deelnemers.

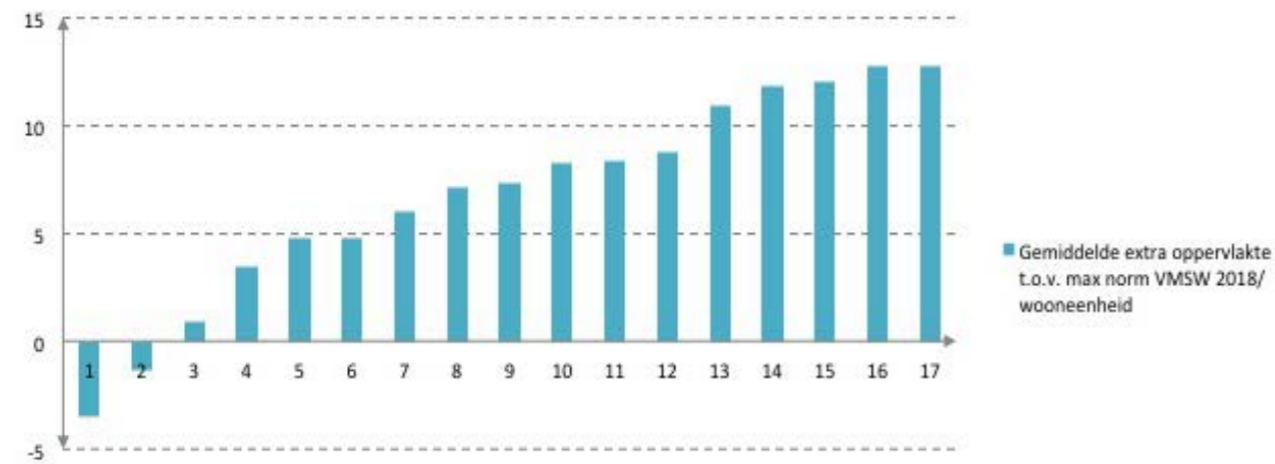
Links - Snede - Julie Reynders

Rechts - Sfeerbeeld Toren - Birgit Van Den Broeck

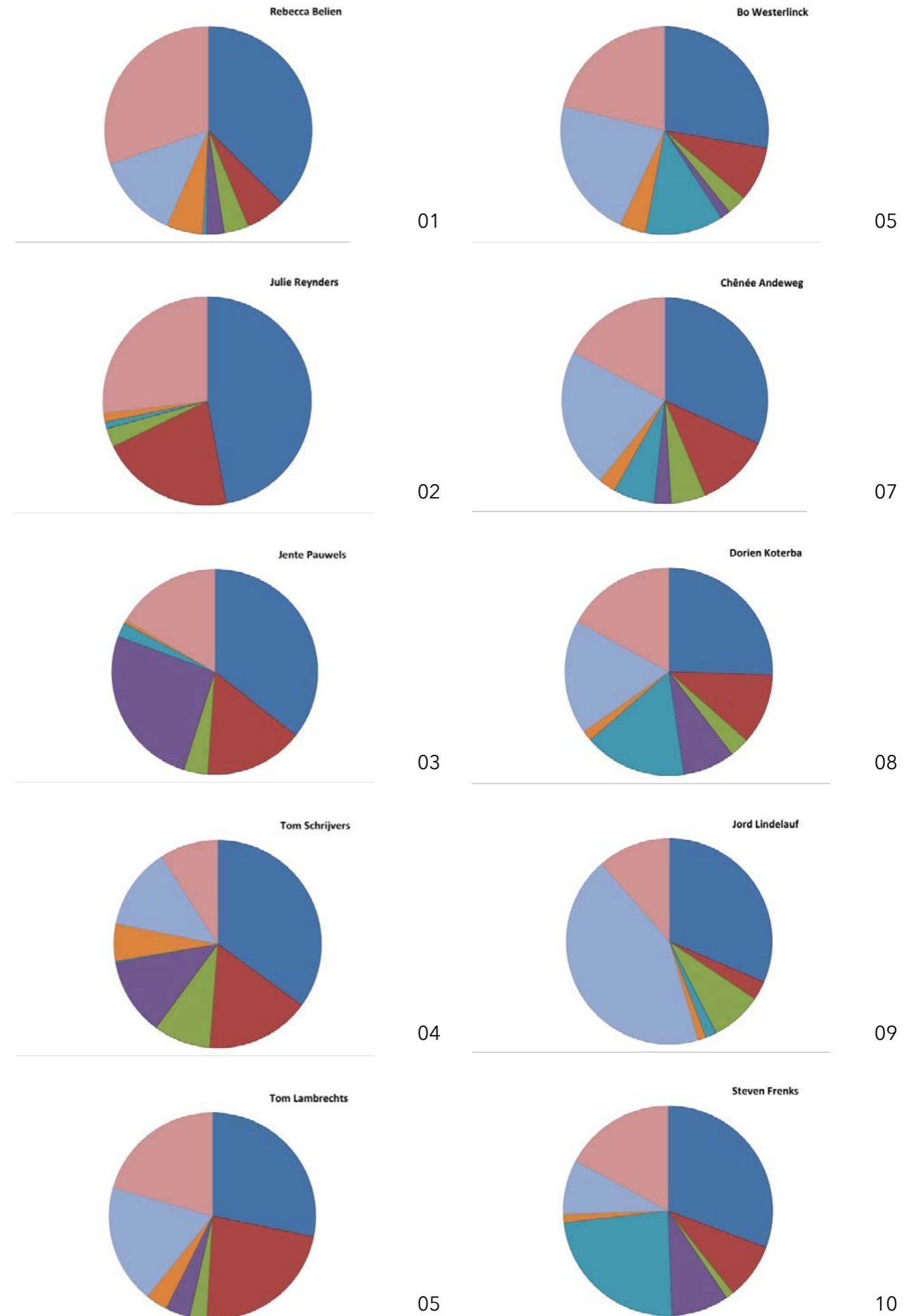
3 COLLECTIEF WONEN IN OPPERVLAKTEN

Gemiddelde extra oppervlakte t.o.v. max norm VMSW 2018/wooneenheid

Bij het ontwikkelen van de collectieve woonsites dienden de studenten rekening te houden met de norm van 2017, opgesteld door de Vlaamse Maatschappij voor Sociale Huisvesting. Elke private woon-unit binnen het collectieve geheel kan gelinkt worden aan een VMSW type-woning waarvoor een maximum oppervlakte geldt. Bijvoorbeeld, een woning 3/5 is een eenheid met 3 slaapkamers voor 5 bewoners binnen een ruimte van 100m². Ondanks dat collectief wonen zorgt voor een versterking van woonfuncties buiten de private units waardoor de gemeenschappelijke ruimtes binnen de woningen zelf kunnen beperkt worden, blijkt het moeilijk om onder VMSW-oppervlaktegrenzen te blijven zoals het staafdiagram hierboven aantoont. Hiervoor berekenden we per ontwerp de gemiddelde extra oppervlakte t.o.v. de 2017-normen. Slechts twee projecten slagen erin onder de maximumgrens te duiken.

Hierbij zijn enkele bedenkingen op zijn plaats. Zo dienen de basismaxima verhoogt te worden indien de woningen meerdere bouwlagen hebben en kan er ook voor bergruimte een extra oppervlakte gerekend worden. Dit kan een bijkomende 6 t.e.m. 20m² opleveren. Geen enkel voorstel overschrijdt de grens van 13m² extra per unit. Deze bevinding relateert meteen het idee van te grote privé woningen binnen de binnen deze studio-opdracht ontwikkelde collectieve sites. Daarenboven voorziet de VMSW een oppervlaktecoëfficiënt voor aangepast bouwen. Dit wil zeggen dat ruimtelijke oplossingen voor levenslang wonen en mindervaliden niet worden afgestraft. Er is maar 1 student die niet specifiek toegankelijke woningen voorzag. De helft van haar collega's maakten zowel de gemeenschappelijke ruimtes als zorgwoningen

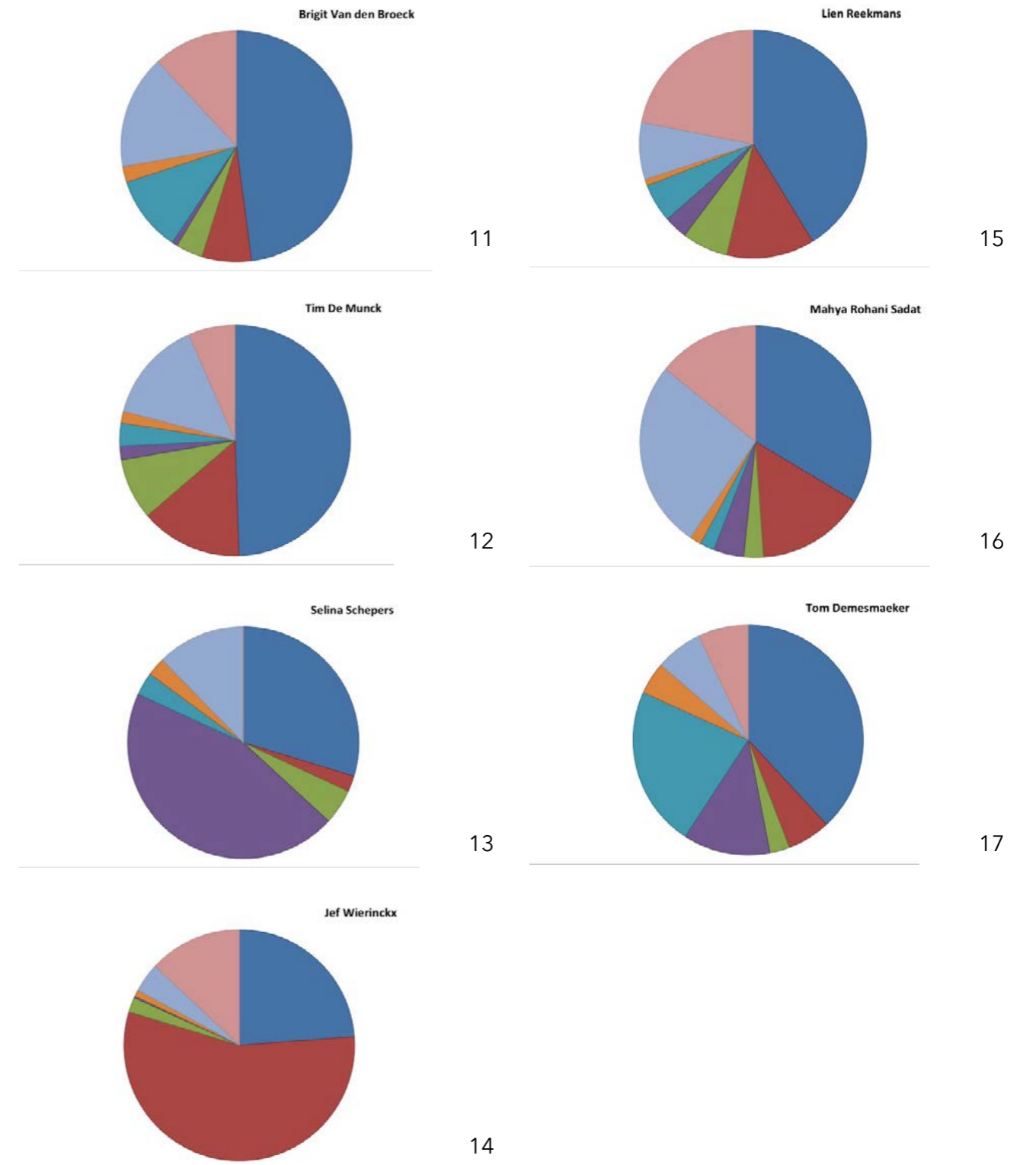

toegankelijk. Hoe flexibeler het ontwerp opgevat, hoe beter de principes van universal design werden toegepast.

Er zijn echter nog dingen die we op basis van het gegeven 'meten is weten' kunnen vergelijken. De cirkeldiagrammen op de hiernaast gelegen pagina's tonen ons op welke manier de studenten een evenwicht zochten tussen privé en publiek. De bijhorende legende geeft weer welke elementen afgewogen worden. Zo merken we grote verschillen tussen deze als positief gevalideerde voorstellen. De private wooneenheden variëren van ¼ tot de helft van de onderzochte oppervlakte. Slechts één student creëerde een site waar de privé buitenruimte, zoals terrassen of tuinen, dominant is. Zijn collega's investeren meer in gemeenschappelijke ruimtes. Deze spreiden zich over 3 soorten lokalen, nl. eerst deze die integraal deel uitmaken van een collectief woonprogramma zoals een gemeenschappelijke zit- of eethoek met keuken. De meeste ontwerpen integreren ten tweede echter bijkomend comfort zoals een gemeenschappelijke was-berging, klusjesatelier of logeerkamer. Sommige van deze extra functies zijn tenslotte ook interessant voor de buurt of het dorp: een bibliotheek, flex-ruimtes, co-work platformen, fitnesslokalen, enz. Deze plekken zijn daarom vaak economisch te valideren en zorgen voor inkomsten. Op deze manier kunnen deze collectieve 'luxe' ruimtes betaalbaar blijven voor de bewoners. De gemeenschappelijke garages nemen bij de helft van de projecten een substantiële tot heel ruime plek in het geheel. Dit geldt eveneens voor de passerellen die het mogelijk maken alle woningen via de collectieve binnenpleinen te betreden en om een spontane wisselwerking tussen publiek en privé mogelijk te maken.

Gemeenschappelijke bergingen nemen veel minder ruimte in, maar dragen enorm bij tot de leefbaarheid van zowel de private woningen als de collectieve woonsites zelf. Hierbij zijn niet alleen afvalsystemen en opslagplaatsen inbegrepen maar ook fietsenstallingen. Door de verspreide opstelling van deze laatste, in alle projecten, wordt er voor gezorgd dat fietsmobiliteit voorrang krijgt op de auto. Zelfs in de woontoren, voorgesteld door 1 student, staan de fietsen vlakbij de wooneenheden dankzij de binnenstraten die ze op de verschillende niveaus organiseert. 3 van haar collega's doen hetzelfde langs een centrale binnenstraat op niveau 0. De anderen integreren ze per cluster langs of op weg naar de binnenpleinen. Vier projecten werken eerder met een centrale binnenstraat.

De organisatie van de woningen zelf, is ondanks aandacht voor flexibiliteit, toegankelijkheid en de wisselwerking met het collectieve gedeelte van de site, vrij traditioneel opgevat per verdieping en met een binnentrap. Elke unit heeft bij elke student een eigen woonkamer naast de gemeenschappelijke voorzieningen. Bij 11 voorstellen van de 17, wordt de leefkeuken beschouwd als een centrale ontmoetingsplek en draaischijf voor het hele gezin of alle bewoners van de eenheid. Uitgezonderd 1 ontwerp hebben alle units vanaf 5 personen een gemeenschappelijk toilet, naast een toilet op de badkamer. Verschillende zorgwoningen hebben meerdere badkamers. Al zijn er ook twee projecten waarbij er enkel toiletten op badkamers te vinden zijn, gekoppeld aan een slaapkamer wat het comfort vermindert.

4 LITERATUUR

- Marie-Thérèse Claes & Marinel Gerritsen (2002). Culturele waarden en communicatie in internationaal perspectief. Bussum: Coutinho
- Jolies Devloo (2013). Cohousing in Vlaanderen : een onderzoek naar de inpassing van een alternatieve woontypologie in de Vlaamse wooncultuur. Masterproef Ingenieurwetenschappen, architectuur. Gent: Universiteit Gent.
- Christophe Grafe, Sofie de Caigny, Kirsten Hannema (2017). Vlugschrift: Onvoltooid verleden. Vlaams Architectuurinstituut, Antwerpen.
- Alfredo De Gregorio, Johan Sanctorum (2006). Passione Urbana: Alfredo De Gregorio's manifest voor een mensenstad. Roularta Books, Hasselt.
- Durrett & Mccamant (1994). Cohousing - a contemporary approach to housing ourselves. Ten Speed Press.
- Aldo Rossi (1966). *l'Architettura della citta'*. Clup, Milaan.
- Jonckheere Luk, Kums Roland & Els De Leeuw (2006). Startgids voor samenhuizers, 2de herziene uitgave.
- Meltzer, Sustainable Community, learning from the cohousing model, 2005
- Van Herck, K. & Avermaete (2006). Wonen in welvaart : woningbouw en wooncultuur in Vlaanderen, 1948-1973. Antwerpen: VAI.

